

Art of midwifery
by Antonin Jan Jungmann
19-5-1775 – 10-4-1854
Prof. of obstetrics in Prague

Uměnj porodnické,

k užitku ženám

při

porodu obsluhugjcjm

wydané,

od

Ant. Jana Jungmanna,
Cjs. Král. rady, doktora w lékařstwj, Cjs. Král. weřegného, řádného učitele téhož uměnj na wysokých Karloferdynandských školách, a prwnjho porodnjho lékaře w Cjs. Král. obecné porodnici.

Čtwrté wydánj.

W Praze 1842.
Nákladem Kronbergra a Řiwnače.

WELLCOME
HISTORICAL MEDICAL
LIBRARY

Nawedenj.

Dle nowě uwedeného pořádku učenj medicjnſkého od roku 1804, 17. Unora, báby wenkowſké negſau wjce od kragſkého ranhogiče toliko theoreticky učeny a zkauſſeny, nýbrž muſegj weſměs do Prahy přigjti, běh celý o porodnictwj ſlyſſeti, a pak ſkrze dwa měſjce w porodnici ſe cwičiti.

Nezkauſſené a nepotwrzené báby ſe netrpj; neywyšſſj nařjzenj, dáno roku 1775, 18. Proſince, doſawáde ſwau plnau platnoſt má, kteréž nezkauſſeným bábám při porodu poſluhowati zapowjdá, a to ſice w prwnjm přeſtaupenj pod treſtem 6 tolarů řjš-

ſkých, w druhém dwognáſob, w třetjm pak pod citedlným těleſným treſtem. Auřad, genž nehodné báby trpj, má pod pokutau 50 tolarů takowé pokautné přeſtupnice wypuditi.

Aby wſſak ſchopné oſoby auřadu obtjžnému ſe oddaly, a za gegich wynaſnaženj a zanedbánj ſwé domácnoſti, djlem něgakau náhradu měly, uſtanowilo wzneſſené řjzenj (Sſtud. dworſk. komm. 1813. 20. Máge, č. 7973) náſledugjcj:

1. Bába učj ſe zadarmo.

2. Báby magj w celé rakauſké řjſſi ſtegná práwa; toliko pro ſjdelnj měſto Wjdeň některé wýmjnky určené gſau.

3. Báby oſobně od wrchnoſtenſké roboty, od obecných přjdawků, poſelſtwj a t. d. oſwobozeny gſau. Žádný gich k robotě nutiti nemůže. Oſwobozenj pak to nepotahuge ſe na oſwo-

bozenj od roboty a powinnostj, kteréž-to na statku ležj.

4. Báby neplatj daň nábytku.

5. Osobám, které na autraty cizé, wrchnostenské aneb obecné se wyučugj, denně 40 kr. určeno gest, o čemž každá řádně potwrzené wyswědčenj od auřadu přinesti musj.

6. Takowé báby zadarmo zkaussseny gsau, a toliko za diplom na pargameně 4 zl. 30 kr. w střjbře platj. Těch 4 zl. 30 kr. má ten zaplatiti, od koho bába dennj plat 40 kr. dostáwala; (Sstud. dworsk. komm. Dekr. 1811. 8. Března, č. 351.)

7. Při uznalé a potwrzené nemožnosti bába dlé přjležitosti budto za polowičnj taxu, budto docela za darmo zkaussena býwá; toliko že takowá bába pjsebně se zawázati musj, že gen wenku, ne pak w hlawnjm mě-

stě babiti bude, proto že gich zde bez toho nazbyt gest.

8. Báby, které na swé wlastnj autraty cwičenj slyssj, platj taxu od 29 zl. w střjbře.

9. Může se také dobrým způsobem s wrchnostj aneb obcj wygednati, aby usadilým bábám ročnj plat se wyhodil, gehož summu wrchnost sama určiti může; nemá pak méně se wyhoditi, nežli 50 zl. tak že nápotom wrchnost gednu a obec druhau polowici zaprawiti má. Tak také se může dobrowolně wygednati, coby bába na wěcech aneb deputátě obdržeti mohla. Přičemž i z kassy kontrybučnj nápomoženo býti může.

Dále nařjzeno bylo (1821, 30. Listopadu č. 7248), aby budaucně každá bába, která se na cwičenj w babenj wydati mjnj, napřed zkaussena byla, a toliko ta aby se přigala do uče-

nj, která důstatečnau schopnost a slussné připrawenj wygewj; musj následowně každá dobře čjsti, a měla by také psáti uměti. Wenkowské báby kromě wyswědčenj schopnosti nabytého od kragského lékaře, i s křtjcjm listem, listem mráwopočestnosti, a že wdana gest, zaopatřené býti magj. (1820. 14. Prosince č. 61442). Pražské báby toliko wyswědčenj mrawopočestnosti od domácjho pána wyhotowené, a od přjslussného pana faráře potwrzené přinesti musegj.

Gaké wlastnosti bába schopná mjti bude?

K dosaženj wážnosti a hodnosti babické, žádá se:

1. By bába k náležitému konánj auřadu swého při dobrém zdrawj byla; churawá neb rozmazaná bděnj nocnj, a giné nesnáze dennj těžce snese. Budiž tělem čistá, bez ohawných osu=

tin, bez swrabu a giných neřestj; ruce bába měg gemné, citliwé, s ohlazenými nehty k potřebnému ohledánj. Z ohledu toho ženy řemeslnjků lépe za báby se hodj, nežli nádennice, gegichžto ruka od twrdé polnj, a giné těžké práce welmi zkornatj, a cit potřebný tratj.

2. Mimo tělesnau tu wlastnost, budiž bába prostřednjho wěku, 20—30 let, totiž ona, genžto teprw do učenj přicházj. Mladá obyčegně býwá neposwážliwá, ztřesstěná, bez důwěrnosti obecné; přjliš letitá zapomělá, nestatečná, newrlá a často předsudků plná. Z ohledu toho žádná, která giž k padesáti létem se blјžj, gakož i žádná swobodná do učenj přigjmati se nesmj.

3. Cenu báby powyssuge a množj nápodobně: sslechetnost a čitedlnost srdce, bedliwost w gednánj, opatrnost, střjdmost, powážliwost, trpěli-

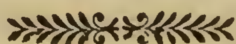
wost, přjwětiwost, swědomitost we wssem konánj u chudých tak dobře, gako u bohatých; swornost s polubabicjmi ženami, kdekoli gich wjce dlé lidnatosti přebýwá; mlčenliwost, poslussnost zpráwám a nařjzenjm wrchnostenským; rozssafnost w práwnjch přjpadech; budiž bába nepřjtelkyně marné žwawosti, klewet, opilstwj, milownice čistoty a t. d.

Co slowe babenj?

Babenj slowe uměnj, dlé kterého řádně wyučená žena, wůbec bába nazwaná, těhotnice, rodičky, ssestinedělky i noworozené děti obstaráwá; a která w přjpadnostech náhlých zná, kdy zběhlého babiče ku pomoci požádati slussj.

Pročež žena, která babiti mjnj, musj posléze se wyučiti, a auplně wěděti, djlem we sskole, w porodnici,

djlem z knjhy, djlem zase w budaucjm konánj porodnjm: o powaze rodicjch částek ženských, a rozdjlném změněnj gegich; o prsech; o těhotenstwj, znamenj a počtu geho; o částkách w těhotném dětinci; o řádném přirozeném porodu, o času ssestinedělném; o tom, co při nepřirozeném neb chybném porodu činiti má; o powinnostech cjrkewnjch při porodu z ohledu djtěte i matky; posléze o tom, co při náhlém zemřenj rodičky pozorowati slussno.

Rozwrženj prwnj.

O rodicjch audech ženského pohlawj.

Které částky těla nazýwáme rodicj audy?

Částky těla ženského, w nichž se djtě počne, twořj, roste a rodj, obecně audowé rodicj žensstj slugj. — Rozwrhugj pak se: w twrdé a měkké. Twrdé částky negsau wlastně rodicj audowé, nýbrž kosti, kteréžto kostěnné průchodisstě neb tak nazwanau pánwici ustanowugj.

Pánwice činj djl neyspodněgssj páteře, slaužjc k stálé způsobě křjže, obřitných chyssek, kyčlj, lůna, a k schránce měkých rodicjch audůw, ležj na stehnjch kostech.

Z kolika kostj gest složená pánwice?

Ačkoli pánwice w gednotě býti se zdá, předce u dospělých osob z pěti kostj, s swazy a chrustačkami spogených, složená gest. Totiž: z hřbetnj, (křjžowé neb swaté kosti); z dwau pobočnjch neb negmenowa-

ných; z řjtnj kůstky neb háku; a z poslednjho článku páteře. U nowo-rozenců pozůstáwá pánwice z čtrnácti aneb patnácti kůstek.

Gedna každá z pobočnjch, negmenowaných kostj obsahuge tři obzwláštnj, w dospělém wěku teprw sgednocené kosti, totiž střewnj neb kyčelnj, stydkau čili záwěrečnau, a sedacj kost.

Kyčelnj neb střewnj kosti, neyhořegšj a neywětšj djl pobočnjch kostj, wůbec tak nazwané kyčle, ležjce co dwě křjdla po stranách, gsau širo-ké, do wnitř podduté.

Sedacj kosti nápodobně po bo-cjch, neydolegi ležj, gméno swé od užitku berau proto, že celým tělem na nich sedjme; neynjže ze zpodu zna-menáme hrboly sedadel.

Stydké, záwěrečné, neb hanbykosti, předek pánwice, lůno, ustawugjce pomocj chrustalky, zápo-nau nazwané, gsau sepiaté; gegich hořegšj krag ostrý, hřeben slowe, spodnj něco wyhnutý pookrauhlé kle-

nutj, laubj čili oblauk hanbykostj působj k pohodlnému průchodu hlawy děcké. Na zewnitřnj straně w mjstě, w kterém gmenowané tři kosti spogeny a sceleny gsau, widěti důl neb čjssku, w které hlawa stehnj kosti, aneb gablko zasazeno gest. Mjsto prázdné mezi sedacj a hanbykostj gmenugeme pookrauhlau djru.

Swatá, křjžowá neb hřbetnj kost zádu ležj, a gako zaražený kljn mezi pobočnjmi kostmi upewněná gsauc, třjhranjk představuge, kteréhož ssjrssj ploska zhůru, s poslednjm článkem páteře se spogugjcj wysedlost znamenitau, předhořj nazwanau působj; užssj plocha oseknutá dolů obrácena gest. Zewnitřnj strana této kosti wydutá, drsnatá, křjžem wlastně nazwaná; wnitřnj poddutá, hladká gest: djry w swaté kosti čtyry, pět na počet, slaužj k průchodu nerwůw neb suchých žil, odkudž bolest w křjži při porodu přicházj. Pod předhořjm u prostřed gest swatá kost neyhlubssj, kteréž mjsto i proto hlubokost neb wydutost sluge, a na palec wynássj.

Pátá kůstka pánwičná tak nazwaná řitnj, zadečnj, hák, s sspičkau swaté kosti, spodem a ze zadu slaučená, podobj se křjžowé kosti, trjhranná gest gako onano. Pozůstáwá ze čtyr drobných kůstek, které mezi sebau, i we wazbě s swatau kostj ohebné gsau tak, že při porodu na palec ustaupiti mohau.

Gakým způsobem ty wssecky kosti spogeny gsau?

Kosti pánwičné wssecky djlem s swazy, djlem chrustačkami dwognásobně spogeny gsau, totiž pewně a ohebně. Prwnj wazba, pewná, gest ku předu mezi oběma hanbykostmi chrustačkau na wzor zápony způsobenau, která zewnitř ssjrssj, do wnitř užssj se býti nalezá.

2. Pewně swatá kost nápodobně s pobočnjmi kostmi spogená gest. Spogugjcj se obau kostj strany draslawé gsau tak, že k gistěgssjmu gich upewněnj w důlky gedné strany hrbowé druhé wlehagj, mezi nimiž chrustačka, řjdjcj se podle draslawosti té, ležj. Mjsto to obapolného spogenj nazwaných dwau kostj, ohyb, kaut čili záto=

ku nazýwáme; pročež kaut geden prawý, a druhý lewý sluge.

3. Třetj pewné spogenj kostj pánwičných gest mezi křjžowau kostj a přjhbjm poslednjm w hřbetě, chrustačkau způsobené. Mimo tu pewnau wazbu chrustačkami přirozenost gesstě k bytedlnosti pánwice swazy silné a wsselig ak protkané ustanowila, bedliwá překaziti tudy wssemu kostj těchto zlému rozstaupenj se.

Giž nahoře powědjno bylo, že článkowé háku neb řitnj kůstky, negenom mezi sebau, alebrž i s swatau kostj ohebně spogeni gsau tak, že řitnj kůstka při porodu, w čas pronikagjcj hlawy, o tolik ustaupj, co každá hlawa potřebuge, u malé méně, u welké wjce, wůbec na palec ustaupj, a průchodisstě tudy rozssjřj; tatož wazba gediná na pánwici gest pohybná, ne pak zápona hanbykostj, gakož mnohá bába se podnes domnjwá.

Gak se dělj pánwice?

Prostranstwj w pánwici nenj wssudy stegné, nýbrž gest nahoře ssjrssj, a

k dolů těsněgssj; protož se i celá pánwice, gakoby z dwau djlů pozůstáwala, dělj na swrchnj, neb hořenj; a na spodnj neb dolenj. Meze obau gest negmenowaná linye neb znamenitá hrana, kteráž od zawřenj stydkých kostj se počjná, pod křjdly kyčelnjch kostj k předhořj na gedné straně wzhůru, na druhé dolů běžj, až zase k swému začátku, kdež se skončuge; linye tato ku spogenj hanbykostj ostrá, k předhořj tupá a skoro zasslá gest.

Swrchnj neb hořenj pánwici činj wssecko, co nad linyj gest, totiž: po straně obě křjdla kyčelnjch kostj, ze zadu přjhbj páteře a předhořj; z předu břissnj obálka, swálowé a kůže. Spodnj neb dolenj pánwici činj wssecko, co pod linyj gest, tedy ze zadu swatá kost, a hák čili řitnj kůstka; pobočně sedacj kosti, z předu hanbykosti.

Co znamenáme na spodnj pánwici?

Na spodnj pánwici znamenáme gegi rozdělenj, totiž: 1. Wchod neb

swrchnj otewřenj, které s wrchu podotknutá negmenowaná linye ustanowuge; gméno swé bere od wcházenj hlawy děcké s swrchnj pánwice do spodnj při porodu, a podobj se srdci, kterého tupá sspička k stydkým kostem ležj.

2. Wýchod neb spodnj otewřenj, které dolegssjch kostj kragowé a koncowé působj; gménowitě: sspička háku, sedadla, a laubj hanbykostj; podobj se nápodobně srdci wssak stlačenému postraně, neboliž k čtwerhranjku tupému.

3. Prostranstwj mezi tjm dwogjm otewřenjm hlubina pánwice sluge, a figuru pookrauhlau, gako hlawa gest, přednássj.

Na pánwici dále znamenati gest nestegnau gegich postranic hlubokost a kostj rozličnau wzdálenost, což giž při powrchnjm wzezřenj pánwice patrně se gewj.

Rozdjl nestegné hlubokosti na pánwici ten gest, že zadnj strana od předhořj až k sspjci háku neyhlubssj, totiž: ssest palců; pobočně od negme-

nowané linye ku kragi dolegſſjmu ſedacj koſti čtyři palce; z předu zápona hanbykoſtj půl druhého neb dwa palce wynáſſj, tedy neymělſſj geſt.

Co nazýwáme průměrem a kolikerý geſt?

Na přirozené a ſljčně ſpořádané pánwici ſpatřugeme ſgednocených koſtj giſtau od ſebe wzdálenoſt, kterau průměrem, neb mjrau wzdálenoſti naprotěgſſjch mjſt, gménugeme; ſpatřugeme totiž obecně, že pánwice we wchodu od gednoho boku k druhému neyſſjrſſj; od předu do zadu k předhořj užſſj; w hlubině wzdálenoſt od předu do zadu, gménowitě do neyhlubſſj dutoſti ſwaté koſti neydelſſj, krátſſj z gedné ſtrany k druhé geſt; we wýchodě mjſta ſkoro ſtegně od ſebe wzdálená gſau, kromě w čas porodu, při uſtaupenj háku na palec do zadu.

Máme takowé průměry we ſwrchnj i w ſpodnj pánwici; w hořenj geſt toliko geden, který od hřebenu kyčelnj koſti u proſtřed z gedné ſtrany na druhau běžj, a deſet palcůw neb caulů wynáſſj. Geſt u ženſkého pohlawj

rozloženěgſſj než u mužſkého. Přirozenoſt geg ſſjrſſjm uſtanowila u ženy, aby w čas těhotenſtwj dětinec neb maternjk na ſtřewnjch koſtech wolně rozložiti ſe mohl. Ženy, genž auzké kyčle a přjkré koſti kyčelnj magj, doſtáwagj lehce podbřiſſek, gakož u ſſtjplých začaſté nalezáme.

W ſpodnj pánwici trogj gſau průměrowé: we wchodu, w hlubině, a w wýchodu. We wchodu čtyř pozorugeme: welkého, malého a dwau ſſikmých. 1. *Welký*, neb *přjčnj* od gedné ſtrany negménowané linye k naprotěgſſj ſe táhne nad ſedacjmi koſtmi, a wynáſſj w proſtřednjm ſrownánj pět palců. 2. *Malý* neb *rowný* od předhořj k hořegſſjmu kragi zápony hanbykoſtj čelj, mage w mjře čtyry palce. 3. Dwa *ſſikmj*, prawý a lewý. *Prawý* z kauta prawého k ſpogenj hanbykoſti s kyčelnj na lewé ſtraně běžj; *lewý* z lewého kauta k prawé ſtraně k ſpogenj ſtřewnj koſti s hanbykoſtj gde; každý z nich půl páta palce wynáſſj.

W hlubině dwa toliko průměry známe: welký a malý. Welký neb rowný od zadnj ſtrany ſpogenj hanbykoſtj do neyhlubſſj dutoſti ſwaté koſti padá, mage pět palcůw; malý neb přjčnj od gedné ſtrany, ſkoro od dna čjſſky pro gablko ſtehnj koſti, k druhé ſe neſe, a obſahuge čtyry palce.

We wýchodu čtyři průměrowé obyčegně ſe táhnau, gſauce ſkoro ſtegné mjry, čtyř palců; rowný průměr, obecně tak nazwaný welký, od ſpogenj hanbykoſtj dolegſſjho krage k řitnj kůſtce ležj; malý neb přjčnj od ſpodnjho krage ſedadel z gedné ſtrany k druhé běžj; dwa ſſikmj od ſedadla negménowané koſti, každý k naprotěgſſj ſtraně k ſwazu, genžto ſwatau koſt s ſſpičkau neb wýſtupkem ſedacj koſti upewňuge, ležj; ſlowe geden prawý, a druhý lewý. Rowný toliko w čas wynikagjcj hlawy ſe prodlaužj, když řitnj kůſtka uſtupugjcj zpět, i o celý palec mjru rozſſjřuge.

Co nazýwáme prostřednj linyj?

Hřjdel, osa, draha, prostřednj linye slowe gistá do půl kola gdaucj cesta neb linye, která zárowně ode wssech naprotěgssjch stran wzdálená, skrze wchod, hlubinu a wýchod prostředkem běžj, dle ohybu swaté kosti. Prostředek ten owssem toliko w mysli tažený, bábě předce wěděti welmi užitečný gest; poněwadž při wyssetřowánj prsty, ruku do wnitř, djtě a lůžko ze žiwota podlé nj wedeš; bys i wěděla, zdaliž hlawa a branka při porodu w té cestě dobře stogj, neb se odstraňuge. Newědomostj té cesty lehce matce ublj̈žjš.

Co rozumjme nakloněnjm pánwice?

Žena přjmo stogjc wchod pánwice nenese zemj rowně, nýbrž k předu nakloněný tak, že předhořj o půl třetjho palce wýsse stogj, nežli zápona hanbykostj, kteréž položenj naklo něnjm slowe. Nakloněnj to dle rozličného položenj těla rozdjlně se měnj; k. p. sedjli žena zadu podepřená, wchod do pozemné neb wodorowné linye při=

cházj; čjm hlauběgi tělo znak křjžem powýssenym ležj, tjm wýsse žena třj-slem neb lůnem k předu wywýssenym stogj. Známost té náklonnosti při rozdjlném těla položenj užitek patrný w babenj přinássj. Dle nakloněnj ko-stj měké částky se řjdj.

Gakau nazýwáme řádně složenau pánwici?

Pánwici řádně složenau onu na-zýwáme, která w pořádném stawu a powaze kostj dosti wolná gest, aby hlawa čili djtě dospělé skrze nj bez weliké těžkosti z strany matky, a bez urazu z strany djtěte na swět přisslo.

Přjslussně složenau pánwici zna-menáme po tom: když kosti kyčelnj ani přjkře, ani přjčně neležj, rozlože-něgi wssak než u mužského pohlawj; když w stegné weygsse gsau; oblauk swaté kosti gest mjrný, swatá kost ssi-roká; stehen, obzwlásstně pak stehných gablek, znamenité od sebe wzdálenj, kteréž třinácte palcůw obsahuge; kosti stydké gsau mjrně klenuté lůno pro-středně ležj. Slјčnost zrůstu, lehké pohybowánj těla nám domělau, nikoli

pak giſtau powahu neb zřjzenj pán=
wice wygewugj. Giſtěgſſjch zname=
nj nám wnitřnj wyſſetřenj poſkytuge:
laubj ſtydkých koſtj budiž doſti ſſiro=
ké, bába u záponý aſpoň dwa prſty
wložiti můž; budiž náležité wzdálenj
ſedacjch koſtj, hák ſnadně ſe pohybug
a zpět uſtup; wydutoſt ſwaté koſti
nebudiž ani mělká, ani hluboká, tu=
to ſice hlawa děcká zapadá, tamto
wázne, w obogj pak přjpadnoſti těžký
porod býwá; prſt wyſſetřugjcj ſtěny
ſwaté koſti nedoſáhni, tak gakož před=
hořj; toto ani hluboce, ani ſſpičatě
do pánwice necneg, a malého wymě=
řenj nekrať; negménowaná linye ſwé=
ho okrſſku řádně pozorug. Wſſecky
tyto wlaſtnoſti bába w ſkaumánj cwi=
čená lehce nagde, a djlem o dobré pán=
wici přeſwědčená bude, geſtli žena giž
gednau řádně byla porodila. Kdyby
pak negiſtá býti měla, k umělému
babiči autočiſſtě měg.

O měkých rodicjch čáſtkách ženſkých, neb o třjſle.

Gak ſe měké rodicj áčſtky rozwrhugj?

Dlé položenj měkých čáſtek rodicjch w pánwici u wnitř a zewnitř, rozwrhugj ſe na zewnitřnj a wnitřnj, onyno u ženy widěti a prſty makati ſe mohau; tyto gen z čáſtky namakáme a toliko w otewřeném těle mrtwém widěny býti mohau.

Které gſau zewnitřnj?

Widitedlné neb zewnitřnj rodicj čáſtky ženſkého pohlawj gſau náſledugjcj: Hrma, Ladin neb hanby wrſſek geſt djl tučný na záponě hanbykoſtj ležjcj.

Od hrmy gdaucj dwa faldy tučné, w hrázi ſe ſkončugjcj, nazýwáme welké pyſky, klapky, křjžalky, poklopy; kteréž u hráze

Uzdička přjčnj ſpoguge, která wſſak při prwnjm rozenj obyčegně pukne.

Mezi onými dwěma klapkami průchod podlauhlý gménugeme lůno, hanbu, bábám u porodu okno. Užitek klapek pozůstáwá w těsném u panen uzawřenj lůna, žaluda; slaužj k rozšiřowánj průchodu při porodu tjm způsobem, že nabjhagjce a změknauce, cestu rozšjřugj.

Pod welkými pysky, od hrmy do polowice, skrýwagj se malj hanbypyskowé, hřebjnkowé, neb neweštky. Malj pyskowé zawjragj maternjkowý žlábek, při porodu do wnitř se wtahugjce, geg rozšjřugj.

Pod spogenjm malých pyskůw ležj na způsob bradawičky malá částka welmi citliwá, gazýček, žalud, pošťiwáček nazwaná, která při ohledánj neb w čas pomahánj tlačena býti nesmj, sice welmi bolj a naběhne.

Hned pak na palec pod gazýčkem hrdýlko močowé nalezáme.

Částka massitá mezi lůnem a řitj ležjcj slowe hráz, prostřednj masso; wynášj w přirozeném stawu pa=

lec, při porodu na čtyry palce z ssjřj i wjce se roztahuge a k wyprawenj hlawy nemálo zpomahá.

Které gsau wnitřnj částky?

Wnitřnj, newiditelné rodicj částky gsau: Possswa neb žlábek; gest kožený k střewu podobný nástrog, který začátek swůg od pysků welkých bera, až k maternjku dosahuge, kdežto gména dna dostáwá. Possswa podlé twrdých částek na prosto se řjdjc pod měchýřem a před konečnjkem ohnutě ležj. Wchod possswy užssj, dno ssirssj gest. Znamenáme na nj přednj neb hořegssj, a zadnj neb dolegssj stěnu s mnohými faldy neb wrasskami opatřenau, mezi kterými dráhné žlázy sslemowité bydlegj. Faldy při porodu ten užitek magj, že zmizewsse, possswě ssirokosti přisspořugj.

U panen neporussených we wchodu do possswy rozpiatá gest na wzor půl měsjce způsobená, k dolegssj straně připogená mázdřička, tak nazwaná panenská bránice, která toliko k předu uzký průchod pro wycházenj kwětu měsjčného zůstawuge.

Matka, maternjk, dětinec
geſt náſtrog dutý, maſſitý, k ſtlače=
né hružce ſkoro podobný, na hoře ſſjr=
ſſj, dole užſſj; kterýž ku početj zárod=
ka, k žiwenj geho, a za ſwau zwláſſt=
nj ſtahowánj ſe mocj, i k porozenj
ſlaužj. Ležj u proſtřed ſpodnj pán=
wice, dnem zároweň s negménowanau
linyj za měchýřem močowým a před
konečnjkem. Dělj ſe we dno, djl ney=
tluſtſſj a neyhořegſſj, neybohatſſj na
žjly; w tělo neb proſtřednj djl; a
w hrdlo neb ſſjgi, djl neyužſſj.
Wnitřnj prázdnoſt maternjka třjhra=
ná, trogj průchodiſſtě má, totiž: ge=
dno do poſſwy, neb zwláſſtě tak na=
zwanau branku, a dwě bočnj do
trubic matečnjch wedauce.

Na ſſjgi znamenáme branku, zá=
mek, u netěhotných podlauhlau; na
niž dwa pyſky neb obruby známe:
přednj delſſj, a zadnj kratſſj, a
dwa kautky, lewý a prawý; kte=
réž wſſe do poſſwy wiſjcj ku kaprowé
hubě ſe podobj. Maternjk celý w pa=
nenſkém ſtawu na půl třetjho palce

dlauhý, na půl druhého ſſiroký, a na palec od předu do zadu tluſtý býwá; po těhotenſtwj gen w ſtarém wěku ſwé přirozené weliťoſti panenſké zaſe nabýwá.

Z obau ſtran ſwazy, uwazky, co netopýrowá křjdla maternjk má, gimiž k pánwici zawěſſen, a přitužen geſt; tyto gmenug ſſiroké. Giné oblé na způſob prowázků co brk tluſtých od dna maternjkowého ku předu do hrmy gjti znamenáme. Obogj pak maternjk w přirozeném položenj zdržugj.

Matečnj trubice na tři palce dlauhé a co brk tluſté průchodiſſtě na dně maternjka wycházegj, magjce na konci třepenj gakéſi čertkus nazwané. Průchodiſſtě do maternjka tak uzké geſt, že ſotwa ſſtětinu propuſtj; k wagečnjku konec této trubice ſſjrſſj geſt.

Mezi wráſkau ſſirokého ſwazu, na dwa palce od dna maternjku, ležj z každé ſtrany čáſtka pleſkatá, z malých 12 — 16 pucheyřjčků nebo bublinek ſložená, wagečnjk neb gahůdky nazwaná, k početj welmi potřebná.

Kterých přjležjcjch částek bábě znáti slussj?

Přjležjcj neb přjbuznj djlowé, gich bábě nápodobně znáti slussj, gsau: měchýř močowý, který z předu maternjka k hanbykostem; konečnjk, pastelјn neb zadečnj střewo, který ze zadu w lewém kautě swaté kosti, a na řitnj kůstce ležj a w řiť se skoncuge. Oba, měchýř i konečnjk, časem těžkosti těhotnicem působj.

W přjbuzenstwj welkém s maternjkem stogj také prsi, a bába gich powahu newyhnutelně znáti musj. W mladosti obogj pohlawj žádného rozdjlu w prsjch nemá; teprw před přjsstjm očisstowánj měsjčného prsi se klenau, rostau na znamenj přátelské společnosti s maternjkem. Gsau dwě hmotné, tuhé půlkaule na čtwrtém, pátém a ssestém žebru ležjcj. Gadrnost swau prsi skrze dlauhé kogenj, časté omakáwánj, sskodliwý oděw, sauchotiny, starý wěk tratj, a ochabugj.

Na každém prsu znamenáme: cecjk, bradawičku, bradawku

neb onen oblý djl u prostřed, který welmi citliwý gsa při poňaukánj se zdwjhne a průchody mljčných žláz obsahuge. Bradawky prostřednj welikosti ku kogenj neyschopněgssj gsau; welké u přikágenj překážj, malých neb zapadlých djtě zachytiti nemůže. Kolo, pás, neb okrsslek kolem bradawičky, barwy rozličné, w těhotenstwj obyčegně snědé, tmawé; u panen swětlé. Žlázy z dráhných, na počet obyčegně z patnácti gader spogené, z njchž mléko skrze malé kožené průchody do bradawičky přitéká. Z ohledu počtu gader se patrně widj, proč žena gesstě kogiti může, když se gj prs giž wjckráte byl prowalil, poněwadž toliko některé žlázy wywředowaly. Množstwj sádla pod kůžj činj prs welký, wssak ku kogenj neschopný.

Gaká powaha třjsla w panenstwj nezmrhaném?

Při práwnj otázce, zdali osoba zdrawá, pannau neposskwrněnau, neb giž w panenstwj zmrhaném gest? — bábě k wyssetřenj powolané, powahu panenskau částek těch znáti slussj. Na=

lezáme w panenstwj **klapky** plné, tuhé, těsně lůno krygjcj, na wnitřnj straně bledě červené bez plzkosti; **hřebýnky** čili malé pysky wysoce červené, tuhé, aniž před welké pysky čnjti smějj; posstěwáček býwá citliwý, malý od hřebjnků přikrytý; **hrdýlko** močowého otewřenj obecně u panen zawřeněgssj gest, nežli u žen; bránice panenská nemá scházeti; wssak omylně mnozj na mázdřičce této panenstwj zakládagj, nebo z mnohých a důwodných přjčin panna gi ztratiti, a nicméně panenstwj celé zachowati může; naproti tomu přjkladowé swědčj, že u přjtomnosti bránice této i těhotnost se stala. Žlábek budiž těsný, wráskawý, bez ssrámů, neplzký; **ssjge** neb hrdlo matečnj tuhá, skoro k chrustačce podobná; **branka** měg podlauhlau, těsnau sstěrbinu. Určenj nalezeného celého neb ztraceného panenstwj wždy prozřetedlně se staň, poněwadž nemoci wsseligaké welké změny na gmenowaných čáſtkách způsobiti mohau.

Z čeho poznáš, že osoba giž porodila, neb aspoň smilný skutek prowodila?

Že osoba giž podlehla, aneb dokonce porodila, některá znamenj se namjtagj, ta wšsak toliko negistá. Klapky obyčegně dlé hogného obcowánj ochabnau, oplznau, na wnitřnj straně se w barwě zatměgj, otewřeněgšsj gsau; uzdička obyčegně zcházj u osob, které djtě dospělé porodily; neweštky tmawěgšsj, šspinawěgšsj, i někdy před klapky chljpěgj; bránice panenská budto oslablá, natržená gest, budto docela zcházj. Žlábek wolněgšsj, kluzký po obcowánj nastane; wrásky u žen, které giž porodily, znamenitěgšsj gsau, než u panen, u kterých pak tužšsj býti se nalezagj. Ssjge matečnj hlauběgj stogj, měkčj, tlustégšsj, gakož i pysky, kteřj drasławěgšsj u žen, zwlášstě w lewém kautě se nacházegj; hrdlo otewřeněgšsj gest, maternjk zcela hrubšsj se býti nalezá; břišsnj kůže, wjce, méně se swraskugjc, celá přiběławými pošskwrnami gako gizwami po nešstowicjch gest zohyzděná,

bradawičky na prsu a kolo se změniwsse zatmély. Prwnička obecně na počinku těhotenstwj wjce nemocnj.

Co, a kolikeré těhotenstwj?

Těhotenstwj gest powaha ženy, w které se po zárodném obcowánj, čili od početj, až ku porodu nalezá. Bez početj nemůž býti těhotnost.

Těhotenstwj rozličné býti může, totiž: prawé, 2. bludné, a 3. smjssené. Pak gednoduché, a mnohopočetné. Prawé těhotenstwj opět se dělj: w pořádné a nepořádné.

Prawé těhotenstwj slowe, když zárodek skutečně po obcowánj tělesném w žiwotě matky se uložj; buď zárodek ten gakéžkoli powahy.

Bludné, podwodné těhotenstwj gmenugeme, když w maternjku neb mimo něg přjčina těhotnosti podwodná gest, znamenj wssak některá náležitého těhotenstwj pronássegjcj.

Na přjklad takowé bludné těhotnosti gsau neduživosti: nadýmánj wětrů, nabobtěnj žiwota od wody, w ga=

kémkoli mjstě břicha, naběhliny od hnizu, od zadrženj kwětu neb zástawy; břichatěnj od hauby neb masſité wyrostliny w maternjku, gináče polip nazwané; zatwrzenj gahůdek neb čeho giného; od hljst, od křečůw zbauřenj a t. d. Každý tento nemocný přjpad swá wlastnj neſe znamenj, ſkrze která od giného ſe rozeznáwá. Obecně wſſak znamenati ſluſſj, že proměny podwodné na žiwotě, na ſſjgi nikdy tak řádně a postupně, nýbrž budto welmi čerſtwě, budto přjliš zdlauhawě ſe děgj; oſoba čjm dále těhotnost bludná nadržuge, tjm wjce nemocnj, a w boleſtech chřadne; kwět gindy přeſtane, gindy zaſe neobyčegně až počernalý ſe preyſſtj; prſi naběhlé brzi ochabnau, hrdlo budto málo, budto neſtegně ſe měnj; žena pohybowánj djtěte w určitém čaſe necjtj, djlu djtěcjho na neſtegném citliwém žiwotě ucjtiti nelze. Takowý způſob nenj žádné těhotenſtwj, nýbrž nedužiwoſt, ku které bába wždy lékaře powoley.

Smjſſené těhotenſtwj geſt ono,

kteréž z prawého a bludného složené se nalezá.

Prawé pořádné těhotenstwj opět nazýwáme, kdykoli w maternjku samém, gakožto od přirozenosti určitém mjstě, zárodek nastane.

Prawé nepořádné naproti tomu, když zárodek mimo maternjk se umjstj, totiž: w trubicjch matečnjch, we wagečnjku, w břiše.

Gednoduché těhotenstwj sluge, když w maternjku toliko gedno djtě se zarodj, gakož obyčegně se přiházj. — Mnohopočetné, neb mnoholičné (bližené), těhotenstwj nastane, když matka dwě, tři, čtyři a wjce dětj počne. (Bljžence, dwogčata, trůgčata, čtwerčata a t. d.)

Zdali se může poznati, že žena s autěžkem gest?

Žena na počinku s autěžkem welmi slabými se znamenjmi prozrazuge, rostaucjm teprw časem gistoty přibýwá. Na ženě w těhotenstwj počalém gsau: 1. Negisté, přjpadné neb náhodné změny, gsau toliko neduživé přjpadnosti, z kterýchž

domněle o přjtomné těhotnoſti ſaudj=
me. 2. Hlawnj, obecné, giſté
změny, neb bytnj náſledkowé početj,
kteřj budto při každé oſobě, aneb do=
giſta z wětſſjho djlu po obtěžkánj na=
ſtáwagj.

Negiſtá, domnělá znamenj
neb náhodné změny gſau: nedužiwé
přjhody ſuchých žil, krwe objhánj a
změna giných čáſtek takowých; ſem při=
náležj: nechutenſtwj, oſſkliwoſt maſ=
ſa a giných gindy chutných krmj; chtj=
čowé rozdjlnj, žáha, taužení po neoby=
čegných, gindy ſe oſſkliwjcjch wěcech,
k. p. křjdy, uhlj, hljny, wápna; mno=
ženj ſlyn w hubě; zemdlenj, hlawy,
zubů, žaludka zewnitř, křjže bolenj;
mdloby, záwrat, mrákoty, dáwenj ſe,
obzwláſſtně z rána; otřaſánj neb mra=
zenj celého těla, gakoby nemoc nebez=
pečná naſtati měla; zawrženj těleſné=
ho ſpogenj, ano i oſoby plodjcj; kte=
réž u zwjřat giſtým býwá znamenjm,
když ſamice wjce ſamce nepřipuſtj.
Změna na twáři, zakalené oči, oſpan=
liwoſt, newrloſt, ſmutněnj, oſutiny

těla, pjhy obyčegně na bradě a okolo kautků rtowých; nabjhánj noh, křeč w leytku, tak že nohy natahnauti nelze; křečné žjly; změněná chůze, řezawka, gakoby moč giné powahy byla nabyla; zacpánj žiwota obyčegně, zřjdka plynutj břicha. Znamenj ta gen náhodná, negistá gsau proto, že každý člowěk nemocný od nich přepaden býti může bez autěžku. Kolikráte docela scházegj, a žena nicméně s autěžkem býwá; neyobyčegněgi přicházegj na začátku těhotenstwj.

Které gsau ty hlawnj změny, neb znamenj těhotenstwj?

Hlawnj, gistá znamenj neb bytné změny obtěžkané osoby gsau následugjcj: Přestánj měsjčného kwětu. 2. Změna na prsech; 3. powlowné břichatěnj od rostaucjho maternjku; 4. Změna ssjge a branky; 5. Změna na pupku; 6. Pohnutj plodu; 7. Nalehánj částky gakékoli plodowé.

Gak měsjčný kwět za znamenj slaužj?

1. U zdrawé osoby, kteráž wždy řádné krwácenj měsjčné osmý a dwa-

cátý den měla, kwět ten, čmeyra, čas neb nemoc ženská (nesluſſně také očiſſtowánj nazwané), obecně přeſtane po početj. Přeſtáwá někdy i u nedužiwých přjhodách, které wſſak přeſtánj wždy oſobu čjm déle, tjm wjce ſužuge. Gindy zaſe ženám krewnatým do polowice těhotnoſti, ba i po polowici geſſtě kwět ten ucházj. Kwět tento wſſak gen náčerwený a ſporotný geſt, a krátký čas, mnohdykráte gen několik hodin, trwá. Aby oſoba, měſjčného gindy neměwſſi, předce počala, neb geho teprw obtěžkána nabyla, toho gſau welmi řjdcj prjkladowé. Zkuſſenoſt dáwná učj, že mnohé změny u ženy, s přjſſtjm čaſu měſjčného, těſně ſe ſpolčugj, gakéž gſau: naljwánj, bolenj prſů, cjtěnj plodu, potracenj i doſpělý porod. My tedy z přeſtánj toho řádného přjchodu budto těhotenſtwj, budto nemoc býti práwem ſaudjme, až giná znamenj nám k uſtanowenj giſtoty nápomocná býti mohau.

Gaká změna na prsých se stane?

2. Prsi po početj giž ku konci prw=
njho měsýce pobolugj, rostau, plněgj
se; kolo bradawiček se zatmjwá; prw=
ničky, zwlásstě w druhém, třetjm měsj=
ci, někdy skrze celau těhotnost, w čase,
w kterém kwět přigjti měl, pocitugj ga=
kési bodánj a taženj; žjly modře pro=
hljžegj; w pátém, ssestém měsjci nalé=
wánj prsů znamenitěgi se děge tak, že
powrchnj kožka několikráte puká, a se
oblupuge. Z naběhlých a potlačených
prsůw po polowici i wlhkost, mlezy=
wa, se preysstj. Gak dlauho djtě w
matce žiwo gest, tak dlauho prsi tuhé
ostanau; ochabnau wssak smrtj geho,
neb při potracenj. Bába u wyssetřo=
wánj toho znamenj opatrná buď, po=
něwadž prsi i gindá, při kwětu a ne=
mocech se měnj, bolj a naplňugj se.

Odkud břichatěnj pocházj?

3. Neyhlawněgssj změna po početj
děge se w maternjku. Gak mile ma=
ternjk w obcowánj počal, přibýwá w
něm krwe a teploty potřebné, masso
geho čerwená, we zdi tlaustne, zwlá=

ſſtě dno tak, že na třj čtwrtě palce obſahuge, nabýwá ſjly k budaucjmu rozenj, pak naroſte tak, že maternjk ku konci těhotnoſti na půl lokte zdýlj, čtwrt lokte zſſjřj, a ſkoro tolik od předu do zadu wynáſſj. Maternjk ſwého přirozeného položenj a ſjdla měnj, obtěžkán gſa wlhkoſtmi w hlubinu pánwičnj ſe ſnjžj, ſnad i za tjm prozřetedlným zřjzenjm, by zárodek owſſem čerſtwý a autlý náſilj uſſel, w hlubině utočiſſtě nalezna. Giž w prwnjm měſjci žiwot ſe plnj tak, gak u mnohých před přjſſtjm měſjčného toku ſe ſtáwá; rodjcj čáſtky citliwé, horké, gindá ſuché, gindá neobyčegně wlhké nabjhagj. W druhém měſjci žiwot zaſe ſplaſkne, ženám oděw wolněgſſj ſe býti zdá, na znamenj, že ſe ſnjžil maternjk. W třetjm měſjci žiwot opět, wſſak měký geſſtě gſa, roſte; maternjk dnem do wchodu pánwice wzhůru ſe pne, rozlehánj kyčlů znamenité geſt. W čtwrtém měſjci, po wyplněnj dolegſſj pánwice, cjtjme dno dětince na způſob malé kaule, nad

hanbykostmi, když žena znak ležj, po wyprázdněnj měchýře a konečnjka, by meylka nenastala, obzwlásstně při sussjch osobách. W pátém měsjci maternjk dnem čtyry prsty nad hanbykostmi stogj. W ssestém měsjci dno zároweň s pupkem namakáme. W sedmém měsjci dno na dwa neb tři prsty nad pupkem stogj. W osmém měsjci dno mezi pupkem a srdečnj gamkau se nacházj. W dewátém měsjci dno maternjka neywyšssjho stupně, téměř srdečnj gamky dosáhá. W desátém měsjci posléze, na osm neb čtrnácte dnj před porodem, dno maternjka zase mezi pupkem a srdečnj gamkau stogj, gakož w osmém měsjci, toliko ku předu a málo k prawé straně dnem matka nakloněná; což že matka k porodu se stawj neb se njžj, prawjme. Máli žena podbřissek, břichatěnj neb postupowánj dna maternjku tak řádně se nestáwá, nýbrž tenkráte se ku předu přepáčj. Při powlowném tom postupowánj dna i na kyčelnjch kostech maternjk se rozkládá a ssjřj.

Gaká změna na ſſigi ſe děge.

4. Gakož dno, takž nápodobně i hrdlo i branka ſwé ſtánj měnj. Změna ta trognáſobná geſt: a. na brance, čili na ſſtěrbině; b. Zdalowánj hrdla od wýchodu; a c. ubýwánj dýlky ſſignj.

a. Branka po početj ſſtěrbinu změnj; w netěhotném ſtawu podlauhlá přjčnj bywſſi, w těhotenſtwj w důlek okrauhlý ſe obrátj a těſně uzamkne. Oſtane gindá, u prwniček, až práwě k porodu uzawřená; gindá, na několik neděl před porodem u žen, které giž wjckráte byly porodily, ſe otwjrá tak, že w rozſſjřenj ſwém prſt i dwa obſahuge a w brance čaſtokrát kožky i hlawu děckau cjtjme. Pootewřenj to bába za počátek rozenj owaylně nedrž.

b. Při obtěžkaném maternjku a geho ſnjženj do pánwice w prwnjm a druhém měſjci, ſotwa prſtem wyſſetřugicjm w poſſwu gdeme, giž branku makati lze; poſtupugicjm pak dnem ku konci třetjho měſjce i ſama branka

ku wchodu postupuge. Nalezáme gi w čtwrtém měsjci o něco hlauběgi w pánwici; w pátém měsjci wjce do zadu k wydlabanosti swaté kosti; w ssestém měsjci w neyhlubssj dutosti křjžowé kosti; w sedmém měsjci nad wydutjm křjžowé kosti as půl palce; w osmém měsjci pod předhořjm w prostřednj linyj pánwice stogj, w dewátém měsjci wysoko k předhořj gsauc, prstem ledwa dotknutá býti může; w desátém měsjci opět se njžj, a w mjstě osmého měsjce stogj; tjm wssak rozdjlem, že něco k swaté kosti a často giž pootewřená, se uchyluge.

c. Z popisowánj anatomického známo gest, že ssjge neb hrdlo matečnj w dýlce swé přes palec wynássj. Hrdlo wssak té náležité dýlky wždy nezachowá, alebrž znamenitě se krátj. Ubýwánj ssjge teprw po polowici těhotnosti řádně a postupně se děge. W prwnj polowici ssjge, hned po obtěžkánj, wždy wjce a wjce měkne, pysky se wyrownáwagj, napuchagj. W ssestém měsjci dýlka se giž o poznánj zkrátila;

w sedmém měsjci skoro o čtwrt pal=
ce hrdla ubylo; w osmém měsjci u
wnitř se roztahugjc ssjge na půl palce
zmizela; w dewátém měsjci na tři
čtwrtě palce giž hrdla ubylo; w de=
sátém měsjci toliko pysky na dwě,
na tři linye zbýwagj. W nastáwa=
gjcjm rozenj docela zmizj u osob, kte=
ré giž několikráte porodily; u prwni=
ček wssak giž na čtrnácte dnj před po=
rodem se roztáhnau, ztenčj tak, že skr=
ze dno posswy djtěcj částky welmi leh=
ce namakati lze.

Gaká gest změna na pupku?

5. Změna pupku, gakožto zna=
menj těhotenstwj w tom pozůstáwá, že
důlek pupečnj s rostaucjm žiwotem se
wyplňuge; giž w ssestém měsjci wrásky
dolegssj tratj důlkem zhůru obrácený;
w osmém a dewátém měsjci gamka
pupečnj se wyrowná; w desátém mě=
sjci pupek se wypučj a wystaupj.

Což gest pohnutj djtěte, a kdy geg žena cjtj?

6. Za neomylné znamenj prawé
těhotnosti slaužj pohnutj plodu
okolo dewatenácté, dwacáté neb geden=

mecjtmé neděle, w čase, w kterémž kwět po páté přigjti měl, kteréž pohybowánj na způsob klubánj ptačjho, neb pozděgi uhozenj u wodě plynaucj malé částky, se děge. Pohnutj djtěte dle tupé neb ostré citliwosti ženy, dle množstwj wody, dle hrubosti plodu a geho zdrawj, raněgi, pozděgi se stáwá. Sprwu pohybowánj gen co temné klubánj ptačete, posléze tak se zmnožj, že i bolesti ženě způsobiti může. Bába pohnutj plodu způsobj, když studenau rukau na žiwot, ku prawé straně neygistěgi sáhne. Žena při nenastalém pohnutj djtěte hned se nelekey, nebo pohybowánj zase za malý čas, a tjm silněgšj wznikáwá. Krátce před porodem a při porodu obyčegně djtě méně sebau pohybuge za přjčinau se stahugjcjho maternjka. Prawé pohnutj od bludného gesstě rozeznati slussj; gest pak bludné pohnutj, když se žena ležjcj s gedné strany na druhau přewalj, pocjtj w žiwotě gako wážného břemene napadnutj, k. p. u zásněti, bludné těhotnosti, zatwrdlosti, wodnatedlnosti a t. d.

Gaké geſt znamenj nalehagjcj čáſtky?

7. Neomylné a giſté znamenj prawé těhotnoſti geſt konečně naléhánj čáſtky děcké; ſſkoda, že teprw ku konci těhotnoſti naſtane, kde giž i giné znamenj méně podwádj. Cjtjme zewnitř k prawé ſtraně nad pupkem čaſtokráte zřegmě čáſtky, nohy, djtěte. U wnitř namakáme prſtem wyſſetřugjcjm, ſkrze dno poſſwy, nalehagjcj čáſtku, obyčegně hlawu, která w ſedmém, oſmém měſjci gen lehce ſplýwagjc, w dewátém, deſátém měſjci wſſak pewně nalehá.

Bába k uſtanowenj domnělé těhotnoſti w trogjm čaſe powolaná býti může: hned na začátku, w polowici neb teprw ku konci. Z ſwrchu daných a pak nalezených změn oſoby bába pozorná gakžtakž uſtanowiti může, zdali oſobu za těhotnau držj, neb ne. Kdyžby někdy pochybná byla u gakékoli, zwláſſtně u práwnj přjležitoſti, umělého babiče k rozſauzenj powolati nezanechey.

Gaký počet slussného těhotenstwj máme?

Přirozenost wesskerému žiwočichu, dle bytnosti a powahy geho, zwlásstnj těhotnosti dobu wyměřila. Člowěkowi deset měsjců, měsjc po čtyrech neděljch, a týden po sedmi dnech počjtage; tedy čtyřiceti neděl, neb dwě stě osmdesáte dnj, ustanowila. Počet dle měsjců slunečných wždy meylku uwede nesteynostj swau dnůw do měsjce. Lépe gest počjtati podlé přjsstj měsjčného u ženského pohlawj na osmý dwacátý den, neb na čtwrté neděle konec, kde, když podesáté očisslowánj přigjti mělo, porod nastáwá. Wenkowské ženy obyčegně dle prwnjho pohnutj djtěte se řjdj, kteréž gak známo za polowici těhotenstwj berau, a že s žiwým gdau, prawj. Početj samé gen zřjdka kdy gistotně za počet slaužiti může. My ze společnosti wssech znamenj, zwlásstě pak z změny maternjka a geho ssjge počet bereme. Přjsstjho rozenj na hodinu gistiti, bába se warug, by snad obec=

nému posměchu, při tak těžkém ustanowenj, přjležitosti nedala.

K lehčjmu ustanowenj přjsstjho porodu slaužj přjležjcj kalendář těhotných na celý rok. Prwnj řádek početnj s hora dolů, wyznamenáwá čas početj, aneb čas poslednjho přjsstj kwětu; druhý řádek čas prwnjho ucjtěnj djtěte, což za polowici slaužj, a třetj pak čas porodu, totiž čas, kdež kwět po desáte přigjti měl. — Tjm způsobem bába i naopak z času nastalého rozenj i na čas početj sauditi může.

Gak se žena w těhotenstwj chowati má?

Těhotenstwj řádné nenj nemocj, a obecně sstastně se wykoná, když gen žena prawidel přirozených opatruge a swewolně proti njm nehřessj. Takowé přirozené wěci gsau: spanj a bděnj, gjdlo a pitj, klid a práce, neb pohybowánj tělem, powětřj, teplo a zima, oděw, náružiwosti, obcowánj, čistota, wyčisstěnj konečnjka a měchýře.

Wznikneli w těhotnosti nemoc, ku kterým těhotná hned od početj podrobená býwá, gakož: křeče, těžkost, mdlo=

Kalendář těhotných.

Ku stránce 46.

Januarius			Februarius			Martius			Aprilis			Majus			Junius			Julius			Augustus			September			October			November			December		
Jänner Leden	Majus Máj	Octob. Říjen	Hornung Unor	Junius Čerwen	Novem. Listopad	März Březen	Julius Čerwenec	Decemb Prosin.	April Duben	August. Srpen	Januar Leden	May Máj	Sept. Září	Febr. Unor	Juny Čerwen	Octob. Říjen	Mart. Březen	July Čerwenec	Augus. Srpen	April. Duben	August Srpen	Decem. Prosinec	Majus Máj	Septemb. Září	Januar Leden	Junius Čerwen	Oktober Říjen	Febr. Unor	Julius Čerwenec	November Listop.	Mart. Březen	Augus. Srpen	Dezemb. Prosin	April. Duben	Sept. Září
No. Rok 1	20	8	1	20	8	1	18	Mikul. 6	1	18	3 králů 6	Fil. Ja. 1	17	5	1	18	8	1	17	7	1	18	8	Gilj. 1	18	8	1	17	8	1	20	8	1	19	7
2	21	9	Hromn. 2	21	9	2	19	7	2	19	7	2	18	6	2	19	9	2	18	8	2	19	9	2	19	9	2	18	9	2	21	9	2	20	NayPM. 8
3	22	10	3	22	10	3	20	Poč. P. Marye 8	3	20	8	3	19	7	3	20	10	3	Elisab 19	9	3	20	10	3	Fabian. 20	10	3	19	10	3	22	10	3	21	9
4	23	11	4	23	11	4	21	9	4	21	9	4	20	8	4	21	11	4	20	10	4	21	11	4	21	11	Fr. Ser. 4	20	11	4	23	11	4	22	10
5	24	12	5	24	12	5	Már. M. 22	10	5	22	10	5	21	9	5	22	12	5	21	11	5	22	12	5	22	12	5	21	12	5	24	12	5	23	11
3 králů 6	25	13	6	25	13	6	Apollin. 23	11	6	23	11	6	22	10	6	23	13	6	22	12	6	23	13	6	23	13	6	22	Markyt. 13	6	25	13	6	24	12
7	26	14	7	26	14	7	24	12	7	Bartol. 24	12	7	23	11	7	24	14	7	23	13	7	24	14	7	24	14	7	23	14	7	26	14	7	25	13
8	27	Theres. 15	8	27	15	8	Jakuba 25	13	8	25	13	8	24	12	8	25	15	8	24	14	8	Wánoc 25	15	Nay M. 8	25	15	8	24	15	8	27	15	PočPM 8	26	14
9	28	Hawla 16	9	28	16	Cyr. M. 9	Anna 26	14	9	26	14	9	25	13	9	26	16	9	Kateř. 25	15	9	26	Jan Ne. 16	9	26	16	9	25	16	9	28	16	9	27	15
10	29	17	10	Pet Pa. 29	17	10	27	15	10	27	15	10	26	14	10	27	17	10	26	16	10	27	17	10	27	17	10	26	17	10	29	17	10	28	16
11	30	18	11	30	18	11	28	16	11	28	16	11	27	15	11	28	18	11	27	17	11	Newiň. 28	18	11	28	18	11	27	18	11	30	18	11	29	17
12	31	19	12	Čerwenec 1	Elisabet 19	12	29	17	12	29	17	12	28	16	12	29	Jozef 19	12	28	18	12	29	19	12	29	19	12	28	19	12	31	19	12	30	18
13	Čerwen 1	20	13	2	20	13	30	18	13	30	18	13	29	17	13	30	20	Margar 13	29	19	13	30	20	13	30	20	13	Březen 1	20	13	Duben 1	20	13	Máj 1	19
14	2	21	14	3	21	14	Ignác 31	19	14	31	19	14	30	18	14	31	21	14	30	20	14	31	21	14	31	21	14	2	21	14	2	21	14	2	20
15	3	22	15	4	22	15	Srpen 1	20	15	Září 1	20	15	Říjen 1	19	15	Listop. 1	22	15	Prosin. 1	21	Na nebe wz P. M. 15	Leden 1	22	15	Unor 1	22	Theres. 15	3	Mařj M 22	15	3	22	15	3	21
16	4	23	16	5	23	16	2	21	16	2	21	Jan N 16	2	20	16	2	23	16	2	22	16	2	23	Lidmil. 16	Hrom. 2	23	Hawla 16	4	Apollin. 23	16	4	23	16	4	22
17	5	24	17	6	24	17	3	22	17	3	22	17	3	21	17	3	24	17	3	23	17	3	24	17	3	24	17	5	24	17	5	Bartol. 24	17	5	23
18	6	25	18	7	Kateř. 25	18	4	23	18	4	23	18	Fr. Ser. 4	Pet. St. 22	18	4	Zw. PM 25	18	4	Gilj 24	18	4	25	18	4	25	18	6	Jakob 25	18	6	25	18	6	24
19	7	26	19	8	26	Jozef 19	5	Ad. Ev. 24	19	5	24	19	5	23	19	5	26	19	5	25	19	5	26	19	5	26	19	7	Anna 26	Alžběta 19	7	26	19	7	25
20	8	27	20	9	27	20	6	Wánoce 25	20	6	25	20	6	24	20	6	27	20	6	26	20	3 Král. 6	27	20	6	27	20	8	27	20	8	27	20	8	26
21	9	Šim J. 28	21	10	28	21	7	26	21	7	26	21	7	25	21	7	28	21	7	27	21	7	28	21	7	28	21	9	28	21	9	28	21	9	27
22	10	29	22	11	29	22	8	27	22	8	27	22	8	26	22	8	29	Máři Magdal 22	Početj P. Mar. 8	28	22	8	29	22	8	Petra a Pawla 29	22	10	29	22	10	29	22	10	Wáclaw 28
23	11	30	23	12	30	23	9	28	23	9	28	23	9	27	23	9	30	23	9	29	23	9	30	23	9	30	23	11	30	23	11	30	23	11	29
24	12	31	24	Markét. 13	Prosin. 1	24	10	29	24	10	29	24	10	28	Ja. Křt. 24	10	31	24	10	30	Bartol. 24	10	31	24	10	Čerwenec 1	24	Řehoř 12	31	24	12	31	24	12	30
25	13	Listop. 1	25	14	2	Zwěst. P 25	11	30	25	11	30	25	11	Březen 1	25	Mart. 11	Duben 1	Jakob 25	11	Máj 1	25	11	Čerwen 1	25	11	2	25	13	Srpen 1	Kateř. 25	13	Září 1	25	13	Říjen 1
26	14	2	26	15	Fr. Xav. 3	26	12	31	26	12	31	26	12	2	26	12	2	Anna 26	12	2	26	12	2	26	12	3	26	14	2	26	14	2	26	14	2
27	15	3	27	16	Barb. 4	27	13	Leden 1	27	13	Unor 1	27	13	3	27	13	3	27	13	3	27	13	3	27	13	4	27	15	3	27	15	3	27	15	3
28	16	4	28	17	5	28	14	2	28	14	Hromn. 2	28	14	4	28	11	4	28	14	4	28	14	4	Wáclaw 28	11	5	Šim. J. 28	16	4	28	16	4	28	16	Fr. Ser. 4
29	17	5	29	18	Mikul. 6	29	15	3	29	15	3	29	15	5	Pt. Pw. 29	15	5	29	15	5	29	15	5	29	15	6	29	17	5	29	17	5	29	17	5
30	18	6				30	16	4	30	Ludmil. 16	4	30	16	6	30	16	6	30	16	6	30	16	6	30	16	7	30	18	6	30	18	6	30	18	6
31	19	7				31	17	5				31	17	7				Ignac 31	17	7	31	17	7				31	19	7				31	19	7

by, dáwenj, běhawka, zacpánj žiwota, hryzenj w žiwotě, kolika, žáha, pálenj moče neb řezawka, záwrať, chrkánj krwj, naběhloſt audů, růže a t. g., tedy bába hodná a rozſſafná lékaře neb lazebnjka požádey, bys opowážliwým a nepřjſluſſným léčenjm ženu nepokazila neb nezanedbala. Bez toho každá bába dle předepſaného neywyšſſjho nařjzenj pod pokutau zawázaná geſt, wſſeho léčenj ſe zdržeti, a bábě i také wſſecka známoſt a zběhloſt w těch wěcech docela zchází.

O ſkaumánj neb ohledánj.

Gakým způſobem ſe o změnách oných přeſwědčugeme?

Změny ony weſſkeré u těhotné oſoby trognáſobným způſobem poznáme: ſkrze wyptánj, ſkrze pohled, a ſkrze makánj neb ſkaumánj. Wyptánjm bába ſe dowj, cokoli s ženau až k přjchozu gegjmu ſe ſtalo; totiž: gak ſtará roditelkyně, gaké nemoci měla w mladoſti, zwláſſtěli takowé, které pánwici by byly ſſkodliwě poka=

ʒily, k. p. anglická nemoc; kdy chodit začala, kdy a řádněli měſjčný kwět doſtala; geſtliže giž a gak porodila, gak ſe w těhotenſtwj wynacházela, kdy boleſti počaly a t. d. Pohledem bába ſe přeſwědčj o dobrém zrůſtu ženy, o způſobném ſtánj, o chůzi, o těleſné, hrubé neb autlé, powaze, o widitelném zdrawj a t. d. Obogj, wyptánj a pohled, za předchůdce ſkaumánj ſlaužj.

Co gménugeme ſkaumati?

Makánj, ohledánj zewnitřnjch i wnitřnjch čáſtek ženſkého pohlawj, gménugeme wyſſetřowánj, ſkaumánj babické. Náležité ſkaumánj bábě welmi zapotřebné geſt, ano bez uměnj toho aniž gména báby nezaſluhuge.

Skaumánj ku wſſelikému cjli a konci ſe koná. Neſkaumáme gen těhotné, rodičky, kautnice, nýbrž i netěhotné, na žádoſt lékaře w nemoci maternjka, u krwotoku, u wýklopu maternjka a poſſwy, na žádoſt auřadu při nářku těhotnoſti padlých oſob, w podezřenj nakažliwé nemoci, w podezřenj ſaukro=

mě odbytého porodu; při otázce, zda=li osoba těhotná a gaká těhotnost gest, zdali žena djtě cjtj; zdali porod nastal, gesstě trwá, neb se giž skončil; gak djtě k porodu se ukazuge, neb kterau částkau naleha; zdali pánwice slussně zřjzená, zdali lůžko nasedá neb po po=rodu djtěte odgjti má; stahugeli se maternjk řádně po porodu, neb zdali dwjčata přjtomná gsau; při určenj tělesného i hrdelnjho trestu a t. d. Dle té mnohonásobné potřebnosti skau=mánj, bába wždy na giné a giné část=ky a gich powahu pozor dáwey.

Kolikeronásobně skaumáme?

Skaumáme pak dwognásobně: ze=wnitř a uwnitř. Zewnitřnj skau=mánj powrchnjmi djly se zanássj; ko=náno býwá roztaženými wlažnými pr=sty čili dlaněmi, gen když bába pohnutj djtěte wyskaumati chce, studenau ru=kau na žiwot sáhne. Bába obyčegně neydřjwe prsy a gich powahu skaumá, pak dlaněmi tknauc se stehen gich či=stotu prohledá; skaumá žiwota způso=bilost z obau stran, geho welikost, wy=

sedlost pupku, gakost kyčlů, křjže, řádné složenj pánwice, wypjnánj a wysokost dna maternjka; pohybowánj plodu, geho položenj, přjtomnost dwogčat; přeswědčj se o prawém a skutečném stahowánj se maternjka k porozenj plodu i lůžka.

Wnitřnj skaumánj zanássj se u wnitř schowanými částkami, a děge se gednjm, totiž ukazatelem zwlásstě u prwniček citliwých, neb dwěma ukazugjcjm a prostřednjm, tukem natřenými prsty, někdy i půl rukau. Celau rukau do žiwota sáhnauti bába musj, když zapotřebj gest, aby djtě obrátila, aneb lůžko wzala. Wnitřnj wyssetřowánj slaužj k wyspitowánj powahy branky, gegj dýlky, změkčenj, gakosti otwjránj, položenj; nalehagjcj mázdry neb giž stupugjcj částky djtěcj; ku skaumánj těsnosti neb welikosti pánwičnj, wysedlosti předhořj, powahy swaté kosti, wyrostlin twrdých na kosti, wady lůžka; k poznánj změn na částkách rodicjch, kteréž opět za rozličnau přjčinau wyssetřowány býti mohau.

Kolikeré položenj neb postawenj dáti ženě u wyšetřowánj můžeme.

Způsob, gimž osoba ku skaumánj ustanowená se poddati může, gest čtwerý:

1. Budto stogj, totiž: osoba postawj se rozwedenými nohami o zeď, o stůl, o truhlu neb o co giného pewného zpodepřená; bába na gedno klekne koleno, k. p. na lewé, když prawau rukau skaumati mjnj; na druhé koleno loket ruky wyšetřugjcj podepře; druhau ruku dle přjležitosti na křjž předstogjcj osoby položj. Skaumati w stánj gest způsob neyobyčegněgšj, zwlášstě u zdrawých osob, na počátku rozenj a g. w. Osoba stogjcj ruce budto na ramena bábě položiwši se podepře, budto podbřissek, gestli gaký, nazdwjhuge.

2. Budto sedj na pelesti, na rohu žjdlice, sesle, w porodnj stolici, neb na přjč postele. Wyšetřugj se gakož i rodj osoby sedjcj, když slabé, hrbaté, wodnotelné, dychawičné, welmi tlusté gsau, nebo sauchotinářky, kterým

ani ſtáti ani ležeti možno; bába dle přjležitoſti buď kleč, buď ſeď.

3. Budto ležj; kdežto oſoba s řitj powyſſenau a kolenama ſkrčenýma znak, neb na ſtraně ležjcj wyſſetřowána bywá: bába po ſtraně ſtogjc lewau, aneb prawau rukau, dle pohodlné přjležitoſti, ohledáwá. Skaumá ſe lež u podbřiſſku, k namakánj djtěcjch čáſtek zewnitř a t. d.

4. Budto klečj; oſoba klečjcj na loktjch zpodepřená, w poſteli, na kanapé ſe ſkaumá; kterýžto způſob wyſſetřowánj welmi řjdký bywá. Koná ſe prſtem po zadu do poſſwy wztaženým, když čáſtka plodu nad hanbykoſtmi nalehagjcj ſe ohledáwá, ana zatjm druhá ruka žiwota nazdwjhuge; při znamenitém nakřiwenj maternjka do zadu, u zpřjčenj maternjka do zadu.

Co weſměs při ſkaumánj pozorowati?

Bába při ſkaumánj náſledugjcjch prawidel weſměs pozorug: nezapomeň zewnitř wyſſetřowati w potřebu, držjwe než u wnitř; potřebůg wždy gen citedlnoſti prſtůw, okem bez toho málo,

gen powrchnj některé změny, nagdeš; neobnažug bez potřeby částek stydliwých; neužjwey w řeči sprostých a hanebných přjslowj; hleď čistoty, proċež wždy ruce čistě umey a osuš; zachowáwey mlčeliwost w tagném swěřenj, kromě žeby auřad neb lékař zprávu potřebnau k náležitému gednánj wěděti žádal; nech měchýře a konečnjka wyčistiti k wywarowánj wsseho omylu a lůno u podezřelých umýti; ruce měg zdrawé, čisté, bez ohawných osutin, bez wředůw; skaumey w gistém pořádku ssetrně, nečiň ničemné bolesti, aniž lehkým tknutjm lektey; ruce wždy ohřey, leda žebys pohnutj djtěte wyssetřiti chtěla; nehty pilně ostřjhané měg; prst wyssetřugicj, neb když půl rukau ohledati musjš, powrch tukem, máslem nowým, olegem, smetanau, bjlkem namaž, obzwlásstně u podezřelé osoby; oběma rukama stegně wyssetřowati se wycwič; častého dotýkánj a sskádlenj částek se warug, by se nezarděly a nezapálily.

W skaumánj samém uwedenj pr=

ſtu neb ruky do wnitř pozorowati geſt: by ſe ſkrze dlauhé hledánj neb wrtánj prſtem w lůně ženě boleſti nepůſobily, neylépe bába prſtu prwnjho, neb ůkazatele, tjm způſobem do poſſwy wede: polož ruku na lůno, a dle položenj geho wyšſſjho neb nižſſjho teprw palcem a proſtřednjm prſtem klapky rozwedauc, ukazatele nahnutě od hráze k hanbykoſtem, po zadnj ſtraně žlábku opatrně powed. Oſtatnj prſty dle ljboſti, budto roztažené na hráz a palec na hrmu polož, budto wſſecky i palec w ruku zawři, a tjm hlauběgi ukazatelem doſáhne. Zapotřebjli celau rukau k matce ſáhnauti, tehdy bába ruku, powrchu maſtnotau potřewſſi, ſloženau na způſob kljnu, to geſt: gakoby ſſtipku dělala, do žiwota wneš tak, aby wrch ruky do wydlabánj ſwaté koſti ſe zatočil, a tjm způſobem i do branky gj wkrautjš, což ſe wždy welmi zdlauha a ſſetrně ſtane. Tjm způſobem i půl ruky, to geſt prſty čtyry bez palce uwede bába, by wyſoko we wchodě wěci náležitě wy=

ſkaumala, což w čas porodu welké bo=
leſti nepůſobj, poněwadž čáſtky měké
a powolné gſau.

Geſt w babenj gesſtě giný způſob ſkaumati?

W neobyčegných přjpadech gesſté w
babenj i ſtrze řit ſe ſkaumá; který způ=
ſob wyſſetřowánj užjwá ſe při zaroſt=
lé poſſwě, při těſné bránici panenſké,
při početj mimo maternjk; u zpřjčenj
maternjka w těhotném i netěhotném
ſtawu; kdykoli ſkrze poſſwu čáſtky ně=
gaké namakati nelze, giž ſnad ſkrze
wyčiſſtěný konečnjk ohledati možno.
Koná ſe prſtem natřeným, neylépe u
oſoby na znak, neb na prawé ſtraně
ležjcj.

O weyci aneb

o čáſtkách w těhotném maternjku.

Zárodek neb plod neležj napro=
ſto w maternjku, nýbrž we wodě a w
mázdřičkách obalený a zawřený. Čáſt=
ky k porodu přináležjcj gſau: máz=
dry, mateční koláč, pupečnj
ſſňůra, wody, a plod; když wo=

dy odegdau, a djtě se narodj, ostatnj částky gméno lůžka, postýlky, poporodu, i děložy od starodáwna nabyly. Wssecko pak, genžto w kožjch, co w sskořápce uzawřeno gest, obecně weycem nazýwáme, gemuž se w způsobě i podobj.

Kolik mázder známe?

Giž stařj nassj dwě mázdřičky neb kožky w těhotném maternjku auplně znali, tak gakž gich při porodu wždy nalezáme, totiž: kožnj a owčj; gména z řeckého přeložená. Nowěgssj gesstě dwě nestálé, newlastně přikládagj, hunterowau a baurotnau, kterých wssak dokonalé a auplné wypsánj dosawáde w hádce gest, protože tyto gen u potracenj w prwnjch měsjcjch těhotenstwj z částky se nalezagj; bábam onyno powědomé býti slussj.

Prwnj kožka, kterau prstem při ohledánj namakati, a která w matce s nj spogená kolem djtě obkljčuge, gest gménem žilnatá, žilnj, kožnj, biles arabský, kterého gména i sta=

řj užjwali; má mnoho wrapůw a wrásek w prwnjm čase těhotenstwj, zwlásstně w mjstě, kde se s koláčem spoguge. Gest kožka hebaunká, nicméně ale pewná a dosti silná, přičerwenalé barwy. Swrchnj gegj strana draplawá, spodnj neb wnitřnj kluzká, hladká gest, ač se posléze i draplawost zewnitřnj djlem stratj. Žilky gegj drahné žádnau krew čerwenau, nýbrž gen wlhkost čistau neb lymfu, wedau.

Druhá mázdra neb kožka, kteráž djtěti neybližšsj gest, gménem owčj, kossilka, raucho, oděnj, oděnjčko, obkljčuge djtě celé. Gest kožka tenaunká, hebaunká, proti swětlu prohledacj, w kteréž wody djtěcj zawřené gsau. Wycházjwá odtržená, krygjcj djtě, a od rodičůw předsudných, pod plásstjčku gménem, pro sstěstj djtěte schowaná bywá.

Mázdry užitek ten prowozugj, že wláhy wlastně oddělené bez ztráty chowagj, weyce s djtětem a maternjkem spogugj; koláč a pupečnj prowázek z koláče počjnagjcj powláčj; djtě před

wedránjm wětru obhagugj; krozssjřowánj hrdla matečnjho u rozenj slaužj, kdežto co kljn tjsknauce branku, cestu hlawě protjragj, a tudy způsob porodu prozrazugj.

Co gest woda prawá?

Woda neb wlhkost, w které plod gsa autlý swobodně plyne, a až k porodu se wynacházj, slowe woda neb wláha porodnj, owčj, prawá; na počátku těhotenstwj gsauc čistá, swětlá, bělj se w pátém měsjci. Ku konci těhotnosti býwá pobělawé barwy, ljpawé powahy, wlastnj wůně, odcházegjc wždy u přjtomnosti bolestj, sskrobj plátno a žlutj geg. Woda owčj zelená, od smoly děcké, smrdutá, porod obyčegně těžký, řitnj, mrtwé neb aspoň slabé djtě wygewuge.

Množstwj wody nenj stegné; obyčegně w čas porodu wynássj s libru, půl druhé libry, někdy wssak i na mnoho mázů se rozmnožj. Aniž s plodem při celé těhotnosti stegné mjry držj; nebo gakož před polowicj těhotnosti woda plod přewažuge, tak i po

polowici plod wodu wždy wjce poslé-
ze docela přemáhá. Přirozenost sama
prozřetedlně při zrůstu plodu ubywá-
nj wody zřjdila, by ženu od náram-
ného nepohodlj, gemužby od přibý-
wagjcj wody a zrůstu djtěte newyhnu-
tedlně následowalo, ochránila.

Užitek wody dwognásobně se
zgewuge: w čásu těhotnosti, a w ča-
su porodu. Hned od počátj samé-
ho woda maternjk stegně roztahuge;
zárodek od zewnitřnjho newelkého ná-
silj, od pádu, uhozenj, naraženj chrá-
nj: propůgčuge swobodného a wol-
ného pohybowánj djtěti; krwe obj-
hánj, co lázeň wlažná, prowozuge;
obhánguge pupečnj šňůry, by tlačená
nebyla; zbraňuge sgednocenj částek
děckých, a z té přjčiny do wšech prů-
chodů wcházj; snad i k žiwnosti djtěte
napomáhá; maternjku od přjlišného
pohnutj chránj; odlaupenj lůžka před
časem překážj; tělu djtěte gistau slzkost
k lehčjmu průchodu dáwá. W čas po-
rodu stegné stahowánj maternjka půso-
bj; diwným způsobem k powlownému

otwjránj a roztahowánj branky matečnj slaužj; slaužj i tomu, že přjtomnostj swau služné nalehánj djtete a obrácenj potřebné zlehčuge; porod obecně lehčj, gakož stařj se domnjwali, že cestu nawlažuge a činj onen bjlý maz neb sslem, njmž každé djtě wjce méně oblepeno gest.

W přirozeném stawu se mezi onyma dwěma kožkami wždy pára nalezá, která spogenj gegich wssak ne wždycky zbraňuge. Když pára ta se rozmnožj, zwodnatj, gménugeme gj tehdy wodau bludnau, neprawau. Důwody wssak možněgssj a wážněgssj potwrzugj, že woda falessná mezi kožnj mázdrau a materjkem čaštěgi swé sjdlo má. Rozezná se woda bludná od prawé potom, že gest čistá, swětlá, bez barwy, bez wůně; někdy se i wodě z wypraného massa podobj; aniž plátno ssrobj; ukrádá se wždy bez bolesti, častokráte dlauho před rozenjm, na tři, čtyři dni, když branka mateční ledwa se pootewřela; odchod gegj ani w běhu těhotnosti, ani poro-

du změny a nesnáze něgaké nepůsobj, neb se měchýř při bolestech předce řádně nalige, a w čas pukne.

Co gest koláč matečný?

Matečný koláč gest částka lůžka neywětssj, ku koláči podobná, kteráž massité powahy a podstaty se býti zdá; složen gest z nečislných krewnjch a žiwotnjch žilek, kteréž gisté wlassenjček setkánj pohromadě držj. Býwá obecně s libru těžký, něco podlauhlý, u prostřed s palec tlustý, a osm palců ssiroký. Prostředek wždy tlustěgssj, krag tenssj gest. Na koláči znáti gest dwě strany: wnitřnj a zewnitřnj; ona k djtěti poddutá, hladká; tato wydutá k matce ležjc, hubowatá, z mnohých, wjce než z dwaceti částek, ssissky, prasata, gežky, passtrky, nazwaných, brázdami oddělených složená, wrsskowitá gest; w každý z oněch djlů krewnj a žiwotnj žilka wede, a wssecky se s maternjkem pomocj wlassenj spogugj.

Koláč řádně ke dnu maternjka po prawé straně přirostá z přjčiny wsa=

gjcj mocnosti wětšsj dna; wšak na ce-lé wnitřnj prostrannosti mjstečka ne-nj, na kterémby se založiti nemohl, mnohdykráte se i na brance usadiw, porod těžký a nebezpečný činj. Gedno djtě, gedno lůžko neb koláč má; při dwogčatech geden neb dwa koláče býti mohau, tjm wšak rozdjlem, že když gen geden koláč gest, wětšsj se nachá-zj. Gsauli dwa koláče, budto spogenj kragem býwagj, budto pro sebe každý na prosto, gen menšsj ležj a odcházj.

Užitek koláče se z powinnosti ge-ho wygewuge; neboť gest mjsto, w kterém krew matky čili raděgi tak na-zwaná lymfa w krew djtěcj se měnj. Poněwadž k wjře podobno nenj, aby krew mateře, gakožto dospělého člowě-ka, beze wšj proměny do žilek djtěte přecházela, která owšem matce slau-žj, djtěti wšak autlému se nehodj, aniž po cestě wždy zamezené přeléwati se může, kdežto koláč gen mocj wsánj wlhkosti z maternjku a plyn z powě-třj nabýrá, a tudy powinnost pljc a žaludka koná.

Co gest pupečnj ſſňůra?

Pupečnj ſſňůra, prowázek, gest djl onen w těhotném maternjku, který na způſob prowázku zkraucený od pupku djtěte ku koláči gde. Složená gest řádným způſobem z gedné krewnj a z dwau žiwotnjch, neb tak nazwaných znĕgjcjch žil, z giſté klihowatiny neb roſolu, a z gakéſi wſſe ſgednocugjcj tkaniny; kteréžto wſſecky čáſtky mázdry obě, kožnj i owčj, od koláče běžjce obalugj a gednotj. Krewnj žjla, gſauc ſſjrſſj než obě žiwotnj, wede krew od koláče do pupku, žiwotnj od pupku ku koláčj, které při žiwobytj djtěte tepau. Žjly ony ſe pořádně okolo ſebe krautj. Rozdělowánj neboliž ſgednocowánj žilek krewnjch na wnitřnj ſtraně koláče řádně widěti geſt.

Prowázek pupečnj w přirozeném ſtawu z dýlj djtěte má býti, náſledowně oſmnácte, dwacet palců; a w práwnjch připadech wždy měřený bud. Nicméně čaſto bud kratſſj, oſm, ſſeſt palců; bud delſſj, čtyřiceti palců a wj=

ce wynáſſj. Krátká raučj porod pů=
ſobjc, w rozenj ſnadno přetrhnauti ſe
může; dlauhá ráda předpadá, otočenj
mnohonáſobné půſobj, okolo krku, oko=
lo ramen a t. d.

Pupečnj ſſňůra, která od roſolu
onoho tluſtſſj geſt, tučná, maſtna=
tá; která wſſak málo roſolu má, ſu=
chá, tenká ſlowe. Když plod autlý
ſkrze kličku dlauhé pupečnj ſſňůry pro=
klauzne a gi zadrhne, naſtane prawý
uzel, který djtě uſmrtiti může. Uzlo=
wé krewnj pak gſau toliko knofljko=
wé roztažené ſtěny žjlnj na způſob
křečnjch žil u těhotnic na nohách, neb
oteklosť žjly krewnj; z gegich počtu
předſudné báby omylně množſtwj dě=
tj předpowjdagj, že potom geſſtě ro=
diti bude tolikrát, kolik uzljků pupek
na ſobě má. Oteklosť od shromáž=
děného roſolu knofljky roſolowaté
půſobj.

Užitek pupečnj ſſňůry patrný
geſt: přiwáděnj a odwáděnj krwe od
matky k djtěti, a od djtěte k matce, či=
li lépe do koláče; pročež wſſe, cokoliw

objhánj krwe w ſſňůře překážj, žiwot djtete w nebezpečenſtwj uwádj.

Co znamenati o plodu a geho wlaſtnoſtech?

Zárodek w trognáſobnj poſtawě w žiwotě matky wzniknauti může: 1. W složenj a způſobě těla celého bez poſſkwrny, člowěčj ſljčnoſti dokonale na ſe wzalo tak, gak obyčegně ſe přiházj. Ku konci prwnjho měſjce početj we weyci otewřeném, které welikoſti ořechu wlaſkého w zrůſtu doſáhlo, nalezá ſe w čiſté wlhkoſti základ budaucjho plodu půl palce dlauhého, genžto z dwau bublinek ſložen geſt, z kterýchž ta tluſtſſj a menſſj hlawa, ona wětſſj a delſſj s pupečnj ſſňůrau, co nitka tenkau, tělo bude. W oſmém témdni, totiž ku konci druhého měſjce, giž na hlawě ſnjžené, na palec dlauhého zárodka, oči, co dwa ſſedé puntjky, uſſi, nos a uſta ſſiroká znamenáme. W třetjm měſjci plod na půl třetjho i tři palce dlauhý as půl druhého lotu w tjži wynáſſj, a hlawa člowěčj způſobiloſti docela nabyla. W čtwrtém měſjci koláč celý ſe wi=

dj, plod na čtyry i pět palců dlauhý, pět lotů těžký, barwy maßsité nabýwá; w pátém měsjci těla gisté giž srownánj částek ozdobuge, swálowé znamenitě mocj se stahowati giž opatřeni gsau, plod ssest neb osm palců dlauhý, patnáct neb dwacet lotů těžký se býti nalezá. W ssestém měsjci býwá dewět, deset caulů dlauhý, z libru, půl druhé těžký; w sedmém měsjci plod dwanáct i čtrnácte palců dlauhý, na dwě i půl třetj libry těžký, silněgi se pohybuge, narozený dychá. W osmém měsjci giž plod tři, půl·čtwrté libry wážj, a wždy wjce dorostá, tak že w dewátém měsjci plod půl páté i pět liber těžký, a sedmnáct neb osmnáct palců dlauhý gest. W desátém pak měsjci djtě docela slussného zrůstu nabýwá. Zrůst plodu čjm bližssj k početj gest, tjm wjce ho přibýwá; po polowici těhotenstwj zdlauhawěgi roste, a přirozenost w tom čase pilněgi wnitřnosti tworiti se zdá.

Gaké znamenj nedoſſlého djtěte?

Narodjli ſe djtě w poſlednjch třech měſjcjch, tedy nedoſſlé, nedochůdče ſlowe. Znamenj nedoſſlého djtěte, kterých bába při práwnj a giné přjležitoſti čaſtokráte potřebuge, gſau náſledugjcj: barwa celého djtěte, obzwláſſtně twáře, zwyſoka čerwená, umrlého djtěte bledá geſt; pyſky modré; huba ſſiroká; tělo djtěte, neywjce pak audowé geho, auplně zřjzeni negſau, wážjce wjce méně než čtyry libry; twář wyhljžj nezdárná, ſwraſkalá, k twáři ſtařice podobná; tělo celé, obzwláſſtně zadek, ramena a ljce ſubtylnými chlaupky, mze, hauſenky, zákůžnice, augedj, ugmy, lakotě, aubudě, nazwanými, gako hebkau wlnau obroſtlá geſt; nehtowé leda wyroſtagj; lebka přjliš ſlabá, měká geſt, a koſti lebowé w žlabinách ſnadně a ſilně překládati přes ſebe ſe dagj; žlabiny a fontanelle, zwláſſtě wětſſj neb temýnko welmi otewřené ſtogj; pupečnj ſſňůra obyčegně tluſtá, teprw oſmého dne odpadá; prſům ná-

ležité klenutj se nedostáwá; rodicj audowé pacholátek zardělj, gesstě bez nároků gsau; u děwčete klapky wysoce čerwené newěstek nekrygj; posstěwáček před klapky čnj tak, že djtě takowé nerozumné ženy za cwjkněře držely a newssjmawé aneb ztřesstilé báby děwče za pacholátko křtjt daly; nedochůdče temně wssak pronikawě supá, neustále spj, aniž po prsu taužj, aniž náležitě durmati může. Takowé djtě welmi snážného wychowánj a přjgemné wětssj teploty žádá. Při práwnj otázce, neb při pochybnosti o nedokonalosti djtěte, bába takowé djtě wždy hled lékaři práwnjmu slussně schowati.

Gaké znamenj dospělého djtěte?

Na opak k gistému určenj dospělosti djtěcj neb dokonalého zrůstu geho, znamenj náslédugjcj máme: tělo geho masité barwy, pysky čerwené gsau; audowé wesskeřj ozdobné plnosti nabyli; mze neb chlaupkowé blyskawj na těle téměř zmizeli; hlawa s wlasy náležitě gest obrostlá; nehtowé twrdj sspičkami prstů stegnj; žlabiny a lupjnkowé

na hlawě aužegi se spogugj; pupečnj ssňůra obyčegně čtwrtého dne odpadá; mudnj ssaurek u pacholat gest zwrastalý, nároky obadwa má; u děwčat klapky řádně krygj lůno; djtě gasně hledj, brzi po porodu močj a kálj, hlasem hmotným pláče, hladowé prs hledage bez těžkosti durmá; w spanj a bděnj řádně se střjdá; ustanowenau swau slussnau wáhu, okolo ssesti liber a wjce, dýlku osmnácte, dewatenácte palců, čili tři čtwrtě lokte, wynássj. Ačkoli w zrůstu djtěte welký rozdjl se nalezá, který dle powahy rodičů, dobré dužnosti, gakosti koláče a ssňůry pupečnj, dle času ročnjho a giných přjpadnostj se řjdj.

Gaké znamenj přezrálého djtěte?

Djtě dokonalegssj powahy, zrůstu obecně hmotněgssjho, mnozj nazýwagj p ř e r o s t l é, p ř e z r á l é gakožby u pohrobků, u syrůbat se státi mohlo. Takowé djtě, které přes určený přirozený čas w žiwotě matky prodlélo, wážj osm, deset a wjce liber; měřj gedenmecjtma a wjce palců; na hla-

wě hrubé žlabiny ſkoſtnatělé nepowolugj; wlaſy gſau dlauhé, hlas ſilný; čaſtokráte i zubowé w čeliſti wylezlj, s nehty oſtrými djtě ſſkrábe. Znamenj wſſak ta toliko djtě doroſtlegſſj nikoliw pak přezrálé wygewugj; aniž doſawáde giſtotně ſe může twrditi, žeby žena s autěžkem do gedenáctého neb dwanáctého měſjce chodila. Přjčina domnělého přechozenj obyčegně w omylu neb ſſibalſtwě ležj.

Gaké poſtawenj djtě w matce obyčegně má?

Před polowicj těhotnoſti plod w matce ſtálého položenj nemage, dle položenj matčina ſwobodně u wodě plyne, s hlawau wſſak, gakožto čáſtkau od počátku neywětſſj a tudy neytěžſſj řádně dolů naklonenau. Množſtwj wody pohybowánj to ſwobodné w prwnjch měſjcjch ulehčuge. Po polowici těhotnoſti, když wody s plodem mjru tratjcj ubýwá, djtě ſwobodného plynutj u wodě pozbywſſi ſtalého položenj nabyde, hlawau k hrdlu matečnjmu nahnutau. Naléhánj hlawy giž w ſedmém měſjci cjtj=

me, owssem gen lehce, tjžegi wssak w osmém a dewátém, pewně w desátém měsjci naléhá. Obyčegně s sspičkau hlawy na brance, twářj do zadu k prawému boku matky, hřbetem a wazem k předu k lewé straně, řitj zhůru obrácené djtě ležj. Nohy na prawé straně pupku řetedlně cjtjwáme, kdež žena u pohnutj djtěte i neywětssj bolest pocituge. Pročež domněnj staré, že djtě hlawau wždy zhůru sedě odpočjwage, až práwě brzi před porodem se nawážj a skácj, kteréž převrženj kozelcem gménowali, neb že djtě k porodu se obrátilo, chybné a bludné gest. Nicméně wssak djtě i gináče w branku stawěti se může, o čemž při nepřirozeném porodu obssjrněgi uslyssjme.

Gaké gest složenj djtěte w matce?

Od položenj neb postawenj djtěte rozeznati slussj geho přirozenau powahu a složenj audůw wespolek. Djtě totiž ležj s nakřiweným, wypnutým hřbetem, nakloněnau hlawau, bradau o prsa, wssak ne docela, založe-

nau, s stehny k tělu přiwinutými, koleny budto rownými, budto zahnutými; w prwnjm způsobu nohy podlé stehen, nebo křjžem přes sebe ležj; w druhém stawu natažené proti prsům gsau. Ruce gindá podlé těla dolů wisegj, gindá zase gsauce lokty opřené o stehna, pěst k hlawě dolů skloněné ležj. Nakřiwenj ono hřbetu nenj skrze celau těhotnost stegné; nakřiwj se w třetjm a sedmém měsjci silněgi, méně w čtwrtém měsjci, kdež se začasté i docela narowná. Takto swinuté djtě neyužšsj prostrannost wyplňuge, a powahu klidně spjcjho má.

Čeho pozorugeme na hlawě djtěte dospělého?

Částky hlawy a gegj průměry bábě newyhnutedlně wěděti slussj, by negen přjtomnost hlawy, nýbrž i obzwlásstnj gegj položenj wyskaumati mohla. Na hlawě znamenáme sspičku, kdež wlasi do wjru se točj, kterau djtě obyčegně w branku k porodu stupuge; wrchol neb temýnko wjce ku předu položeno. Teyl gest zadek a twář předek hlawy. Leb hlawy

na wzor klenutj twrdého způsobený, pozůstáwá z pěti kostj, které u nowo=rozenců zřídka docela spogené, nýbrž téměř při každém narozeném djtěti s kragemi nescelenými se nalezagj; kte=ráž mjsta ššwi neb žlabiny slugj.

Neyznamenitěgšj žlabiny na hla=wě djtěcj gsau: čelnj, která od ko=řene nosu zrowna k temenu ležj; wě=nečná, od gedné židowiny k druhé přes temýnko wětšj; ššjpnj od te=mýnka k teylu; a teylnj dle kosti teylnj běžj. Mjsta, w kterých roho=wé lebowých kostj se scházegj, toliko mázdrami co pergamentowými kožka=mi se krygj, nazýwáme fontanelle, lupjnky, temýnka; z nichž gedna wětšj, čtwerrohá, přednj na wrcholi hlawy, řádně tak nazwané temeno; druhá menšj, třjrohá, zadnj, malé te=mýnko do zadu na ššpičce ležj. Po=stawenj temýnek bábě položenj hlawy nalehagjcj gistě wygewj.

Poněwadž na progitj hlawy, geli=kož částky djtěte neywětšj a neyhlaw=

něgſſj, že žiwota wſſecko záležj, ſlu=
ſſj gegj průměry k ſrownánj k pán=
wičnjm welmi dobře znáti, a pilně
wyſpytowati. Počjtáme na hlawě
třj průměry neb hřjdele: záwaž=
nj, genžto od temena k ſpodku bě=
žj, a prodlaužený celého těla hřjdel
čili os geſt; přjčnj neb malý, od
gedné židowiny ke druhé, oba ſteg=
né mjry gſauce půl čtwrta palce wy=
náſſegj; welký neb rowný od ko=
řene noſu ku ſſpičce teylnj doſáhá, a
téměř půl páta palce obſahuge. Zna=
menati ſluſſj, že průměrowé hlawy
weſměs o půl palce kratſſj, nežli
pánwičnj ſe uſtanowugj, poněwadž
měké čáſtky w pánwici tolikéž, ſkoro
půl palce, wynáſſegj.

Strany nápodobně čtyry na hla=
wě znamenáme, totiž: twářnj, ney=
delſſj, ſſeſt palců; teylnj neykratſſj,
půl druhého, dwa palce; a dwě po=
bočnj, proſtředné mjry, čtyři palce
obſahugj. Kteréž ſtrany tak dobře a
auplně s ſtranami pánwice ſrowná=
wati ſe muſegj, gako průměrowé,

gestližе hlawa řádně a přirozeně leh=
ce skrze pánwici se protřjti má.

Kolikeré může býti rozenj?

Přirozené zápasenj neb stahowá=
nj se maternjka k wypuzenj plodu a
lůžka skrze pánwici a lůno gménuge=
me **porod**; báby omylné rodicj čásst=
ky porodem neb rodem nazýwagj.

Rozwrhuge se porod: 1. dle času
těhotenstwj, w kterémž připadá. Žena
w každé době těhotnosti swé, od prw=
njho až do desátého plného měsjce,
poroditi může, když dostatečné přjči=
ny k porodu se wynagdau, kteréž ma=
ternjk bludně poňaukagj k stahowánj
tak, že on plod wymrsstj. Gest pak
porod dle času: a) **Potracenj**, u
dobytka **zmetánj**; genžto od prw=
njho až do sedmého měsjce těhotnosti
se stáwá, a djtě (zmetek, potracenec)
gesstě žiwo zachowáno býti nemůže.

b) **Nedosslý, nedospělý, rau=
čj** porod, když žena od osmého měsj=
ce až brzi ku konci desátého měsjce sle=
há; djtě takowé, genžto s welkau ne=
snázi se wychowati dá, nedochůdče slu=

ge. Znamenj nedoſpělého djtěte giž na hoře oznámená byla.

c) *Doſpělý, zralý* plod nazýwáme onen, který w ſluſſnoſti přirozeného běhu, ku konci deſátého měſjce ſe ſtane, a žena že *dochodila*, prawjme. Prwničky, těhotnice s dwogčaty čaſto o čtrnácte dnj i wjce ſlehnutjm předcházegj.

d) *Pozdnj, přezrálý* porod ſluge, který až po wyplněnj ſkutečném deſátého měſjce přicházj; kterého porodu giſtota u welké pochybnoſti geſt. Při práwnj otázce tři ſta dnj, neb deſet měſjců, po tridceti dnech, w práwjch uſtanoweno geſt k wywarowánj wſſj newole, a k zachowánj ſyrůbatům neb pohrobkům otcowſké pozůſtaloſti.

2. Dle wlaſtnoſti rozwrhuge ſe porod: w řádný a nepořádný. *Řádný* neb *pořádný* gménugeme onen, když djté po hlawě, a to ſice ſſpičkau, s twářj k ſwaté koſti obrácené, na ſwět chodj. *Nepořádný*, když djtě kteraukoli čáſtkau ginau, nežli ſſpičkau hlawy, přicházj.

Každý opět porod tento, budto gedině wywrhugjcj mocj maternjka se děge, beze wssj cizé pomoci, gakkoli nutkánj onomu i bránice přjčnj i břissnj swálowé také přispjwagj, a slehnutj, porod přirozený sluge. Takowý bývá giný lehký, který bez welké bolesti neb nesnáze matky snadně a brzi k. p. za ssest neb osm hodin se skončj; giný rychlý, kwapný, který neobyčegně čerstwě přicházj, k. p. za čtwrt, za půl hodiny; giný laudawý, zdlauhawý, který déle trwá, den a wjce. Bývá, že gen prwnj a druhý čas déle trwá, ostatnj wssak časowé rychlegi přicházegj; bývá opět někdy, že celé rozenj déle nadržuge. Giný zase porod gest těžký, který dlauho nadržuge a ženě giž mnoho bolestj působj. Když překážky porodu takowé nastanau, že gich ani radau, ani daným položenjm, ani časem neb čekánjm přemoci lze, a porod obyčegně uměle čili řemeslně skončen býti musj, to tehdy djtě wzjti, bráti gménugeme. Sem náležj i bo=

čeť. Bába tedy w přirozeném rozenj djtěte neberě, nýbrž gen, gakž wůbec prawjme, přjchodjcj chytj, přigme.

3. Dle ſkončenj bywá rozdjl porodu w ſſťaſtný, který bez ublj=ženj wſſeho ženy i djtěte ſe ſkončj; neſſťaſtný, při kterém budto djtě, neb matka, budto oba na zdrawj neb na žiwobytj trpj.

4. Dle množſtwj neb počtu dětj geſt porod: gedno= neb mnohodu=chý, totiž bljženců, trogčat a t. d.

Gaké potřebnoſti k rozenj?

By rozenj řádně a přirozeně ſe dá=lo, přjſluſſj trognáſobné potřebnoſti: 1) z ſtrany matky neb roditelkyně; giſté a dobré ſrownánj průměrů a ſtran pánwičnjch k průměrům a ſtranám hlawy djtěcj ſkrze celý průchod. Pán=wice oſtatně gakkoliw ſložená budiž, gen když hlawa gdaucj pohodlné wol=noſti má; pánwičnj naklouěnj ma=tečnjmu ſtahowánj odporu nečiň, ro=dicj čáſtky řádné položenj ſwé měgte tak, gak ge w zdrawém způſobu nale=záme; přjležjcj čáſtky ſwé zdrawé

slussné powahy pozorugte; žena zdrawá, ani mladá, ani tuze stará, při sjle budiž; měg důwěrnost k bábě, bolestmi prawými pracug, gakéž ku skončenj porodu wždy aučinkowati magj; porod welmi dlauho nenadržug, by umdlenj matky neb djtěte nenasledowalo. Ačkoli že skončenj porodu řádného dle času neb hodin ustanowiti nelze.

2. Potřebnosti z strany djtěte: Djtě dospělé neb nedospělé, žiwé neb mrtwé, w zrůstu swém budiž řádně složeno, by hrubostj swau wygitj na swět nepřekáželo; djtě takowé položenj neb staw měg, by budto hlawau napřed řádně, budto nohami neb řitj nepořádně, lehce a bez zkázy prosslo; žádný aud spolu s hlawau neb s řitj nenalehey, kterýby těžkosti neb dokonce nemožnost porodu způsobil.

3. Potřebnosti z strany lůžka: Mázdry ani záhy, ani pozděgi, nežli náležj, nepukeyte; ssňůra pupečnj ani dlauhá nepředpadey, aniž krátká neb otočená porodu nezadržug; koláč řád=

ně swé umjstěnj na dně a powahu při=rozenau měg, po porodu djtěte w čase přjslussném odlaupený cele odegdi.

Co nazýwáme bolesti a kolikeré gsau?

Když se giž ženě ku porodu přibli=žuge, gakž obyčegně w čtyřidceti nedě=ljch se stáwá, počne maternjk roztažený a w masse zesjlený se swjrati a staho=wati. Swjránj řádné maternjka počj=ná we dně, w částce neytlustssj, popu=zuge tělo a zužuge wnitřek celý, by on wssecko, cokoliw w něm se nalezá, skrze tenké a powolné hrdlo mocněgi wytla=čil. Stahowánj se maternjka počjná lewně, poznenáhla silněgi, a gest ney=silněgssj w čas procházenj djtěte, načež opět lewněgssj gest k lůžku, až docela pozděgi skoro bez cjtěnj ženy, přestane. Stahowánj se to ženám, gakož wesske=rému žiwočichu, nechžt ono wegce kla=de, aneb mladé rodj, bolestné gest, kte=réž citedlné swjránj gindá **bůle**, neb **stonánj**, nynj **bolesti porodnj** nazýwáme.

Slussj pak znáti, že dwogj bolesti w čas rozenj žena cjtiti může: totiž: **prawé a galowé**.

Gak se poznagj prawé bolesti?

Prawé neb prawdiwé bolesti gsau prawé a řádné stahowánj se maternjku, kteréž stahowánj we dně počjnage se, k tělu, k brance a lůnu dolů žene. Rozeznáwagj se prawdiwé bolesti potom, že w křjži počjnagjce se dolů k lůnu k hanbykostem se stahugj. Mohau někdy i od předu začátek wzjti, když dno maternjka w podbřissku ku předu leže se swěssuge; dále že žena w pánwici plnost cjtj a gi přicházj, gakoby něco z lůna wypadnauti mělo; žiwot při tknutj twrdý-ne pak bolestný gest; že branku wždy wjce a wjce otwjragjce, měchýř a nalehagjcj částku hlauběgi do pánwice ženau, a že náležitým způsobem střjdagjce silněgi se nawracugj a w čase ulewenj pohodlného odpočinutj popřegj, že žádným způsobem se odstraniti nedagj, rodičku k nutkánj popuzugj.

Gak se rozeznagj galowé bolesti?

Galowé, plané neb falessné bolesti naproti tomu gsau bolestné přjpadnosti žiwota, které nikoli od stegné-

ho ſtahowánj ſe maternjka, nýbrž od zřenj w ſtřewách, nadýmánj wětrů, zadrženj moče a leyna, od křeče, naſtuzenj, zapálenj čáſtek rodicjch, od náružiwoſti a t. d. pocházegj. Roznati ge ſluſſj, že u přjtomnoſti gich žiwot netwrdne, žiwot ſe nenjžj; branka ſe neotwjrá, mázdry ſe neſtawěgj; že dlauho před porodem přicházegj, bez uſtánj onde i onde w žiwotě nadržugj, a poſléze wlaſtnjm proſtředkům dle přjčin wynaloženým powolugj. Mohau owſſem někdy i s prawdiwými boleſtmi ſe ſgednotiti.

Kolikeré boleſti dle čaſu ſſeſterého porodnjho?

Giný rozdjl boleſtj prawdiwých beřeme z čaſu a ſtupně rozenj. Rozenj pak ſamo k lepſſjmu pochopenj a rozuměnj babinu rozwrhugeme na ſſeſt čaſů, báby toliko na tři, a každý čas dle proměny znamenité rozdjlně gménugeme!

1. Čas počátečnj, počátek rozenj, gakž brzi žena k porodu ſe ſtrogi, ukazugj ſe wlaſtná znamenj, která bábě welmi známá býti ſluſſj, by po=

wolaná gistotně wěděla, brzili rozenj opprawdu počne, a žena připrawená byla. Břicho poznenáhla se nižj; niženj to wlastně pocjtěnj ženě působj tak, že mnohé omylně geg za aučinek zwrácenj čili domnělého přewrženj djtěcjho držj; poněwadž bránice dolegi giž ſstupowati může, nastáwá wolněgſſj dychánj, ale chůze obtjžněgſſj; žena cige častěgſſj potřebu močiti a káleti, cige bolest neb nepřjgemné taženj, počjnagjcj w křjži, w ledwj, kteréž bolesti proto, že gſauce prwnj začátkowé stahugjcjho se wlaſſenj děťince zwěstugjcj bolesti, bábám auſſtipky, přehánky, poſljčkowé, mazánkowé, přjſſlehy, gménugeme; zwěstugj ženě porod, by od něho překwapená nebyla. Prozrazugj se přjſſtjm swým wečernjm obyčegně, po práci na dwa, tři dnj před porodem náležitým, w poklidu těla zase ulewugj, někdy i docela přestanau; branka matečnj gest oslablá, tenká, pootwjrá se, a gest lehce dosahnauti; pozděgi stawěgi se mázdry,

hlawa na wchod pánwice silněgi nalehá; lůno měkne, nabjhá; maternjk před porodem na geden, dwa i tři dnj wlhkost čili mladiny (totiž sslem neb kal) wydáwati počjná; žena třeba gindy méně bázliwá byla, auzkost, bázeň, nepokognost trpj. Čas prwnj trwá od prwnjch bolestj poznaných až práwě, když měchýř se stawj; u prwniček začasté dwanácte, osmnácte i čtyry a dwacet hodin; ženy, které giž byly wjckráte porodily, začátku toho ledwa pozorugj.

Který gest druhý čas?

2. Gest čas wcházegjcj, neb čas k wodě, a obnássj bolesti připrawugjcj. Stahowánj ono neb swjránj maternjku častěgi a walněgi se wracuge; ženě klesagj kolena, a ona chodjc postáti, aneb stogjc o wěc pewnau se zadržeti musj. Bolesti tyto prokleſſtugj cestu hlawě, to gest: rozwjgj se růže, neb otwjrá se zámek, gak báby prawj, to gest branka; stawj se a trhagj mázdry. Mladiny barewné znamenitě z lůna wycházeti počjnagj.

Cjtjme w dobu tu hlawu do wchodu pánwice sstupowati, na způsob twrdé kaule, která wody před sebau tiskne, a mázdry, djlem giž skrze roztaženěgssj branku do possiwy hledjcj, zduté co kljn kulatý při bolesti napjná, kdež djme: že wody se stawěgj. Po ulewenj bolesti měchýř opět oslabne a hlawu neb ginau nalehagjcj částku lépe a gistěgi ohledati lze. Když při dosti roztažené brance giž mázdry i po bolesti napnuté ostanau, a my každau chwjly čekáme že puknau, tedy prawjme: wody gsau přichystané. Pak i w bolesti nowé někdy hlukem puknau tak, že mnohá rodička do mdlob padá, a že w nj něco trhlo, mjnj; nadto podjl wody, který před hlawau měchýř působil, odprchne, a že wody odessly řjkáme. Preysstěnjm wody i druhý čas rozenj se skončuge. Doba ta druhá gindy dlauho, gakož prwnj nadržuge, gindy zase dřjwe se skončj. Zwlásstě déle trwá, když ženy namahánjm newčasným se unawily. Z stawenj wod, z způsobu čjnjcjho

bauli, z gegjho přibýwánj a puknutj powahu porodu djlem ustanowiti můžeme. W přirozeném přjslussném běhu porodu, genž slussně lehký gest, wláhy se preyssti; ukrádáli se wláha po každé bolesti, nepřirozený porod začasté na cestě býwá. Báby oba časy za geden toliko za připrawugjcj držj.

Gaký gest třetj čas.

3. Čas průchodjcj hlawy skrze wchod pánwice, wlastně tak nazwané porodnj bolesti obsahuge. Bolesti porodnj častěgi a silněgi se nawrácugjce déle nadržugj, a žena ge w celém těle čige. Rodička bolestem těmto upěnjm, lkánjm, tlačenjm neb nutkánjm spomáhá, magjc čerstwěgssj tepánj žjly, zardělau twář, potj se, žjžnj a častěgi močj, a sobě zwlásstně na křjž stěžuge. Po wypreysstěnj wláhy hlawa obyčegně sspičkau do branky stupuge a když neywětssj swau ssirokostj w brance roztažené stogj, djme: že hlawa u wjnku neb w korunowánj stogj. Hlawa wždy wjce a wjce sstupugjcj naplňuge possiwu, tla=

čené kosti lebowé přes sebe w žlabi=
nách se překládagj; kůže swrastliny
na sswjch činj, oteká; kterau otekli=
nu předhlawj gménugeme, neb že
hlawa se sspičatj, djme. Každá část=
ka, kteraukoli djtě žiwé w branku
sstupuge, otjká, zde přjslussně hlawa
se prodlaužj. Čjm déle hlawa hru=
bá w průchodissti neb pánwici těsné
messká, tjm wětssj otok nastane. Když
welká pánwice, neb malá hlawa, neb
mrtwé djtě, opuchlinu tu budto zho=
la nic, budto dosti málo pozorowati
gest. Přeloženj lebowjch kostj a ote=
klina hlawy prodlaužené snadněgssj=
mu se probránj hlawy skrze pánwi=
ci napomáhá. Když giž hlawu za
klapkami, bábám okno, cjtjme a
widjme, které natažené gako downitř
wcházeti se widj, prawjme: že sto=
gj hlawa w laubj, což konec
třetjho času znamená. Čas třetj při
slussném rozenj gen několiko hodin
trwati smj; gindy, zwlásstně u pro=
stranné pánwice, ledwa několik mi=
nut trwá.

Co se w čtwrtém čase děge?

4. Čas wynjkagjcj hlawy zápasj bolestmi řezagjcjmi neb otřásagjcjmi; bolesti ty již gedna druhau stjhagjce zgewugj se skrze zadrženau moč, opuchlau hlawu, zardělau twář, auzkost, nepokognost, mhauřenj a zawjránj očj, nutkánj mocné, poněwadž hlawa skrze neyužšj mjsto pánwice procházj, skrze zwlásstnj poněkud třesenj audů, neywjce pak kolen; rodička má krátký dech, welkau žjžeň, welmi se potj; hlawa měké zewnitřnj částky napjnagjc mezi klapky wtažené wtěsnaná se tiskne, a po každé bolesti něco málo caufá; hráz mocně wytlačuge, a ted prawjme: hlawa prorážj. W té době wypjnánj hráze co papjr tenké, otwjránj oblé řiti a odchod leyna následuge; klapky a new ěstky downitřku wtažené, cestu krátj; zadnj strana posswy gest natažená, hák dle potřeby o pálec zpět powolj, až hlawa a po krátkém oddechnutj ženy, tělo celé dosti rychle wyklauzne, a konec čtwrtému času činj;

posledně ostatnj wody, které okolo dj=
těte a nad njm byly, wyběhnau. Čas
čtwrtý ze wssech neykratssj gest, trwá
od několik minut až na tři neb čtyry
hodiny. Třetj a čtwrtý čas báby opět
za geden berau, totiž za čas porodnj,
neb za druhý čas porodu.

Co w pátém čase se děge?

5. Čas lůžka wygitj, který s
bolestmi k lůžku se skončuge. Po
narozenj djtěte přestane horkost, žjžeň,
pot; zardělost twáře zagde, auzkost
obrátj se w radost, a pak po odpoči=
nutj rodičky a nabytj nowé sjly za de=
set neb patnácte minut znowu mater=
njk se stahuge. Nastane twrdá kaule
nad hanbykostmi welikosti dwau pěstj,
nowé bolesti, gich prwničky gen lew=
ně čigj, bolestněgi ženy, které byly
giž porodily; branka se otwjrá, wy=
cházj krwe rozdjlné množstwj, budto
gednjm rázem u prwniček, budto oby=
čegně u žen, které giž wjckráte poro=
dily, po několikráte; lůžko přewinuté,
stranau wnitřnj napřed, s mázdrami
skrze branku a possswu wen wyklauz=

ne, čjmž i pátý čas neb rozenj celé dokoná. I tento čas nestegný gest; trwá gindy na deset — dwacet minut; může wssak i několik hodin, ano několik dnj beze sskody i ku zkáze ženy, trwati.

Co se děge w ssestém čase?

6. W ssestém čase, totiž: w čase ssestinedělnjm, žena ssestinedělka slowe, maternjk opět se znenáhla menssj, by zase přirozené swé malosti nabyl. Bolesti při menssenj se maternjku po omlazenj gménugeme bolesti po porodu. Prwničky gich gen lewně čigj, bolestněgi ženy, které byly giž wjckráte porodily, aneb které welmi rychlý porod měly. Nadržugj začasté čtyry, deset ano i čtrnácte dnj, až maternjk přirozené powahy nabyde. Bolesti po porodu slaužj k auplnému zmenssenj se maternjku, a gsau neyhlawněgssj prostředek k wyčisstěnj maternjku od chuchwalů sražené krwe, od zbytků lůžka a kožek, zwlásstně oné Hunterowé. Po narozenj djtěte krew

k žiwnoſti geho určená od maternjka ſe obrátj, a hogněgi do prſů k témuž ſamému cjli běžj, odkud naléwánj a znamenitá změna prſů w čaſe tom pocházj.

Přirozený průchod hlawy ſkrze pánwici.

Gakým způſobem hlawa ſkrze pánwici na ſwět procházj?

Poněwadž hlawa neyznamenitěgſſj čáſtka geſt, a neywětſſj obtjžnoſti při porodu půſobiti může, tedy hleď bába co neypilněgi gegj přjtomné nalehánj, položenj a způſobiloſt wyhledati. Že djtě hlawau nalehá, bába poznáš po tom: žiwot geſt ſluſſně kulatý, ſnjžil ſe; žena pohybowánj djtěte nahoře u pupku cjtj; branka gſauc lehce k doſahnutj, otwjrá ſe okrauhle; ſkrze oſlablé mázdry, aneb u zawřené branky ſkrze dno poſſwy za hanbykoſtmi, prſtem doſahnauti lze ſtegně twrdau, welkau, kulatau čáſtku; mázdry na způſob wegce huſjho kulatě

do branky ſe tiſknau; když wody ode=
ſſly potwrzugj přjtomnau hlawu wla=
ſy a nalezené žlabiny a temýnka, kte=
rá ſwým poſtawenjm i zwláſſtnj po=
loženj hlawy giſtě wykazugj.

By hlawa ſkrze pánwici řádně ſe
protřjti mohla, zapotřebj geſt, by prů=
měrowé hlawnj a ſtrany s pánwičnj=
mi průměry a ſtranami w giſtém ſrow=
nánj obecně gſauce, auplně we wſſech
mjſtech ſe hodili. K pozorowánj toho
prawidla hlawa ſkrze pánwici, w kaž=
dé rozenj době, rowné ceſty nedržj,
nýbrž dle ſloženj pánwice gináče we
wchodě, gináče we wýchodě a náſle=
downě i w hlubině gináče ſe wynachá=
zj. Lupjnkowé a žlabiny hlawy prů=
chod ten řádně wyzradj. Hlawa wždy
ſſpičkau, to geſt: malým lupjnkem a
čáſtkau žlabiny ſſjpnj u proſtřed přj=
mo dolů do ſpodnj pánwice neſtupu=
ge; odpjrá ceſtě této přjmé předhořj
pookrauhlé we wchodě hlawě nápo=
dobné, kdež hlawa gakožto powolná
čáſtka, při ſtahowánj ſe maternjku na
gednu neb druhau ſtranu ſklauzá; přj=

slussně na prawau stranu do prawého kauta wpadá, poněwadž w lewém ohybu ležjcj konečnjk častěgssjmu sstupowánj do lewého kauta na odpor stogj. Nalezáme w době druhé rozenj hlawu w takowém položenj: ana sspička do branky hledj, čelo w prawém kautě, ku kyčelnj kosti twář, teyl k lewé straně ku předu ležj; tedy hlawa w wchodu neyssjrssjm průměrem w ssikmý delssj průměr wchodu pánwice wlehá. Welký lupjnek w tom stawu budto nic, budto gen welmi těžce w prawém kautě namakán býti může. Při sstupowánj hlawy do pánwice, teyl hlauběgi stogj nežli čelo, brada djtěte k prsům nakloněná k probránj hlawy welmi prospjwá. S hlawau i tělo celé gisté položenj držj; zde hřbetem a wazem ssikmo k předu k lewé straně, řitj zhůru w prawo ležj, prawau tedy stranu djtěte lépe zewnitř namakati lze.

W třetjm čase rozenj hlawa položenj swé měnj dle složenj pánwičnjho; pánwice od předu do zadu o

mnoho ſſjrſſj geſt w hlubině, než we wchodu, a hlawa opuchlá nápodobně tak točiti ſe nalezá, že w té době twář do zadu čelem na ſwaté koſti, teyl za hanbykoſtmi ležj, a ſſjpnj ſſew neb žlabina u welkém průměru hlubiny běžj, dle ſtarého prawidla, že hlawa řádně twářj wždy do zadu neydelſſj ſtranau ſwau na neydelſſj ſtranu pánwice obrácená býti má. Welké temýnko hlauběgi a lépe namakati, což wygewuge, že w době té brada giž od prſů ſe wzdálila.

W čtwrtém čaſe hlawa giž při neyſilněgſſjch boleſtech w tom ſamém ſkoro položenj, gakož w hlubině ſkrze wýchod wyniká; založená teylem o laubj hanbykoſtj tlačj řitnj kůſtku neb hák i o palec dle potřeby zpět, napjná hráz na způſob kaule, konečnjk roztažený leyno paußtj; při upěnj ženy napřed wrchol, pak čelo, poſléze twář přes hráz wynikne. Brada žádné nečinj neſnáze, poněwadž wyklawá gſaucj, lehce poſtaupj, a tudy geſſtě přjležitoſt k

ſnadněgſſjmu wedránj ſe wětru do uſt djtěte dáwá.

Wlaſtnoſt wygitj hlawy we wýchodu záležj mnoho na ſloženj ſwaté koſti a háku, na pánwice nakloněnj, na proſtřednj powaze lůna, uzkoſti a ſſirokoſti hráze, na způſobu gj držeti. Po wyniknutj hlawy žena krátkého oddechu užige, brzi nowé ſwjránj matky djtě dále tiſkne. Widjme hlawu twářj obyčegně k prawému ſtehnu matčinu ſe točiti, řjdka kdy k lewému, kteréž otáčenj gedině aučinkem probjragjcjch ſe ramen ſkrze pánwici geſt.

Gakým způſobem ramena wycházegj?

Ramena djtěte doſpělého w ſſjřce s welkým průměrem hlawy ſe ſrownáwagj, wynáſſegjce pět palců, u welkým průměru pánwice náſledowně procházegj. W wchodu prawé rameno k prawé, lewé k lewé ſtraně matky ležj; u wygitj hlawy djtě prawým ramenem k hanbykoſtem, lewým k ſwaté koſti ſe točj, s kterým otočenjm i hlawa k prawému ſtehnu otá=

čegjc se, se srownáwá. U wýchodu napřed lewé rameno přes hák a hráz, pak prawé pod laubjm hanbykostj se wytlačj, načež tělo celé budto lehce, budto za malau pomocj wynikne, a wody ostatek odegde. Průchod onen hlawy gest neyobyčegněgssj a neyřádněgssj; nebot zkussenost doswědčuge, že u sta porodů ledwa pět giným způsobem gich přicházj. Nicméně w zauplna přirozeném porodu hlawa dosti lehce i gináče probrati se může.

Nenj žádný průchod wjce přjslussný k porodu hlawy?

Prwnj uchýlenj wygitj hlawy dle prawidla daného gest nápodobně přirozené, wssak méně obyčegné. Hlawa w branku plně sspičkau naléhá, wssak čelem w lewém kautě a twářj ku kyčelnj kosti lewé, teylem k prawé straně ku předu, ssjpným sswem ssikmo do lewého kauta obrácená; welký lupjnek nad spogenjm swaté kosti s kyčelnj kostj lewau, wssak gen těžce dosáhnauti gest. Tělo djtěte zde hřbetem k prawé straně ku předu, řitj w

lewé straně zhůru ležj, pročež lewau stranu djtěte lépe namakati zewnitř možno. Probránj hlawy w stawu tom we wchodě zdlauhawěgi a tjžegi se stáwá, z přjčiny konečnjku w lewém kautě ležjcjho. Hlawa čelem do hlubiny pánwice na prawo se točjc, twářj do zadu k leženj přigde; probránj ostatnj we wýchodě k prwnjmu neb přjslussnému položenj se podobj, tjm wssak rozdjlem, že hlawa po wyniknutj k lewému stehnu matky se zatáčj; rameno lewé pod laubjm hanbykostj, prawé do zadu přes hák a hráz wen se tiskne.

Gaké gest druhé uchýlenj hlawy od řádné cesty?

Druhé uchýlenj hlawy od prawého a řádného položenj gest w tom způsobu: když malý lupjnek w prawém kautě, welký napřed nad spogenj záwěrečných kostj s kyčelnjmi, ssjpnj žlabina ssikmo do prawého kauta do wchodu pánwice ustupuge. Hlawa tedy znamenj řádného položenj wssak na opak wykazuge. W třetjm čase rozenj w hlubině hlawa čelem za hanbykosti, teylem k swaté kosti se otá-

čj a hlauběgi wstupuge tak, že w čtwr-
tém čase we wýchodě čelem o laubj han-
bykostj se založjcj, napřed teylem a wa-
zem přes hák a prostřednj masso welmi
napnuté se prorazj, a teprw twář pod
hanbylaubjm wynikne do půl kola z
hora dolů, nepak gak přjslussně se stá-
wá, zdola na horů. Rameno prawé
nápodobně pod laubjm hanbykostj, le-
wé přes hráz se wen probjrá; twář oby-
čegně pomačkaná zsinalé gizwy na so-
bě má. Hlawa w položenj tom prochá-
zj, ačkoliw tjžegi než w prwnjm uchý-
lenj; poněwadž ssiroké čelo neslussně do
laubj hanbykostj wlehá, tudy tlačeno
a zadrženo býwá. Bolesti mocné porod
takowý řádně skončj, gen když hlawa
přjlissnau hrubostj a pánwice s neoby-
čegnau těsnostj maternjkowu swjránj
na odpor nenj, hráz u wycházenj tako-
wém wždy sskodě podrobená gest, pro-
čež gi pilně přispěti slussj.

Gaké gest třetj uchýlenj?

Třetj nepřjslussné, ačkoliw při-
rozené wygitj hlawy gest tjm spů-

ſobem: když hlawa ſſpičkau řádně na=
léhagjcj malým lupjnkem do lewého
kauta, welkým lupjnkem nad ſpoge=
njm ſtydké koſti s kyčelnj prawé ſtra=
ny obrácená, ſſjpnjm ſſwem ſſikmo w
wchodu do lewého kauta ležj. W tře=
tjm čaſe rozenj hlawa twářj za han=
bykoſti wlehnaucj, teylem do zadu
otočená, w čtwrtém čaſe přes hák a
masſo proſtřednj, tak gako w dru=
hém uchýlenj, ſe wen probere. Po=
rod nápodobně tjžegi a zdlauhawěgi
ſe koná, poněwadž hlawa w polože=
nj tom ſkrze konečnjk w lewém kautě
ležjcj, ſnadno uſtáwá. Skončj geg
wſſak boleſti na způſob druhého u=
chýlenj; toliko že lewé rameno pod
laubj, prawé na hák přicházj, a hla=
wa twářj k lewému ſtehnu ſe otáčj.

Gak bába porod temenem pozná?

Gindy hlawa ne ſſpičkau, gakož
w přjſluſſném ſtawu ſe děge, nýbrž
welkým lupjnkem neb teme=
nem do branky sſtupuge. Přjchod
hlawy temenem neb wrchem bába po=
znati může z náſledugjcjch znamenj:

porod gest zdlauhawý, s wětssjmi bolestmi; branka gen zdlauha, ačkoli stegně kulatě se otwjrá; měchýř kulatý se hluboce nenapjná, alebrž blj-že hlawy stogj; wody méně ubjhá, než když sspičkau hlawa gde, a teprw po wygitj gegjm teče; po odchodu wláhy naležá se welký lupjnek neb temeno u prostřed branky, kde gindá malý neb ssjpnj žlabina stogj, malý lupjnek těžce naleznauti; hlawa zdlauha postupuge, ssiroce se tiskne, aniž opuchlinu obyčegnau tak řádně působj, gako když sspičkau naléhá.

Kolikeré položenj hlawy temenem býti může?

Položenj hlawy temenem k porodu, gakož w řádném přjchodu sspičkau čtweré býti může, kteréž wyssetřugjcj prst, položenj žlabin a lupjnků auplně wygewj. 1. Ležj totiž hlawa čelem w prawém kautě, teylem k spogenj hanbykosti lewé s kyčelnj, tak gak řádně stogjcj hlawa teylem w branku přjslussně se probjrá. Čelem w lewém kautě a teylem k prawé straně ku sge-

dnocenj kosti stydké prawé s kyčelnj. 3. Neb stogj čelem ku předu w lewém oném spogenj kyčelnj kosti s hanbykostj, a teyl w prawém kautě stupuge. 4. Posléze teyl w lewém kautě stogj a čelo k prawé straně ku předu ležj; welký lupjnek wždy we wssech čtyřech způsobjch do branky hledj. Dle stawu hlawy i položenj těla celého se řjdj.

Porod hlawy temenem procházegjcj, obyčegně přirozenost swau mocj dokoná, gen že porod takowý wždy déle trwá, a mocněgssjch bolestj žádá; když toliko ten přjpad wyňmeš, ana pánwice prostraněgssj, než řádně se wynalezá, kde hlawa dosti snadně se wywine. Lehce se při porodu tom i přiházj, že hlawa zaražená wězeti ostane, když pánwice málo nad přirozenau těsněgssj gest, neb když hlawa s průměrem welkým swým do malého pánwičnjho lehne, a tudy nepřjslussnost žádaného porodu nastane. Řjdko se přiházj, že přirozenost bradu k prsům přihne, a porod temenem w porod sspičkau obrátj. Porod temenem mezi

nepořádné ſe počjtá proto, že hlawa ſſirſſj ſſpičkau do wchodu ſſtupuge.

Gak bába pozná hlawu křiwě nalehagjcj?

W přirozeném porodu hlawa ſſpičkau ſwau w proſtřednj linyi auplně ſkrze wſſechny rozenj čaſy ſſtupuge; když wſſak ſſpička na gednu nebo druhau ſtranu na ceſtě ſwé ſe uchyluge, tedy že hlawa křiwě neb nerowně ſe ſázj neb naléhá, gménugeme. Hlawa budto ſama pro ſebe, budto w ſpolečnoſti nakřiweného maternjka křiwě ſtogj. Nalezáme nerowné to ſſázenj hlawy k gedné neb druhé ſtraně, zřjdka ku předu k hanbykoſtem, neb ku předhořj do zadu křjwě hlawa naléhá; nikdý wſſak tak křiwě ſtogj, žeby ucho plně w brance namakati a progjti mohlo.

Znamenj, z kterých bába křiwě naléhagjcj hlawu pozná, gſau: obyčegně maternjk ſpolu nakřiwený ſtogj; mázdry podlauhlé na ſtranu čněgj, wláhy raněgi odcházegj; branka na té ſtraně, ku které hlawa ſe nakřiwuge, ſe nabjrá; naprotěgſſj ſtrana prá=

zdná gest, w nj častégi ruka a ssňůra pupečnj předpadá; rodička bolesti w mjstě čige, které hlawa nakřiwená tlačj; u prostřed pánwice ležj kost lebowá, podletnj neb pautečnj; malý lupjnek z cesty uchýlený, někdy i něco ucha prstem se nalezá.

Začasté z prwu hlawa křiwě stogjcj po řádném otewřenj hrdla, rowně do pánwice sstupuge; někdy přirozenost beze wssj těžkosti hlawu nakřiwenau wywede; gindá zwlásstě když pánwice těsná a hlawa hrubá gest, když wody záhy odprchly, žena s namáhánjm ničemnjm welmi se unawila, těžce hlawa se protjrá. Ku přispěnj průchodu nakřiwené hlawy, bába ženě na stranu onu, na kterau hlawa naléhá, ležeti, a bolesti gen mjrně wypracowati dey. Naléhali tedy hlawa na prawau stranu, lehni žena také na prawau, na opak lehne na lewau, když hlawa také na lewau stranu tlačj. Stogjli wssak hlawa křiwě nad hanbykostmi, tedy radjme prospěssně stogjcj ženě tělem se

nahnauti, by hlawa do wchodu pán=
wice lehčegi wessla, čemuž i bába
lewným tlačenjm rukau zewnitř nad
hanbykostmi přispěti může.

Pakližeby hlawa nakřiwená za=
ražená wězeti ostala, babiče rychle po=
woley, by od tlačenj hlawy bolestj se
ulewilo, matky roztrženj, zapálenině,
krwotoku předegjti se mohlo.

Uchýlenj druhé a třetj, položenj
hlawy temenem a křiwé mezi porody
nepořádné přináležj; poněwadž ale bá=
ba wždy gesstě wlasy namaká, gsauc
nepozorná uchýlenj to častěgi nepozná,
a porod dosti lehce se děge beze wssj
pomoci; tedy zde w pořádku řádných
porodů hlawy stogj.

Jaké položenj rodičky?

Ačkoli žena w každém položenj ro=
diti může, nicméně zwyk a předsudek
u rozdjlných národů i způsob polože=
nj porodnjho rozličný a nezrussite=
dlný ustanowili. I w rozdjlných kra=
gjch země nassj české rozdjlné polože=
nj ženy wolj.

Způſobowé ſlehnutj gſau: 1. na bobečku ku předu nakloněná; 2. klečjcj. Oba způſobowé welmi nepohodlnj gſau. 3. Mnohá ſtogjcj doſti lehce, wſſak nikdy bez náſledků zlých, rodj; ſtánj, zwláſſtně kdy proſtranná pánwice, mdloby, krwotok, wýklop poſſwy, ſnjženj maternjka, předpadlá pupečnj ſſňůra a t. d. přjtomná gſau, ſnážně ſe zrazuge. 4. Sedjcj w řádné k tomu zřjzené ſtolici porodnj, gakau w měſtách ſpatřugeme; na žjdljch k ſobě ſwázaných ſezenj negiſté geſt. Wenku, onde i onde žena k nemalé neſnáži, mužowi neb giné ſilné oſobě na kljnu ſeděcj odpočjwá a k porodu ſtůně. 5. Ležjcj na ſtraně w poſteli neb na kanapé, na ſlámě na zemi. Položenj to při nakřiwenj maternjku, při křiwě wězjcj hlawě s užitkem začaſté radjme, na lewé neb na prawé ſtraně dle potřebnoſti. 6. Neyobyčegněgi naznak w poſteli ležjcj rodička k malému pracuge.

Má pak býti položenj pohodlné ſloženj pánwice, powaze a wlaſtnoſti

porodu wždy wlastnj. Wlastnosti přjslussného položenj gsau: při každém, budiž kterékoli položenj w rozenj, křjž roditelkyně budiž dostatečně podepřjn, podepřenj wssak kůstce řitnj powolnosti a ustupowánj na odpor nebuď; lůno swobodný přjstup bábě wždy zachowey; žena sobě w době ulewenj bolesti oddechnauti, položenj změniti, a w čas zdlauhawého rozenj déle wydržeti můž; přispěg čistotě, a pomocnice dle možnosti zbytečné čiň; pro ruce a nohy lože pewné držadlo k náležitému wypracowánj bolestj měg.

Neypohodlněgssj a neypřjležitěgssj položenj dogista gest od polu sedějcj w posteli obyčegné. Neboť w powysseném tom položenj žena wůbec rychlegi rodj, nucenj porodné a bolesti w křjži tak nepřjgemně a silně necjtj; djtě za swau wlastnj tjžj snad lépe do wchodu sstupowati a skrze pánwici rychlegi procházeti může.

Postel takowá k prospěchu rodičce w okamženj dle možnosti roditelkyně se tjm způsobem připrawj: ustel po=

ſtel při zdi peleſtj aneb ſwobodně ſto=
gjcj s modracemi, haunĕmi, s pytly
řezankau hrubau, mechem neb ſenem
naplněnými na pjd přes peleſt; pod
křjž zwláſſtě pewné podkladky, ſtaré
cichy, ſukně a t. d. podlož; pro čiſtotu
geſſtě rozeſtři woſkowané plátno, kůži
gelenj neb na čtwero ſložené proſtěra=
dlo; k zachycenj wláhy cegnowau neb
plechowau mjſu wlažnau podlož. Za
záda ženě, zwláſſtě která njžegi s
prſy ležeti nemůže, by powýſſená le=
žela neb odpolu ſedĕla, podlož polſſtář
aneb ſloženau geſſtě gednu modraci;
k drženj rukau budto ſſlak, prowaz neb
gen ručnjk u nohau poſtele uwaž, ge=
hož rodička rukama přitahugjcj k ſo=
bě ſe držj; nohama o poſtel opřená ro=
ditelkyně mocněgi pracowati může.
Bába po ſtraně ſtogjc neb ſedjc poro=
du očekáwey. Po narozenj djtěte bá=
ba wěci podložené ſſetrně wytáhni, by
žena při odchodu lůžka njžegi ležela,
a pak podkladky pod křjžem krwawé
odegmi a čiſté, teplé podlož.

Bába ſe warug ženu hned od po=

čátku nastalého rozenj gako ukowanau w gedné postawě držeti; nech gi lépe dle ljbosti choditi, gakož žena potřebu cjtj, státi, seděti. Kdy ženě určité položenj dáti slussj, bába ze způsobu rozenj rychlého neb zdlauhawého, a ze zkussenosti uzná a určj. Při řádném běhu rozenj žena sednauti neb lehnauti může, když giž branka dosti roztažená se býti nalezne, nechť měchýř gesstě stogj, aneb wody giž byly odessly. Dle preysstěnj wody se řjditi, negisto gest; neboť se stáwá, že wody ledwa odprchly a hlawa giž prorážj; gindy opět za několik dnj po odběhnutj wody teprw porod řádně nastane.

Hned z počátku rozenj docela ležeti osobám nařiď, které k záwratu, mdlobám, ku krwotoku, křeči, psotnjku, k wýklopům, snjženj a nakřiwenj maternjku, k záklopám posswy, průtržj a podbřissku náchylné gsau, gakož také slabé, u welké pánwici, když hlawa křiwě naléhá, lůno naběhlé gest, aneb když djtě nepořádně přicházj a tak dále.

Gaká stolice porodnj?

Kde stolice w obyčegi, aneb když žena sama na stolici porodnj nawykla gest, a gj žádá, přjslussj gj následugjcj potřebnosti mjti: budiž důkladně zřjzená, pewná, pohodlná k nossenj; nech se bez stráty času postawiti a složiti; nepodobey se mučjrně žádné; měg zábradlj skladité, kteréž bába dle wůle a potřeby porodu skloniti může; což neylépe železnými zaubky neb wruby se děge; k sezenj mjsto wyřjznuté neb wykrogené dosti wolné budiž, a rozličné powahy osobám řádně se hoď; pro křjž polsstář swinutý měg; k pohodlněgssjmu gednánj podnože upewněné buďte, které se snjžiti a wyzdwihnauti nechagj, by nohy silněgi nastaupati mohly; pro ruce držadla pewné po straně stolice býti slussj; bába ssikownau stoličku pro sebe giž s stolicj přines. Když stolici užjwati chceš, postaw gj tak blјzko u postele, gakž gen možno, by žena po slehnutj snad daleko gjti neb nositi se do postele připrawené nemusila; na zem pod lůno podstaw nádobu.

Gaké gest obyčegné lože w těžkých porodech?

Když bába neb babič uměle od ženy djtě při nepřirozeném porodu bráti musj, řjdj se lože dle pomoci, a těžkosti porodu; bábě gen wěděti slussj, gaké ona položenj při potřebném obrácenj djtěte, u porodu řitj a nohami zwoliti má. Potřebuge položenj přes přjč postele obyčegně, kteréž i neygistěgssj i neypohodlněgssj k wynaloženj náležité práci gest. Bába tjmto způsobem postel připraw: na poslamku neb modraci podlož žjdly k stěně nohami, a zábradlj zadkem pod záda obrácenau; podlé pelesti ku předu, kam žena křjžem položená bude, něco twrdého podlož, by křjžem nezapadla, pak přes to pytel, poslamku neb složené na čtwero prostěradlo rozprostři; na zem, pod swobodně ležjcj lůno, podstaw nádobu k zachycenj preysstjcjch se wod a krwe; pro nohy s obau stran postaw židlice. Při nedostatku postele kolikráte bába neb babič na slámě na zemi, neb na stole na způsob postele připraweném, obraceti přinucená býwá.

O pomoci w přirozeném porodu rodičkám přináležegicj.

Ačkoli porod přirozený gedině řádnými bolestmi skončen býwá, a žena cizé pomoci nepotřebuge, gakož nás o tom osoby padlé saukromně rodjce, neb ženy wenkowské na poli, na lauce, w lese a ginde slehagjce, přeswědčugj; nicméně bába, která rodjcj obsluhowati se wyučila, přjtomnostj swau ssetrně matce i djtěti přispěti může. Přispěnj gegj zanássj se s ulehčenjm běhu přirozeného rozenj, odwrácenjm wsseho nesstěstj od matky i djtěte, zachowánjm čistoty, a rychlým powolánjm w čas potřeby babiče neb lékaře.

Pomoc báby rodičku obsluhugjcj dle časů rozenj rozličných, rozdjlná gest. Gak mile k ženě w kterémkoli čase k porodu pracugjcj powolaná budeš, hleď předewssjm pilně wyssetřiti powahu matky, způsobilost částek rodjcjch, gakost bolestj, čas rozenj, položenj djtěte; a řjdjcj se podlé nalezenj

ſwé potřebnoſti, nářadj, lože roditelkyně, prádlo matky i djtěte ſrowney.

Co bába w prwnjm čaſe činiti má?

Když bába giž w prwnjm čaſe hned od začátku rozenj požádaná přigdeš, powážně náſledugjcjm způſobem gedney: hleď by rodička čerſtwého powětřj užila, wſſak beze wſſeho kaděnj; wypraw wſſecky zahálčiwé překážegjcj lidi, zwláſſtě děti, by rodičce auzko nebylo; wyžeň dobytek, zlé pſy ze ſwětnice; w zimě ſtarey ſe o mjrné zatopenj, by ſwětnice co pekárna ženy neſmažila, gakož w chalupjch wenku začaſté ſe ſtáwa; chraniž wſſak matky i od zlého naſtuzenj; poruč ženě odložiti wſſecek těſný, těžký oděw, popuſtiti neb odložiti páſy, podwazky a obogky; opáſánj nohau u křečné žjly fáčem neb punčochau gen wolně ſe ſtaň; krk ſſatem otáčeti, k wywarowánj domnělého wolete od pracowánj, wjc ſſkody než zyſku přináſſj; hleď ſpodnj ſtřewo matky od zatwrdlého leyna oſwoboditi, když rodička ſama od ſebe giž konečnjku ſnad byla newyčiſtila,

prostředek, gjmž cjle žádaného dosáhneš, klistér gest; by snad zadržená moč průchodu hlawy na překážku nebyla, i měchýře polehči, gakž powědjno bude; starey se o dobré a zážiwné gjdlo a pitj, kteréž se rodičce hodj; pokrmu těžkého, kořenného, wjna, kořalky, kaffé, a giného horkého nápoge, poléwky z wjna zapowěz, gen poléwky slabé, tenké častěgi dané dowol, leda žeby žena slabá, nemocná byla, tehdy gj trochu wjna, piwa, dobré polewky poskytni; gindy nech žjžeň wodau čistau neylépe uhasiti; rodičkám obyčegnau bázeň a auzkost odegmi, gich wyrážey; ano i gim na ruku dey, kterak se při pracowánj k porodu chowati magj, předstawugjc nedůtkliwým laskawě aby bolesti snássely; ženu nech dle ljbosti choditi, státi, seděti neb ležeti, kromě žeby gisté přjčiny gináče gednati radily; zapowěz snážně bolesti w době té rozenj wypracowati, neb práci těžkau unawugjcj konati. Bába z pohlednutj na ženu, z wyptánj samého porodu powahy dowěděti se

nemůžeš, pročež welmi zapotřebj gest, abys każdau ženu, co neypilněgi wyſſetřila. Zprwu u přjtomnosti bolesti pozorně, bys měchýř neprotrhla, wyſſetř: zdali porod giž začal, a gak daleko gest; zdali žádné chyby nalezanauti nenj; hlawali naléhá, a giné takowé potřebnosti. Nedůtkliwé ženy obzwláſſtně prwničky, nemáš často wnitř wyſſetřowati, by se citliwost gich bez toho welká geſſtě wjce nedráždila; z ohledu toho ohledánj zprwu gen zřjdka kdy, pozděgi welmi ſſetrně se státi, posléze dokonce wynecháno býti má. Posléze bába rozličnjm náčenjm opatřená buď.

Gaká gsau potřebná náčenj bábina?

Nářadj, gimž bába opatřena býti musj, byť geho naprosto nepotřebowala, geg wždy w pořádku a čisté mjti sluſſj, gest rozličné:

Kde w obyčegi gest řádně složená stolice; střjkačka cjnowá prostředné welikosti, která k sluſſnému někdy klistérowánj matky a djtěte se hodj, i také k wystřikowánj do maternjku a

k pokřtěnj potřebnému ſlaužj; ženě wenkowſké gediná řádně zřjzená ſtřjkačka zadoſti činj, aniž ſtřjkačky křticj a matečnj tak nazwané potřebugeš, gen když trubičku ceynowau nakřiwenau doſti dlauhau máš, která ku ſtřjkačce přidána do maternjka k wyſtřikowánj doſahne.

Dwě, tři tkaničky neb pentličky k přewázánj pupečnj ſſňůry, gakékoli barwy, na půl druhé pjdě dlauhé. Tak nazwaný ſſpagát, neb nit woſkowaná ſe nehodj, poněwadž oſtré gſauce ſnadno při wázanj zařezagj.

Kalaun tkaný, neb s plátna ſſitý as dwau=loket zdýlj a prſtu z ſſjřj, na oko neb oſjdlo k upewněnj zachycené nohy při potřebném obrácenj djtěte.

Nakřiwené neb rowné, wſſak na ſſpičce tupé, nepřjliš oſtré nůžky. Chcešli woſkowaného plátna loket, neb půl druhého lokte.

Wonné wěci čili zápachy w ſklinkách dobře zatkaných k. p. ſalmia=

kowý, neb z gelenjho rohu ljh, by matce we mdlobách a djtěti při wzkřjšenj geg bába podati mohla. Hoffmannské kapky, dobrý ocet.

Kus hauby mořské k mitj, kterau bába wenků posluhugjcj řjdka nagde.

Skořice, a skořicowá tinktura k zastawenj krwotoku po porodu.

Heřmanek, máta zahradnj, slez wysoký neb njzký, peyřawka, pro thé ženě zwlásstě wenku, při wzdálenj od apatyky.

Skla k wytahnutj bradawičky neb mléka z prsûw.

Giné mnohé wěci bába tam, kde babiti bude, požádey, a přichystati nezanech, gakož gsau: teplá a studená woda, ocet, máslo neb oleg, trochu wjna, nádoby na wody porodnj a na lûžko, ku kaupeli djtěte kaupelky, prádlo pro djtě a matku, ohřjwadlo, potřebné podkladky osoby k pomoci a poslaužení a t. d.

Co bába w druhém čase rozenj činiti má?

W druhém čase rozenj, dokawáde gesstě od rodičky odběhnauti mûžeš,

bába ony potřebnosti připraw; ženu ku porodu pracugjcj těš; bolesti gj wssak wypracowati nenech, kteréž wypracowánj w tomto čase gen by rodičku umdlelo, a nic nespomohlo, gak dlauho branka gesstě otewřena nenj; když ženu bolest přepadne, ostaň w postawě w kteréžkoli gsi, a gen se pewně zadrž, až bolest pomine; bába u wyssetřowánj chraň se mázdry snad giž napnuté prstem, neb ostrým nehtem protrhnauti, poněwadž každé newčasné protrženj mázder porod bolestný činj a geg prodlaužj, za přjčinau gesstě nepřipravené branky. Slussj také ženě, zwlásstě prwničce puknutj wod oznámiti, by se preysstěnjm nelekla, a gakož se častěgi přihází, do mdlob nepadla. Z ohledu toho ženu zwlásstě prwničku w posteli ležjcj preysstěnj wody přjležitě očekáwati nech, gakož i ženě ležeti poruč od té doby, kdyžby se giž byly wody přichystaly, která welmi rychle rodj, neb když giné známé přjčiny přjtomné toho poraučj, by se tudy wssem zlým následkům

řádně wywarowalo. Wody bába wždy zachyť a prohljdni, poněwadž začasté powahu porodu z nich poznati.

Co bába w třetjm čase konati má?

W třetjm čase rozenj, po odprchnutj wod, bába wždy náležitě wyšsetř a plně se přeswědč: zdali prawé wláhy odprchly, mázdry dokonale se protrhly, zdali hlawa, a gakým způsobem naléhá. Zdali ruka neb ššňůra pupečnj předpadá, a gak bolesti na hlawu aučinkugj. Nalezšši wssecko řádné a dobré býti, porod přirozenosti docela zanech, w položenj stálém rodičce daném. Nynj teprw bába roditelkyni bolesti zponenáhla wypracowati poruč, a prwničku sobě nápomáhati wyuč. Když w době té rozenj ženě dolů nutj, tak sobě nápomáhey, to gest: tlač nápodobně dolů, gakož při stolici twrdé činjwá. Tlačenj to řádné a přjslussně konáno, průchodu hlawy welmi nápomáhá. Stane pak se wypracowánj bolestj následugjcjm způsobem: Žena pracugjcj w bolestech přitiššjkssi bradu k prsům, dech w sobě tag, podepřená gsau-

cj křjžem, něco silného k. p. sslak, prowaz rukama k sobě táhni, a nohama podnož stolice, neb když w posteli leží, o nohy postele se pewně opři; zprwu začátkem bolesti, gen lewně, zponenáhla silněgi tlač, a zase ulewenjm bolesti tlačiti zwolna přestaň; wssecka ta snážnost tlačenj a popud přjčnj bránice a břjssnj obalky rozmnožuge; wypracug toliko silněgssj bolesti, při slabých neb galowých tlačenj neb nutkánj nic nespomáhá; bába ženě kolena ohnutá drž; w bolesti rodička sebau daremně neházeg. Ostatně se žena při pracných bolestech tuze nesnažug, aby snad unawiwssi se a zemdlewssi docela k truchliwému prodlaužení porodu přjčiny nepoložila.

K čemu bába w čtwrtém čase se přičiniti má?

W čtwrtém čase rozenj hráz a pomeznj částky swobodné ostaňte, djlem pro snadněgssj k částkám matky přjstup, djlem by ustupowánj řitnj kůstky nic nepřekáželo; z ohledu toho rodička w době té hlauběgi znak tělem, wssak ne hluboko lehni, gestliže giž w

posteli ležjcj wygitj hlawy řádně neočekáwáš. Rodička bolestem nápomahey, poslednjch wssak, když giž twář přes hráz wen se probjrá, buďto gen mjrně, buďto dokonce newypracug, lež mjrně rozwedenými nohami; přjlissné roztahowánj stehen částky měké napjná a tudy gegich do wnitř wtaženj a roztaženj překážj, a k roztrženj hráze přjležitost dáwá.

Při procházenj hlawy skrze lůno, pomoci neyhlawněgssj hráz žádá; bába gi pomaháš přjhodně, gestliže ploskau rukau, zwlásstě tak nazwaným břjsskem ruky, prostřednjho massa wypnutého krag nadržugeš, gakobys hlawu ssetrně pozdwjhowala, neb rychle wyrážegjcj zdržowala. Radj mnozj klůckem na tré neb čtwero složeným a na ruku ploskau wzatým, prostřednj masso způsobem oznámeným chrániti; rukau wssak holau gistěgi žádaného cjle dosáhneš, což u podezřelých osob a gen práwě w době wycházenj hlawy, nikdy dřjwe nečiň. Hráz mocně rukau tlačiti, neb prstem dolů stahowati bába

warug se; zanech nápodobně hlawu gednjm neb dwěma prsty skrze konečnjk k hanbykostem tisknauti; takowým způsobem tlačjš konečnjk, který zpruzený snadno se protrhne a fistule, to gest pjsstěly neb wřed, skrze který moč a leyno nagednau wycházj, působj. Prstem máslem natřeným hlawu giž w laubj neb u procházenj samém stogjcj nedočkawě obháněti, nebezpečné gest; přispjwáš tudy gen lehčjmu puknutj hráze; měké částky hlawa sama probjragjcj se zponenáhla plně natáhne, a prstem kostmi pánwičnjmi nepohneš. Warůg se posléze bába prstem hák neb řitnj kůstku zpět sskodliwě tlačiti, hlawa geg dle hrubosti swé sama ohne, což spowolna se děge, a nesstěstjm nehrozj.

Bába dle swého stánj prostřednj masso budto prawau, budto lewau rukau drž; stogjšli po prawé straně rodičky, tedy hrázi prawau rukau známým způsobem opatrůg, a lewau se hlawy chop, gen nos a usta prstami nezalož, a djtě neuduš; stogjšli po

lewé straně, tedy hrázi lewau rukau a prawau hlawu nadržug. Hráz tak dlauho drž, až djtě řitj plně narozeno bude, gj onau rukau wezmi, která posledně na hrázi k ochráněnj ležela.

Po wygitj hlawy, bába djtě hned za hlawu přjmo dolů netahey, bázliwá, by djtě neuwázlo, neb se nezalilo, nýbrž čekey, až nowá bolest djtě celé wytiskne. Kdyby se stalo, že djtě wygitjm těla se zpozdjwá, hleď bába přjčinu wyhledati a pak dle nalezené přjčiny gedney. Když bolesti ustáblé nawrátiti se nechtj, tedy lewnau rukau žiwot potjrey a ge zbudjž; šňůru pupečnj otočenau známým způsobem odstranjš. Když djtě rameny přjčně wězeti ostane, gich bolesti wytlačiti nemohau, bába ukazatelem gedné ruky pod páždj, ukazatelem druhé ruky na rameno založeným djtě málo gen otoč a ramena snadně wymůžeš.

Kde a gak pupečnj šňůra přewázati se má?

Djtě narozené w stolici bába wezmi na kljn, narozené w posteli mezi stehna matky polož, wšak bez nata=

howánj prowázku pupečnjho, a bistře prohledey, mdléli, čerstwéli žige, dychá, křičj. Dychánj swobodnému někdy ssle m w ustech shromážděný překážj, ten bába čistým neb w klůcek obaleným prstem pozorně wyber, a teprw při žiwobytj auplném djtěte pupečnj ssňůru podwaž a přestřjhni. Přewážeš pupečnj prowázek neylépe na tři neb čtyry palce zdélj od pupku djtěte, ačkoli o mjsto starati se potřebj nenj, poněwadž bez toho ssňůra čtwrtý neb pátý den wypráhlá upadne. Přewážeš ssňůru w ustanowené dýlce od pupku proto, bys gj gesstě gednau přewázati mohla, kdyby u zawázánj tkanice ostrá ssňůru přeřjzla, neb by z přjčiny citedlnosti ssňůry blje pupku bolesti, bo žec nepůsobila, neb zapálená nezprantiwěla. Tkanice neb pentle, kteréž k přewázánj užjwáš, nebuď ostrá, aniž řezey. Způsob přewazowati ssňůru neygistěgssj se býti zdá ten, když tkanice dole se po lazebnjcku zadrhne, a nahoře teprw přes ohnutý konec ssňůry uzel gednoduchý a klička učinj.

Mnozj přewazugj ſſňůru také náſledugjcjm způſobem: wezmauc bába ſſňůru bljže pupku mezi palec a prwnj prſt gedné ruky gj tiſkne, s prſty druhé ruky wytlačj roſol i krew od djtěte k matce, kteréž wytlačenj zwláſſtě u tluſté neb tučné ſſňůry proſpěſſné býwá, a teprw prowázek pupečnj přewáže. Některé báby ſtrachugjce ſe krwotoku mátеře, na dwj ſſňůru přewazugj, a potom mezi oběma wazbami přeſtřjhugj; což wſſak zapotřebj nenj, poněwadž z ſſňůry od matky krwe neucházj; toliko při domněnj dwogčat ſſňůra k ſtraně matky wždy ſe přewáže, by druhému djtěti, magjcjmu gedno lůžko, neb dokonce gednu, gen u kořene rozdělenau ſſňůru, krew neuſſla, djtě nezemdlelo neb nezemřelo. Tkanici wſſak bába ani welmi ſtahug, ani přjliš wolně přewazug. Zatáhneš tkanici wjce při tluſté, při tenké wolněgi, předc ale tak pewně, by uzel ſe ani neſmekl, ani z neztažené žjly krew ucházela.

Po přeſtřjhnutj ſſňůry geſſtě bá-

ba prohljdni, zdali krew ſe neprcyſſtj a uzel giſtě uwázán geſt; pak djtě zaobalené w klůcek wlažný na giné mjſto polož a ſſatem přikrey. Sſňůru matčinau bába k ſtehnu matky nepřiwazug z poſſetilé bázně, by prey ſſňůra do žiwota matky opět newklauzla; dlauhau gen na kličku zadrhni, a wyſeti nech. Když wſſak nynj matku obſluhugeš, začaſté bába dohljdni, dycháli djtě přjſluſſně neb neprcyſſtjli ſe krew z pupku.

Co bába w pátém čaſe rozenj pozorowati a činiti má?

Pátý čas rozenj trwá hned od narozenj djtěte, až k wygitj lůžka celého. Bába w době té žiwot matky rukau ohledá, nenjli geſſtě gedno djtě w dětinci; matku ležjcj přiwinutými nohami nataženě odpočjwati nech, a čaſu lůžka odcházegjcjho tiſſe očekáwey. Někdy giž za několiko minut po narozenj djtěte, a krátkém boleſtj ulewenj, maternjk znowu ſe ſtahowati počjná, naſtanau boleſti nazwané k lůžku; cjtjš nad hanbykoſtmi maternjk, na způſob kaule z dwau pě-

ſtj welký twrdnauti; ſtahugjcjmu maternjku krwácenj a rozſtahowánj hrdla náſleduge; kteréž wſſe znamenjm geſt, že lůžko z maternjku do poſſwy wytlačeno býwá; přiházj ſe w přirozeném ſtawu, když ſe w době té lůžko z poſſwy newiňme, že ſamo od ſebe wyklauzne, gak brzi omladnice něco powſtane, neb na moč gde.

Zřjdka kdy wſſak odcházenj lůžka zhola bez pomoci přirozenoſti ſamé necháme; obecně geg z poſſwy wen wywodjme, djlem proto, aby rodička bez ſtrachu byla, a pak aby žena řádně očiſſtěná a uložená býti mohla. Wywedenj lůžka tjm způſobem ſe koná: když žena w ſtolici ſlehla, ſtaupni bába před ženu mezi nohy gegj; ſlehlali w poſteli, poſtaw ſe wedlé poſtele pobočně, otoč ſſňůru pupečnj popötaženau z hanby čněgjcj okolo dwau prſtů gedné ruky u ſamých klapek, a palcem gj drž, s prſty pak druhé ruky po ſſňůře až ku kořenu neb k mjſtu, w kterém do koláče wcházj, wegdi, můžeš prſty i klůckem obaliti, neb

ge křjžem přeložiti, aby neklauzli, ssňůru od hanbykostj k swaté kosti do zadu a dolů tlač, a otočený prowázek zatjm popotahugicj, zponenáhla wen wywed a wywržené na zewnitř položenau ruku neb na taljř wezmi; kožky ssetrně wen wytahug pozorná, by odtržené od koláče zpět neostaly. Nynj bába lůžko prohledey, celéli wen wywedeno bylo, a w nádobě as za dwa dnj podrž, abys geg lékaři neb lazebnjkowi proukázati mohla, kdyby geg ten neb onen widěti chtěl.

Odcházj wždy po porodu tak brzi lůžko?

Ne wssak wždy tak brzi po porodu djtěte i lůžko odcházj; ostane někdy w žiwotě matky půl hodiny, gednu hodinu, dwě, ano i několik dnj bez wssj zkázy matčiny, a z ohledu toho zlý předsudek a obyčeg báby mnohé gest, lůžko rychle po porodu djtěte wynjmati, z té gediné domnělé přjčiny, žeby hrdlo neb zámek matečnj se uzawřelo a matka, když w zadussenj maternjku sskodliwé páry wzhůru wstupugj, na prantě, gakožto následku zhni-

lého lůžka, by zahynula. Prawda gest, že newčasné a mocné lůžka bránj, ustrassenj rodičky a přjstogjcjch wjce auzkosti a nebezpečenstwj rozmnožugj, než lůžko w matce ostalé.

Kdyby se prawidlo které dáti mohlo, z ohledu času wypuzenj lůžka, byloby obzwlásstně následugjcj: čjm rychlegssj porod, čjm natáženěgssj žiwot od welkého plodu, neb dwogčat, neb od drahných wod byl, čjm déle rozenj trwalo, a matka wjce oslábla: tjm déle s odchodem lůžka prodljti se má, zwlásstě když žádná nebezpečná přjhoda, gakož gsau: krwotokowé, křečné bolesti, a t. d. brzké oddělenj a wypuzenj lůžka neradj. Bába toliko rodičce a přistogjcjm strach a předsudek onen wymluwiti hled, a připowěz bez messkánj babiče neb giného lékaře powolati, kdybys nebezpečenstwj gaké nastáwati widěla. Taháslí mocj za ssňůru, která giž při prwnjm skaumánj popotažena bywssi opět causá, uwedes heyno smutných následkůw na ženu, gacj gsau: strasslivj, smrtjcj krwotokowé, odtrženj

pupečnj ſſňůry od koláče, wýklop maternjku, křeče, a ſkutečné prodlenj lůžka w matce.

Rukau do žiwota pro lůžko ſahati, a geg mocj odlaupnauti, bez důležité potřeby, warug ſe: náſilným odlupowánjm lůžka uwedeš krwotok, zapáleninu a tak nazwaný prant, který w brzce matku zachwacuge. Wypuzenj doſawáde neodlaupeného koláče, kaſſlem, faukánjm do hrſtě, ſaužením dechu, a giným takowým gednánjm marná a daremná, ano čaſtokráte welmi ſſkodliwá práce geſt. Proſpěſſněgſſj rada geſt, k rychlegſſjmu ſtahowánj ſe maternjku a tudy wypuzenj lůžka břicho oſlablé lewnau rukau potjrati, a powlownym nucenjm neb ſlabým wypracowánjm boleſtj odchodu napomáhati. W kterých přjpadech lůžko ſe rukau ze žiwota wzjti radj, powědjno bude.

Gak ſe ſſeſtinedělky obſtarávagj?

Žena na omladcjch, neb w čaſe ſſeſtinedělnjm, w rozdjlněgſſjm ſtawu ſe wynalezá, nežli těhotná a rodička.

Bába gi hned a na wždycky nezane-cháš, nýbrž ssestinedělku zprwu dwa-krát, pozděgi gednau za den nawsstě-wůg.

Když žena w stolici slehla, a lůžko hned odesslo, tedy bába gi gesstě krát-ký čas w stolici seděti nech, ažby krew po odesslém koláči téci přestala a ma-ternjk se byl zhruba stáhl. Když pak lůžko w stolici odchodem prodljwá, te-dy lépe bude ženu do postele nechat le-hnauti a w posteli wycházenj lůžka oče-káwati.

Bába po wygitj lůžka dětince ulo-žiti se nesnažug w důmněnj sprostém gakoby matka při porodu se swého lo-že byla sessla; nýbrž wlažnau wodau stehna, lůno a žiwot krwj potřjsněný umeg a ssatem wlažným suchým při-kreg, kautnici wssak při tom nenastuď. By připrawená postel očisstowánjm nepromokala, dle okolčnosti woskowa-né plátno, flanel, kůži, staré cichy, su-kně, kaudel neb pazděřj u chudých a na čtwero složené wlažné prostěradlo křjži podlož, kteréž dle hogného očissto-

wánj za den i dwakráte, ráno a na weček, obnow a kautnici i tolikráte čistě umeg. Když žena porodem umdlela neb krwotok měla, tedy čisstěnjm pošečkey, ažby sobě málo odpočinula. W zimě, ano i w chladném letě, podkladky pilně wyhřeg ohřjwadlem, kamenem, cihlau a g.

Báby w přirozeném porodu, třeba částky nic netrpěly, lůno s wařeným barewným piwem, w němž kus nowého másla rozpustj, přikládagj; mnohá také kassičku z másla nowého a z žlaudků na klapky klade. Při těžkém porodu, když částky od hlawy hrubé, od pomocné ruky, neb od nástrogů trpěly a opuchly, obkladek wlažný, z wjna s wodau smjchaného, neb z spařeniny wonných bylin, z pelunku, newyhnutedlně potřebný gest. Ssat čistý podložený wygewj, mnoholi krwe uchází a bába pilně začasté dohljdni, aby krwotok nepowstal. Při powstalém krwotoku obkladek neb náčinek wlažný teprw pozděgi přikládey. Kautnice s powýssenym křjžem, nohami k so=

bě staženými znak lež, časem wssak i z gedné strany na druhau přelehey, by tudy očisstowánj lépe odcházelo, a chuchwalowé speklé krwe mezi wráska=ni posswy neostali.

U prwniček uzdička klapek wedlé hráze obyčegně puká, kteréž wssak pu=knutj obzwlásstnjho gednánj nepotře=buge, poněwadž nastalá k řiti při mo=čenj pálčiwost za málo dnů se ukrotj. Stáwá se wssak i někdy, že hráz z ne=pozornosti babiny, někdy i beze wssj gegj winy, pukne. Gestli gen natr=žená hráz, tedy žena na straně s ste=hny k sobě přitlačenými ljhey, a bá=ba klůcek u wjně neb w gjsse z heř=mánku omočený wlažně přikládey. Pakliže z cela hráz pukla, ano i swál konečnjka sám, k hogenj rány lazeb=njka brzi powoley. Totéž učin, když seznáš, že kůstka řitnj neb hák odlo=mena gest, což z bolesti a wětssj ohyb=nosti kůstky, poznáš, gakož i když poss=wa protržená, roztržená, přepadlá bý=ti se nalezá.

Opásánj žiwota kautnici k wywa=

rowánj bolestj, zwlásstě pak podbřiss=
ku, marné snaženj gest. Každodennj
zkussenost doswědčuge, že ženy po po=
rodu sobě břicha těsně opásagjce pod=
břissek welký nosj; giné zhola ničeho
nečinjce žádného nemagj. Byt se po=
někud žádost mnohé wyplnila, stane
se opásánj gen wolně. Opásá se sse=
stinedělka powstáwagjcj z postele s
wětssjm užitkem, aby se nenastudila.

Po porodu matka obyčegně čige
zemdlenj, kteréž od namahánj porod=
njho, od bázně, stráty krwe, bděnj noč=
njho, od wyprázdněnj maternjka a t. d.
přicházj. Přepadne rodičku někdy mra=
zenj, obyčegně wssak usne. U mrazenj
ženě bába gen málo čisté polewky neb
wlažného thé podey. Matku nic lépe
neobčerstwj, gako pohodlné spanj; spa=
nj náležitě sjlj, teplotu těla přiroze=
nau možj a wýborně zimnici silné k
mléku předcházj. Káránj ženy by ne=
spala, wětssj sskodu než zysk přinássj.
Bázeň ta, žeby matka spjcj zemře=
la, přicházj od nepozorného obstaránj,
když žena po porodu ukrwácena om=

dlewſſi zemřela, což w předſudné hlaupoſti ſpanj ſe přičjtalo. Bába neb kdo giný rozumný tolik pilně dohljžeg, aby ſpjcj matka nekrwácela.

Swětnice budiž čiſtá, newelmi ſwětlá; poſtel ani bljzko kamen, ani wedle oken, nýbrž kde wjtr netáhne, buď; ſtařj k odſtraněnj ſwětla poſtele zaſtjrali, zwláſſtě poſtel s nebeſy, což kautem nazwali. Swětnice budiž dále wlažná, bez puchu, bez dobytka a lidj zahálčiwých; přezwjdawé nawſſtěwowánj w kautě, aneb aſpoň brzi po porodu budiž zamezeno; žena pokoge a poklidu žádá. Náružiwoſti, gakož i náſilného těla pohybowánj, matka ſe warug; nočnj hrnce, ſuſſenj plynek, prádla, ſilně wonné wěci ze ſwětnic odſtraň, by kautnici hlawu nepodgaly.

Omladnice zwláſſtě ſe naſtuzenj chraň; neboť naſtuzenj u ſſeſtinedělky zlé ano ſmrtedlné nemoci zbuzuge. Naproti tomu wſſak bázliwě ſe nepřikrýwey, bys od potu přjliſſného nezemdlela. Sſkodliwého užjwánj olege mandlowého neb giného k zamezenj

domnělého wnitřnjho raněnj ſe warug, nebo přiwodjš nechuť, pokazjš žaludku. Gjdlem a pitjm budiž ſtřjdmá; zdrawá gſaucj, zwláſſtě která ſama kogiti nechce, pj za delſſj čas gen čiſté polewky; znemocnilá můžeš wjna něco, piwa dobrého, polewky z reyže, ze ſágo, z krupice, z maſſa omáčky užjwati. Žjžeň dle wynacházenj uhaſjš wodau ohaſſenau, limonadau, mlékem mandlowým, nápogem z wařené lekořice, z rozinek, gablek, z chleba a trochu ſkořice, wjnem s wodau ſmjſſeným.

Zdrawá ſſeſtinedělka ljků žádných zapotřebj nemá. Bába gen o wyprázdněnj měchýře čaſtěgi a konečnjku, dle okoličnoſti aſpoň každý druhý den, pečug; což kliſtérem, nikoliwěk ljkami otwjragjcjmi ſe ſtane. Že omladnice boleſtné močenj má, neb močiti nemůže, přiházj ſe od tlačenj trubice močowé od hlawy při porodu, a začaſté od tlačenj rukau babinau. Bába k ulewenj boleſtj při močenj klůcek neb haubu mořſkau u wlažném mléku ſmočenau do poſſwy wlož, a na lůno

zewnitř ſpařený heřmánek klad. Geſtli wyklopenj maternjku přjčinau geſt, tedy s uloženjm geho i obtjžnoſt močiti přeſtane. Když ženě moč neuſtále ſe ukrádá, za přjčinau zapálenoſti, protrženj neb ochroměnj trubice, bába nemeſſkey záhy rady lazebnjkowy požádati. Sſeſtinedělka záhy, aſpoň před zimnicj k mléku ſtáwati, při křtinách ſama wařiti, a ſpolu hodowati nemá. Oſtatně mezi powěry ſproſté patřj, že do dewátého dne ſama w ſwětnici oſtati ſſeſtinedělka ſe bogj, ſtrachem, žeby diwé ženy djtě gj podložily; gakož i powěra, že kautnice gen obnoſſenau koſſili obléci má; čiſtota geſt půl zdrawj; pročež ſe čaſtěgi meyti a čeſati budeš, ſſaty pentlemi a ne gehlami upewni, bys kogjcj djtěte nepopjchala.

Co geſt očiſſťowánj?

Po porodu djtěte i lůžka z maternjku a lůna geſſtě za několiko dnj krew ſe preyſſtj, kteréž preyſſtěnj wlaſtně očiſſťowánj ſluge. Odcházegi začaſté s krwj čiſtau i chuchwalowé ſražené krwe, a kauſkowé kůžky, kteřj

zbytkowé hunterowé kožky se býti prawj. Ze začátku omlazenj krew čistá odcházj, pozdėgi po zimnici k mléku za čtyry, pėt dnj bledne, sslemu se podobj, až do konce u mnohých mljčnj powahu na se béře. Tok ten stegného času u každé osoby nedržj, tři, čtyry nedėle, ano gen čtrnácte dnj; trwá déle u žen, které nekogj, neb které mnoho krwe nestratily. Bába způsob očisstowánj wždy prohledey, a wssecko pilnė odstraň, coby geg welmi rozmnožiti, aneb zadržeti mohlo. Když welmi ostré gest tak, že stehna bolestnė lepce, prudj, tedy ženu čistė a častėgi mlékem a heřmánkem umjwey. Přiházj se i nėkdy, že žena na omladcjch gsaucj, pozdėgi tok ku kwėtu mėsjčnému podobný dostane, který gak dlauho matka kogj, řádnė nepřicházj. Přigdeli nicméné gesstė, znamenjm by mėl býti, by se djtė odstawilo, ponėwadž mléko w dobrotė ponėkud kazj, a matku zemdljwá.

S očisstowánjm přirozenė nadržugj i bolesti po porodu, gakž po=

wědjno bylo. Nadržowánj toho wzdálené přjčiny. býti mohau: oslablost maternjku od rychlého porodu, částka lůžka w něm ostalá, zásnět, sražená krew, očisstowánj ostré, zwlásstě nastuzenj. W lewněgssj bolesti přičiň bába teplý wlněný ssat nakauřený na žiwot, nech ženu tjsse ležeti, podey gj klistér z heřmánku a takowého nápoge; což wsse přirozenau teplotau a zdrawj nawratj. Když pak silné bolesti ženu trápěgj, lékaře k léčenj požádey.

Gaké změny na prsjch w kautě se děgj?

Neyhlawněgssj změna w omlazenj děge se s prsy. Třetjho aneb čtwrtého dne ženu přecházj mrazenj, těla třesenj, hlawy bolenj, horkost, žjžeň; žjla pulsownj rychlegi tepe, očisstowánj bledne, prsi se naljwagi, rostau až pod páždj; bradawičky wystaupagi, kolo cecjčku se zatmj, a wssecka ta znamenj prozrazugi, že žena zimnici k mléku dostáwá, která od naléwánj se prsůw mlékem přjčinu a gméno swé béře. Zimnice tato při pořádném střjdmém chowánj w gjdle a pitj s potem,

aneb s tokem mléka z prſů ſe zkončj; ſotwa čeho potřebuge, leda něgakého lehkého nápoge z diwizny, z heřmánku a wyſokého ſlézu. Čjm dřjwe žena djtě k prſům přikládá, tjm ſlabſſj zimnici trpj tak, že mnohá matka gj ani nepozoruge. Paklize zimnice déle než dwanácte hodin nadržuge bez ulehčenj, neb když giné geſſtě přjčiny tjžnoſt rozmnožugj, tehdy záhy ať žena lékaře požádá. Prwnj mléko gen wlhkoſt geſt, mleziwa nazwaná, řjdká, k ſyrowátce podobná, užitečná wſſak danau ſobě od přirozenoſti mocj k wywedenj ſmoly děcké lépe ſlaužj, než lekwařowé, kteřj geſſtě přjležitoſt k chwjſtačce, zelenému zřenj, pſotnjku a maučnici kladau. Pozděgi k dužnoſti lepſſj zhauſtne, a teprw wlaſtnoſti dobrého mléka nabyde.

Gaké gſau wlaſtnoſti dobrého mléka?

Mléko dobré k dužnoſti ſchopné, wlaſtnoſti náſledugjcj měg: budiž dobrého mléka náležitá hognoſt; dobré mléko ani huſté ani řjdké buď; budiž chuti ſladké přjgemné barwy modro=

bjlé; modré neb přižlautlé chybné bý-wá. Když mléka do wody čisté ukápneš, tedy ani nesplýwey, ani rychle ke dnu padni, totoby sice husté, nezažiwné, ono mastné bylo; alebrž mléko co oblak se zponenáhla njžj. Průba na nehtu aneb na skle, totéž wygewj. Wlastnost a dobrota mléka záležj mnoho na způsobilosti prsů, na powětřj čistém, na strawě; z ohledu toho wjme, že mnohé wěci hogněgi mléka dagj, gakož gsau: piwo, polèwky, ssIemowitá strawa, mléko; fenyklu (wlaského kopru) semeno a kořen mléka množj. Naproti tomu wjno rakauské přikyslé, ssalwěg, a ginj stahugjcj prostředkowé mléko zaháněgj, aneb oddělowánj geho giž w prsjch překážj. Nemoci, náružiwosti, zlost, litost mléko w okamženj začasté měnj; w okolčnosti takowé matka djtěti prsů nepodey, nýbrž dřjwe mléko wytlač neb wytáhni.

Ženy zdrawé powinnost swatá gest djtě kogiti, a každá kautnice sstastněgi kaut odbýwá, která powinnost tu přirozenau wykonáwá. Matka gakž gen

brzi může za tři, čtyry hodiny po odpo= činutj djtě k prſu přilož; přiloženj to wčaſné nápad zimnice k mléku welmi ulewj, mléko přiwábj, a třeba djtě zpr= wu gen málo wlhkoſti známé doſtalo, hodj ſe nicméně ta ſlabá potrawa ſla= bému nenawyklému žaludku. Bába u přikágenj trpělíwá budiž, poněwadž mnohé djtě teprw po delſſjm zkauſſenj prs wezme, prwničku w konánj tom geſſtě nezběhlau způſobně wyuč. U ko= genj žena ſedni, bradawku prſtem na= ſlyněným lewně potři, by drážděná po= wſtala, wezmauc bradawičku mezi pr= ſty dwa ukazugjcj a proſtřednj, gi do uſt djtěti, wždy napřed umytému a řádně oblečenému dey, a ukazatelem prs od noſu tlač, by djtě wolně dýchati mohlo.

Mezi tjm prſy gen ſuchým ſſatem oblož, by nenaſtydli. Matka při koge= nj prſy ſtřjdey, gednau prawý, po dru= hé lewý prs wytáhnauti nech, což ne po malé chwilce, gakž gen djtě ſebau hne, nýbrž za tři, čtyry hodiny ſe ſtáti mů= že, by mléko, gak prawjme, w prſu ſluſſně dozrálo.

Smj každá matka kogiti?

Mnohá máteř nesmj, mnohá nemůže, třebas i hned chtěla, kogiti, mnohá opět nechce. Nesmj kogiti žena, která nemocná gest; které nemoci i djtě s mlékem matčiným by dostalo, takowé gsau: sauchotinářky, franckau nemocj, padaucj, dnami, krticemi, wředy starými, rakem žžjrawým ztjžené; u náklonnosti k náružiwostem. Nemohau kogiti slabé, nemocné, od hogného krwotoku zchurawělé ženy, které njzké neb tuze welké bradawičky magj, kterým mléko w prsjch zcházj. Djtě matky takowé, neb i také zemřelé, budto bez prsu při wodě, gakž obecně prawjme, se wychowá, budto kogce k wychowánj geg dáme.

Žena, která nekogj, do pátého, ssestého dne, aneb dokud mléko gesstě hogněgi se naljwá, musj méně zážiwného pokrmu požjwati, lehké thé z melissy, z máty a wodu čistau odraženau pjti, prsy chladně držeti, ge wlažným ssmolcem (máslem přewařeným) natjrati a těžkých podwázati, wjce na stra=

ně než na znak ljhati. Gestli tuze naběhlý prs bolj, mléko bába slussně hled wytáhnauti.

Když djtěti kogná ginák kogka neb chowačka mjsto matky wlastnj se dá, budiž takowá zdrawá, bez nakažčiwých nemocj, bez krtic, bez swrabu a lisseců, zdrawými zuby, dechem čistým ozdobená; střjdmá, čistá, dobrého ducha, bez náružiwostj. Prs budiž prostřednj welikosti, lépe menssj nežli welký, mléko budiž hogně tak, aby prs odtažen, za čtyry neb za pět hodin opět dosti se nalil. Woljme rádi osobu stářj s matkau stegného, nikdy starssj raděgi mladssj; dle možnosti, která gen o něco málo matce kautem předessla. Užitečné gest wywoliti sobě sedlskau wdanau ženu, kteráž wssak způsob žiwobytj a strawy neměla by změniti. Neyužitečněgssj by bylo, kdyby se djtě kogné wenkowské k wychowánj wen dáti mohlo.

O opatřenj narozeného djtěte.

Co bába djtětem po narozenj činiti má?

Bába po odděleni djtěte od matky, a po obstaránj matky, někdy giž před obstaránjm, djtě, hlawau powýssenau, do wlažné, ne pak wřelé kaupele polož; do kaupele djm, w kaupelkách přihotowené z wlažné wody. Bába wlažnost wody nikdy dlé swé twrdé a wssemu nawyklé ruky, nýbrž dlé oka wyssetři, a sslem djtě narozené krygjcj mořskau hebkau haubau, zwlásstě w přjhbj, splakni; k gistěgssjmu splaknutj sslemu, radj mnozj wařeninu z pssenčných otrub neb mléka do kaupele přimjchat. Merdlo kůži prudj a růži nowo rozených působj, pročež k zawrhnutj gest. Kdyby po prwnj kaupeli gesstě něco sslemu zbýwalo, druhá lázeň, djtěti welmi přjslussná, geg splakne, aneb pozděgi, ssestého neb sedmého dne, když djtě se laupá, spolu odegde, w kterém čase báby, zwlásstě městské, djtě potjragj pomádau z rů=

zowé wody a ssmolce utřeného wyho=
towenau.

Gaké chyby djtě mjti může?

W kaupeli neypřjležitěgi bába wy=
skaumá, zdali djtě zdrawé gest, neb ne=
nj. Wady na těle djtěcjm mnohoná=
sobné býti mohau: 1. Mnohé kůži
zohyzdj, gakož gsau: pjhy, lupiny, li=
ssege, bradawice, částky wlasami ob=
rostlé a t. d. 2. Posskwrňugj slič=
nosti tělesné zbytečnj audowé, k. p.
dwě hlawy, ssest prstů, čtyry ruce, dwo=
gj rodicj částky. 3. Zosskliwj nedo=
statek částky gakékoli spanilosti těla,
gakož se přihážj u djtěte bezhlawého,
bez krku, bez ruky, bez prstu, bez no=
su, bez rodicjch částek, gednooké djtě.
4. Russj ozdobu mnohá odlaučenj čá=
stek přirozeně spogených, takowá gest:
rozsedlá páteř, zagečj pysk, rozsedlá
čelist hořegssj. 5. Ohawj krásu spo=
genj djlů přirozeně a řádně oddělených,
k. p. klapek očj, ussj, chřjpj, ust, řiti,
prstůw, dwau plodů. 6. Ohyzdj slič=
nost, bludné přesazenj audůw, gakož:
prsty na rameně. Takowé wadné po=

ložený se i u wnitřnostech naleza. Patřj sem nápodobně i nedužiwé přjhody, což widjme na průtrži, wodnotedlnosti hlawy, břicha. K poznánj wady takowé giž w žiwotě matky, žádného znamenj nemáme, spatřjme gich toliko u dětj giž narozených, kde potom gesstě přjčina nápadu toho nám docela neznámá ostane. Nalezený nedub před matkau se ukryge, otci wssak, neb ginému přjbuznému, geg wygewiti, a skrze lazebnjka možnoli přjslussně naprawiti slussj. Když djtě takowé wady na těle nabylo, že twářnosti člowěčj welmi zohawugj, tedy djtě o h a w a, o b l u d a, s s e r e d a, p o t w o r a sluge. Takowé djtě budto giž umrlé se narodj, budto brzi po narozenj umře. Wadu zwlásstnj djtěte umrlého bába slussně oznam lékaři neybližssjmu.

Co dále bába s djtětem činiti má?

Když djtě beze wssj wady gest, tehdy bába geg pozorně a rychle, by nenastydlo, wlažným suchým ssatem osuš, pupečnj ssňůru w klůcek obalenau k

lewé ſtraně polož, a co whod zafačug, pak plénku podlož, a dle obyčege obecného a možnoſti rodičůw oděg, gen wſſecko wolně uwaž; ruce a nohy budto ſwobodné oſtaňte, budto gich bába gen wolně do ſſatu zaobal. Pupečnj ſſňůru bába pilně opatrug každodennjm čerſtwým přewázánjm a čiſſtěnjm, by uhnjwage břiſſnj kůži nezprudila. Kdyžby klůcek přiſechl, tehdy geg wlažnau wodau nawlaž. Za ſſňůru zwadlau popotahowati, neb mocj gi odtrhnauti ſe warug, aby wřed a průtrže pupečnj nenaſtali. Aby wſſak nepřiſechl, natři klůcek wždy máſlem, logem neb olegem. Po upadnutj ſſňůry čtwrtého neb pátého dne, pupjček klůckem čiſtým přikreg, a mjrně powjgeg. Když pupjk mokwá, zaſeypagi geg báby prážkem růžowým; klůcek wſſak w kořalce omočený na něg kladený také geg dobře hogj. Když pak pupek ſe prudj a gitřj, bába powoley ranného lékaře, by nezwředowal.

Kteraukoli čáſtkau djtě k porodu naléhá, ta obyčegně wjce méně opu=

chá: z ohledu toho w přirozeném řádném porodu hlawa se prodlaužj a předhlawj tak nazwané působj. Oteklinu bába okulatiti neb tlačiti warug se. Malá opuchlina sama od sebe zachází, na znamenitau s prospěchem ssat w studené wodě, pozděgi w wlažném wjně neb w spařenině rozhánēgjcjch bilin omočený přikládey. Když wssak weliká, zsinalá, krwj podlitá oteklina bude, záhy lazebnjka powoley, by se hlawa nepodebjrala.

Nápodobně se warug mléko z prsů naběhlých, kteréž obogj pohlawj na swět přinassjwá, mocj nehtami wytlačiti. Stratj se mléko za malý čas samo od sebe, neb gen prsy wlažnau wodau w spařeném heřmánku omočenau w kaupeli potjrey, a geg rozeženeš. Lazebnjka také powoley, když djtě podrostlý gazyk má, což potom poznáš, že nemůže durmati, při cucánj kassle a sspičku gazykowau djtě nikdy wyplaziti nemůže. Sama gazyk podřjznauti warug se, poně=

wadž práwem každé bábě toho činiti přjsně se zapowjdá.

Po wšsem tom řádném spořádánj, djtě se matce k objjmánj teprw podá; frazugj toho obecně, aby geg matka w posteli na straně nepodržela, strachugjce se, žeby matka we spanj, gak se často přihodilo, djtě zalehla, neb geg s postele shodila. Djtě, gako každé mladé zwjře, w teplotě přirozené matky swé zrůstu bugného nabýwá. Bezpečněgi owšsem gest, djtě k posteli do košsjku neb na kolébku položiti. Košsjk může gen pytlem řezankau neb mechem naplněný býti. U možných tenká madrace flanelem obestřená se podložj; djtě hlawau powýšsenau wždy wjce na straně lež. Postýlka ta děcká ani bljzko okna, dweřj, ani bljzko kamen w zimě buď; dobře gest gi i zeleným florem neb plátnem na oblauce přikrýti, by swětlo přjlissné očj nezprudilo, a w letě mauchy djtě nebudily. W prwnjm čase djtě wjce spj než bdj, a nawykne každému hluku, gakož we mleyně a u giných ře=

meſlnjků děti we wſſem hřmotu ſpáti pokogně widjme. Ze ſpanj geg nikdy newytrhug ku kaupeli.

Djtě zdrawé hned po narozenj ničeho nepotřebuge, a bába gemu čer nau kaſſi a giné ſaftle (ſſťawky) nedáwey, w aumyſlu ſmolu děckau s njmi wywesti. Wyčiſtj ſe ſamo brzi po narozenj aneb w kaupeli; mléko prwnj máteře k wywedenj ſmoly děcké welmi přiſpjwá. Gen když leyno odchodem ſe ſpozdjwá, bába kliſtérem z lněného ſemene napomahati může.

Djtě dlé možnoſti ſuſſe a čiſtě držáno bud, uſta geho denně, neb wždy, kdykoli geg bába umyla, čerſtwau wodau, klůckem čiſtým wymeg; z chřjpj ſſlem wyber, neb majoránowým máſlem nos zacpaný wyčiſti. Děti doſtáwagj začaſté zwláſſtně ſſeſtého, oſmého dne, když ſe kožka ſwrchnj ſlupuge, na gazyku, na pyſkách, w uſtech, w požeráku, ano i w žaludku a w střewách mnohé bjlé, m a u č n i c e, nebo popelawé, co u ſſpilky čili ſſpendljku hlawička, drobné puchýřky neb neſſto=

wičky pljšni podobné, kurděge, zwředowánj ust, naplněné ostrau wlhkostj, které posléze za 8 — 10 dnj na způsob ššupin se odlaupagj ale i welmi bolj; gindá zase částky gmé-nowané gen draslawau, tlustau kož-kau powlečeny býwagj.

Nečisté drženj ust, kyselost a giné nečistoty neduhu toho přjčinau gsau, který často do dewátého dne nadržu-ge. Děti takowé ani durmati ani po-ljkati mohau. Z ohledu toho usta často ššalwěgowau wodau, wodau s wjnem smjššenau wyplakug, neb prá-ššiem cukrowým, neylépe pak práššem z modrých pokrůtek neb cukrowých sy-rečků modrých od kupců ššetrně pomo-cj klůcku wytjrey; gsauli wředowé přj-tomnj, tehdy růžowý med s boraxem ge wyčistj. U wnitř potřebůg letkwa-ře, rabarbarowý s čekankowým a lé-kaře powoley.

Co wezmeš k zaseypánj?

By djtě zpruzeno nebylo, neylépe lázeň a mytj čerstwau wodau zabra-ňuge; báby po lázni osuššené přjhbj

zasýpati čerwotočinau, uprazenau maukau, pudrem, prachem zemského mechu w obyčegi magj. Dřjwe wssak, nežli prásskn něgakého k zaseypánj užjwati chceš, částky wždy pilně napřed omeg a osuš. Plawaizu (olowinky) k wysussenj se warug. Zpruzenj w ssjgi neb wazu, okolo krku, pod páždj, we dlanjch, na rodicjch částkách, w slabině a u řiti obyčegně se nalezá, zwlássstě když djtě čistě se nedržj, an moč a pot částky poznamenané snadno zprudj a zapálj. Časté omywánj wodau a mlékem, čistau čerstwau studničnau wodau, ssalwěgowau wodau, neduh ten odstranj. Kdyby wssak zpruzenj se rozsjralo maudrá bába o to radu s lékařem wezmi.

Bábě přjslussj i o strawu djtěte se starati. Když matka hogného mléka má, djtěti w prwnjm čase ginau potrawu dáwati zbytečné gest, kromě žeby hlad prozrazowalo; což z toho poznáš, když djtě po durmánj gesstě nepokogně prsu hledá, a pláče. Nemni pak, žeby djtě hladowé bylo, kdy-

koli se gen pohne neb zakwjlj; mohau geg nadýmánj wětrů, zřenj, kyselost w ustech a střewách, pokálenost, uzký ssat neb těsné sačowánj trápiti, pročež raděgi djtě rozwiň a prohljdni, a dlé možnosti přjčinu nepokoge odstraň. Kdyby w prsjch žádné wlhkosti do té doby nebylo, podá se s prospěchem djtěti giná tenká strawa, thé, mléko neb syrowátka s mlékem. Nawykey hned z počátku djtě k řádnému pořádku. Když djtě u prsu usnulo, matka geg při něm ležeti a spáti nenech, nýbrž pozorně do kolébky neb postýlky ulož. Hladowému djtěti pokrm dle stawu rodičů a gegich možnosti dey. Matka při kágenj prsy střjdey.

Když giž k odstawenj čas přicházj, matka djtě řjdčegi kog; naproti tomu na hrubssj potrawu geg uč a nawykey. Neypohodlněgssj pak čas k odstawenj djtěte, neb gak wůbec prawjme: djtěti kozu dát, gest dřjwe než se djtěti zubowé řezj, když djtě kassi, poléwky, omáčky, nudle zawařené w mléku, a strawu hrubssj schopně požjwati a do=

ſitoſti wody čiſté neb piwa ſe napjti může; padá čas ten obyčegně w čtyrmecjtmý týden, neb do půl roku. Děti w čas ten odſtawené gádrněgſſj masſo magj, než které déle při prſu oſtanau.

Wychowánj djtěte bez prſu, neb gak wůbec prawjme při wodě, dle prawidel ſe ſtáwá, gakým nás přirozenoſt ſama na matce wyučuge. Bába uměle přiſtrogj bradawičku na ſklence s auzkým hrdélkem, z hauby s čiſtým klůckem owázané. Prwnjch pět, ſſeſt dnj djtě ſyrowátku na způſob mléka matčina prwnjho zřjzenau požjwey. Wezmauc půl mázu mléka, geden žlaudek, zwař geg až mléko ſe ſrazj, a procezené k potřebě ſchowey. Můžeš ſyrowátku ſladkau ſyřiſſtěm připrawiti, když ſe mléko žlaudkem ſraziti nechce; kterau ocukrowanau a přjdawkem trochu ſkořice, k požjwánj dáš.

Po ſſeſti dnech, někdy i dřjwe, wezmi polowici mléka, a thé anyzowého, neb giného gakého, wody z krup, z reyže, mléko budiž krawſké neb kozj,

wždy od gednoho dobytčete nemjchané neyužitečněgšj gest. Za měsjc dle potřeby i dřjwe podáwey howězj poléwku s žlaudkem, kašši z mauky upražené, z krupice, rosičky, z rozetřené reyže s mlékem zwařenau, panadle ze suchých žemljch, z topinek suchárek, (cwýbaku), kaffé, omáčky z masa, které wše djtěti hogné dužnosti dodá, až pozděgi hrubšj obecné strawě nawykne; že djtěti žádného masa se dáwati nemá, pauhý gest předsudek.

Cumljků, žwanců neb čjpků bába djtěti nedowolug dáwati; welký cumel roztáhne hubu, malý do krku wklauzne, a gak se giž častěgi přihodilo, děti zadusiti může. Kdyby gich zapotřebj býti se widělo, wyhotowjs geg ze žemle a cukru, neb cwýbaku, a hned geg zase sitým neb usnulým z ust wiňmi, by ostatkowé zkaženj hryzenj břicha, běhawky a giných neduhů nezpůsobili.

Rozwrženj druhé.

O nepořádném běhu těhotnosti a porodu.

Co nepořádná těhotnost slowe?

Dle zkussenosti žena mimo maternjk, tedy w neurčitém mjstě od přirozenosti počjti může, totiž w trubicjch matečnjch, we wagečnjku, w břisse; a tehdáž prawá, wssak **nepořádná těhotnost** nastane. Zdali žena mimo maternjk počala, owssem některá, wssak negistá znamenj přjpadu toho smutného wygewugj, totiž: žiwot na gedné, té nemocné straně wypnutý, křjž a nohu též strany naběhlau tjžj; měsjčný kwět gindy nepořádně přestáwá, gindy co sslem neb začernalá krew přicházj; prsi zprwu naběhlé pozděgi oplastnau; těhotnice záhy a wždy silněgi cjtj, než w pořádné těhotnosti, lépe na gedné než na druhé straně ljhaj; skrze břjssnj obálku aneb, gestli w trubicjch početj, skrze dno posswy, skrze konečnjk částky

plodu patrně namakáme; ssige welmi nedokonale se měnj; branka okrauhlá se neotwjrá, maternjk takowý se nalezá, gakoby žena w druhém měsjci těhotná byla; žena bolesti těžké trpj.

Nepořádného toho početj následek trognásobný býwá: Zárodek rostaucj částky, w nichž se uložil, wždy wjce napjná, a to sice s nesnesitedlnau bolestj, gakoby u wnitř wssecko se roztrhnauti mělo; sjdlo to i pukne, plod do žiwota wklauzne, a žena na wnitřnjm ukrwácenj zachází.

Gindá plod u wodě swé prawé shnige, a z wředu onde i onde nastalého, wygitřiw hnizem po kusu bolestně wycházj.

Posléze plod přes čas těhotnosti určitý w žiwotě ostal, zemřel a sewrkl se; dostane někdy i obálku wápenau, a tak zkamenělé žena mnohá leta bez zkázy žiwota a bez welké nesnáze nosjwá, ano u přjtomnosti toho neduhu znowu obtěžkána porozuge. Domnjwáli se bába o takowé nepořádné téhotnosti, tehdy radu lékařowu požá-

dey, domněnj swé wſſak oſobě nemocné zatag.

Co geſt záſnět?

Gindy owſſem zárodek do maternjku přigde, wſſak žádné twářnoſti člowěčj na ſobě nemage, w zrůſtu swém řádném od přjčin neznámých zaneprázdněný diwné a potworné twářnoſti na ſe beře, a záſnět, ſnětiwoſt, záſtawa, nezdárný porod, zlé břemeno, kaule ſluge.

Záſnět mnohonáſobné powahy býwá: maſſitá od zárodka w prwnjch neděljch zaduſſeného, čili lépe od koláče w maſſitoſt wyroſtlého naſtane; uwnitř ſe mnohdykráte i koſti, chundelowé wlaſů a t. d. nalezagj. Krewnj ſnětiwoſt nic giného nenj, nežli krew w poſſwě ſſedlá, ſražená, kteráž i bez obcowánj tělesného od ſlitj krwe půwod mjti může, a wlaſtně záſtawa ſluge. Wodnatá geſt w kožkách zawřená woda; wětrná ſlowe, když w bublině ſnětiwé wjtr ſe nalezá. Hroznatá geſt ſhromážděnj bublinek prohledacj wlhkoſtj naplněných,

na způsob hroznů spořádaných, buďto djlem, buďto celé s materniјkem spogených.

Domněti se přjtomné zásněti z následugjcjch znamenj: žena rychle, giž w třetjm, čtwrtém měsjci břichatj, kromě žeby kaule zdlauha rostla; žiwot hrbowatý, citliwý při tknutj bolj, branka a hrdlo matečnj nepořádně se měnj, prsi dřjwe nalité zase ochábnau; pohnutj plodu necjtj, nýbrž břemeno gakési nalehagjcj dlé rozljčného položenj těla matčina; žena stěžuge slabost, bolesti w křjži a w žiwotě, nastane častý krwotok.

Odchod kaule následuge obyčegně od druhého až do pátého měsjce s welkými bolestmi a krwotokem, w čase obyčegném potracenj žen. Čjm pozděgi snětiwost odcházj, tjm wětšj těžkosti působj. Zadrženj gegj wždy žiwota ukrátj. Odcházenj kaule neb zásněti rownému prawidlu podrobené gest, gako potracenj. Gestliže krwotok mjrný při odcházenj snětiwosti, bába gi přirozenému běhu zanech; gestli krwo=

tok silný a zásnět neb částky gegj giž skrze branku procházj, přispěti můžeš gegjmu odchodu zachycenjm prstami, aneb spěssně lékaře o radu požádey. To též učiň, když zásnět wětssj, twrdá w maternjku wězj a odchodem welmi prodljwá. Wysslau zásnět pak pilně prohledey a schowey w čisté wodě, ažby gi lékař powolaný byl widěl. Lůžko žádné nenj, pročež geg očekáwati nebudeš. Když kaule s djtětem gest, držjwe djtě, pak kaule, ačkoli wždy o něco dřjwe odcházj. Ostatně ženu w posteli bába tak opatrug, gakož u řádného wčasného porodu gi opatruges.

Co porod raučj?

Častěgi než kaule přihází se porod raučj. Každý porod, který před polowicj desátého měsjce se přiházj porod n e w č a s n ý, r a u č j slňge. Porod ten gesstě rozděluge se na onen, který od prwnjho měsjce, až ku konci sedmého připádá, wůbec tak nazwané p o t r a c e n j, u dobytka zmetánj, a mladě zmetek, potracenec, slowe; a pak na ten, který od začátku osmého, až k polo=

wici deſátého měſjce naſtane nedoſſlý porod, nedochůdče řečený.

Nechť wſſak porod w kterémkoli čaſe naſtane, přjčiny ſwé beře budto z ſtrany matky, budto z ſtrany djtěte, budto poſléze z ſtrany čáſtek djtěti přjbuzných. Přjčiny z ſtrany matky, které před čaſem maternjk k ſtahowánj ſe popuditi a koláč odlaupnauti mohau, gſau náſledugjcj: přjliſſná tuhoſt maternjku u letitých oſob, zwadloſt, oſlabloſt, náramná citedlnoſt ſuchých žil u žen mladých; krewnatoſt, náhlé změněnj powětřj; těžké nemoci, gako pſotnjk, mrtwice, zimice, hlawničky, padučnice, křeč, duſſnoſt; ztráta dobré ſſťáwy, mléka, krwe, běhawka neuſtálá, auplawice, řezawka; poruſſené ſjmě mužowo; ſilný kaſſel, náružiwoſti mnohé, gakož: hněw prudký, leknutj, radoſt náhlá; těla nemjrné pohybowánj, tanec, ſkákánj, napjnánj, zdwjhánj těžkých břemen, gjzda na woze a na koni po nerowné ceſtě; nemjrné obcowánj; palčiwj, prudcj proſtředkowé, nápog a gjdlo; zewnitřnj

násilj, pád, uhozenj, ustrčenj, bodenj w žiwot; gistá náklonnost ženy, často dědičná, k potracenj, neboliž k raučjmu slehnutj; neduhowé maternjku, zwrácenj, a g. w.

Plod k newčasnému swjránj maternjku tjm přispjwá, když nemocen gest, psotnjk trpj, neslussně zřjzen, wodnotedlný, aneb mrtwý gest.

Částky djtěti přjbuzné porod raučj působj, když koláč na brance se uložil, když lůžko zatwrdlé, zwodnatělé, slabě přichycené gest; porussené mázdry skrze branku; přjliš krátká, přetržená pupečnj ssňůra; množstwj wody; kaule a t. d.

Gak se přiházj raučj porod?

Raučj porod od prwnjho měsjce až k sedmému, neb wlastně tak nazwané potracenj, budto welmi rychle přihoditi se může, budto gisté předchůdce má. Opowj gich mrazenj neustálé, třesenj, zima a rozpálenj audů, wytrhlé spanj, omdlenj celého těla; žiwota za delssj čas nepřibýwá, žena čige taženj w slabinách, a těžkost k lů=

nu; žena neustále nucenj na moč čige, prsi náhle ochábnau; bolesti nepořádné, kteréž bolestněgssj gsau, nežli bolesti k řádnému porodu, u přjtomnosti gich branka se otwjrá; krwotok, který hognègi neb lewnègi nastáwá, zwlásstě w prwnjch měsjcjch; wody se preysstègj, gindy wlhkost přičerwenalá odcházj, gegjmu odcházenj zá-časté w žiwotě prasknutj předcházj; w otewřené brance prst naléhagjcj částky djtěte nalezá.

Co bába činiti má?

Nechť porod raučj, čili newčasný, w kterémžkoli měsjci se přiházj, bába následugjcjm způsobem gednati se wynasnažug: wyssetři ssetrně bez hrubého ssťádlenj branky, zdali předchůdcowé porodu newčasného gistě nastali; dlé možnosti na přjčinu se wyptey; possli rychle pro lekaře, který, gestli náležitau pomoc brzi wynaložiti může, když ne samému newčasnému porodu, a wssak aspoň zlým následkům geho wyhowj a předegde. Odpowjdánj přjsného bába hodna gest, která

w aumyslu předsudném, gakoby se porodu raučjmu předegjti nemohlo, budto ničeho k pomoci nehledá, budto zprosta gesstě odchodu hned napomáhá.

Dřjwe wssak, nežby lékař přissel, bába ženu s křjžem powýssenym klidně w posteli drž, swětnice budiž wlažná, nadto pilně wyssetři, žena silnáli, krewnatá, červená w twáři gest, zdali krew rozpěněná přjčinau roznitcugjcj silně utjká; w kterém přjpadě nemocné citronu neb octa u wodě, limonadu, mandlowé mléko pjti dey. Na žiwot polož wlažný koprem neb kmjnem nakaužený ssat, wpraw klistér, když žena stolici neměla. Gestli wssak nemocná slabá, bledá, aneb giž mnoho krwe ztratila, tedy posilňugjcjch wècj gj poskytni; gakož gsau: něco wjna, thé skořicowého, poléwka dobrá, nápog z heřmánku, z melissy; na žiwot teplý pytljček z heřmánku, z máty, melissy rosmarynu, z mateřjdaussky a t. d. přilož.

Stawjli se do branky weyce celé od prwnjho až k ssestému mèsjci staré,

řjdko pozděgi; když wody gesstě neodessly, krwotok hogný nenj a bolesti silné nadržugj; bába wyhostěnj geho přirozenosti zanech a porodu opatrně očekáwey. Wyniklé weyce celé do wody dey a k přjssti lékařowu zachowey. Dohánjli k pomoci silný krwotok, tedy bába weyce giž w brance wězjcj prstami zachytiti se přičiň, a ssetrně skrze posswu z lůna wywed, načež obyčegně krwotok ulewj, neb dokonce přestane. Když giž wody byly odessly, w čase od prwnjho až k ssestému měsjci zárodek autličký w každém skoro položenj progde, neywjce pak hlawau neb řitj napřed, a bába nápodobně přirozeného odchodu očekáwey, toliko, když krwotok nebezpečenstwjm strassj, a djtě na přjč ležj, hlawu neb řit prstem uwésti hled; ležjli djtě s nohami na brance, snážně se chraň gich chopiti; lépe prstem celau řit djtěte uwed a pokračug dále tak, gakoby bylo řitj nalehlo; wždy pilně o to dbagjc, by autlá hlawa od těla se neodtrhla. Gestli djtě žiwo, wždy geg pokřti.

Přicházjli porod od ssestého měsjce až práwě ku konci těhotnosti, a djtě řádné w branku ššstupuge, bába geg tak sse=trně opatrug, gakby porod přjslussný dospělý byl. Stawjli se wssak djtě ginau částkau, w kterém postawenj probratiby se nemohlo, bába opatrně geg obrať, gakž učeno bude, zwlássstě když nebezpečnj přjpadowé počjnagj, neb když pomoc babiče aneb lékaře po wy=preysstěnj wody k dosaženj nenj.

Po new časném odchodu plodowa, lůžka běhu přirozenému zanech, gakož w řádném porodu powědjno bylo. Bába gen to wěděti má, že lůžko častěgi w matce ostáwá, neb se zpozdjwá, nežli při dospělém porodu se děge; gehož násilné odlaupenj wždy zlým následkům počátek klade. Odchod geho začasté krwotok prowázj, kterému známým způsobem odolati mussjš. Kdyby se přihodilo, žeby lůžko déle, než slussno gest, w matce ostalo, neb silný krwotok se přispolčil, záhy babiče powolati dbey; totéž čiň, když ssisskey koláčowé zpět ostaly, neb krwotok ča=

stěgi po omlazenj se nawracj, který znamenjm gest, že w maternjku částka něgaká zpět ostala. W gedinkém připadě, žeby babiče dosáhnauti možné nebylo, bába lůžko rukau wzjti ssetrně se osměl. Kautnice po porodu nedossléha djtěte pozorněgssj w swém chowánj budiž, než w přjslussných ssestinedělјch, zwlássтě, když mnoho krwe usslo, neb nepořádné, zlé bolesti žena trpěla. Každé newčasné slehnutj zlé následky má, poněwadž žena w čase předesslého porodu opět slehnutj gest podrobená.

Co bába znáti má o zpřjčenj maternjka?

Bábě přjslussj neduh matky znáti, který ženu giž w třetjm, ze začátku čtwrtého měsjce těhotnosti trápiti může, totiž zpřjčenj maternjku. Gest pak zpřjčenj neb přepáčenj maternjku, uchýlenj dna dětince z cesty řádné prostřednj do hlubokosti swaté kosti. Stane se pak uchýlenj to způsobem následugjcjm: coby dno maternjku po wyplněnj pánwice dolegssj do hořegssj stupowati mělo, nakloňuge se

obyčegně do prawého kauta neb ohybu, což že dno gen z cesty se nakloňuge, nedokonalé přepáčenj; někdy až i zcela se přepáčj a tehdáž že přepáčený maternjk dnem dolů wisj, dokonalé zpřjčenj, prawjme. Zpřjčenj maternjku napomáhagj geště: prostranná pánwice, hluboká wydutost swaté kosti, a wada s nj spogená wysedlé předhořj do pánwice, zatwrzenj stolice, zadrženj moče, auzké žiwota stahowánj, silný kašel, tlačenj zewnitř nad hanbykostmi, nucenj a t. d.

Když dno maternjka z cesty se uchýlj, neb gak djme: nedokonalé zpřjčenj gest, nalezáme dno nakloněné do prawého kauta u předhořj, branka w tom přjpadě za hanbykostmi k lewé straně stogj, gi wšak docela prstem obgjti nelze. K uwedenj dna do prostřednj cesty swé dosti bude matce přjhodné položenj dáti, totiž: na lewau stranu s powýšeným křjžem, a žena za několika dnj položenj to pozorug, anižna stolici silně nutiti smj.

Znamenj dokonale zpřjčeného ma=

ternjku nám wnitřnj ohledánj a zewnitřnj aučinkowé na ženě wygewugj. Dno maternjku za posswau k háku wisjcj bauli do posswj činj, hrdlo namakati nelze, obyčegně za hanbykostmi wysoko ležj. Žena cige welké bolesti w křjži a w žiwotě, taužj gakoby kosti se rozstaupiti měly; moč budto cele zadržený gest, budto se gen po kraptjch ukrádá; w prwnjm způsobu žiwot natažený, gakoby žena w osmém měsjci autěžkem byla, welmi bolj. Spodnj střewo obyčegně se swjrage legno zadržuge; brzi potom nowá nowau nesnázi stjhá, a nemoci těžké, kurděg, žjžeň neuhasitedlnau, peteče, zapálenost částek plodj. Dřjwe než se pomoci gmeš, moč náležitě wypusstěn a konečnjk wyprázdněn býti musj; pak zwrácenj dna předsewezmeš. Stane se naprawenj, gestliže bába klečjc před ženau ku předu nahnutau, dwěma prstami neb lépe půl rukau poznenáhla a pozorně dno zhůru potlačjš k prawému kautu, maternjku nikdy nepausstěgjc, ažby se dno w přjčnj uhel

dostalo; opět ženu naznak lehaunce položiti nech, skrze dwě přjstogjcj pomocnice, a w okamženj tom dno k wrchu zwrátjž. Žena po uloženj klidně za několik dnj lež, nestáwey, na stolici netlač, aby dno znowu se nezwrátilo a o wypuśstěnj moče wždy péči měg. Bába wšsak w přjpadě tom neylépe učinj, když rozumného babiče požádá k pomoci.

Častokráte sama sobě přirozenost zpomůže tjm, že maternjk přewrácený popuzený se stahuge a žena potratj, za kterauž přjčinau potracenj w třetjm měsjci snad tak často se stáwá, obzwláśstně i proto, že wždy náchylnost po prwnjm zwrácenj budaucně podržj.

Co u snjženj a předpadnutj maternjku činiti?

Těhotný maternjk někdy hlauběgi do pánwice brankau až za klapky se snjžj, ano někdy tělem matečnjm skrze lůno wen předpadne; neduh onen gest snjženj, tento předpadnutj gménugeme, kteréž i pośswu s sebau wytáhne. Přjčiny snjženj a předpadnutj maternjku těhotné gsau: prostranná

pánwice, silné nutkánj, oslablost rodi=cjch částek, zwlásstě wazů matečnjch a possiwy, roztržené prostřednj masso; snjženj zastaralé mimo těhotnost, tlačenj nemjrné na stolici, zewnitřnj násilj, gakož býwá tlačenj břicha, padnutj, skok, zdwjhánj neb nossenj těžkého břemene a tak dále.

Bába snjženj pozná potom: branka až mezi hanbypysky čnj, gi prstem obgjti lze; žiwot gest prázdný, žena cjtj se nucenj na moč, taženj w ledwj, kteréž wždy bolestněgssj bude, čjm hlauběgi maternjk se snjžil, nastane chůze obtjžná. Snjženj lehce w předpadnutj přecházj, a tehdáž widěti bauli před lůnem s possiwau krytau, na gegim konci branku znamenati.

Snjženj maternjku těhotného w prwnjch měsjcjch takowým způsobem, gakým netěhotného uložiti slussj. Žena lež znak powyssenym křjžem a bába maternjk prstami wzhůru ku wchodu tlač, a pak ženu klidně ležeti nech. By wssak maternjk znowu se nesnjžil, wpraw do possiwy haubu mořskau, plá=

tnem starým obssitau a namočenau w swařenině wěcj stahugjcjch a posilných, gakož: kůra dubowá, wrbowá, chynowá, granátowá, trnky, čerwené wjno. Haubu žena nositi bude potud, dokud maternjk do pánwice hořegssj byl newstaupil.

Snjženj maternjku w poslednjch měsjcjch bába se nesnažug mocj uložiti. Žena gen w posteli křjžem powyssenym odpočjwey a o odchod moče a legna toliko péči měg. Přiházj se, že při porodu snjžený maternjk sám wstaupj wzhůru a porodu nepřekážj. Když wssak snjženj až k rozenj ostane, lehce branku ku kostem pánwičnjm přitiskne, od čeho potom branka naběhne a zapálj se. Bába w přjpadě tom ženě zakaž bolesti wypracowati, a prsty o branku založenými při každé bolesti gi nadržug; načež porod owssem zdlauha, wssak gistě se skončj.

Předpadnutj maternjku těhotného w prwnjch měsjcjch hleď bába rychle uložiti. K tomu cjli nech ženu s powyssenym křjžem znak se po=

ložiti, a pak rukama maternjk do pánwice na swé mjsto pozorně wetkey a haubu, gako u snjženj do possswy wpraw, aby znowu nepředpadl. Když wssak maternjk zapálen bude, neb bába s to negsi geg uložiti, rychle babiče k pomoci požádey. Totéž čiň, když w poslednjm čase těhotnosti maternjk předpadne, bába wssak zatjm, než rychle powolaný babič porodu uměle snad skončiti přigde, matku předpadlau wlažným mlékem, neb spařeninau z heřmánku, a olegem obkládey a zapálenině tudy odolati pečug.

O nepořádném běhu porodnjm.

Gaké překážky neb přjčiny porod nepořádný činj?

Přjčiny neb překážky, kteréž porod ginačj, geg těžkým, nepořádným činj, přicházegj: djlem z strany matky; djlem z strany djtěte a přjležjcjch částek; djlem z strany nepra-wého zacházenj s roditelkynj.

Z strany matky tyto čtweré wady a překážky býti mohau: 1. nedužiwé powahy měkých částek rodicjch; 2. chybné složenj pánwice; 3. nemoci matky neb těla gegjho celého; 4. nedu howé přjležicjch částek.

Náchylnosti nedužiwé zewnitřnjch rodicjch částek, gakož gsau: klapky, newěstky a hráz; mohau částky tyto překážeti porodu proto, že gsau wodnotedlné, oteklé neb zapálčiwé. Wodnotedlnost klapek se prozrazuge z otoku bledého, lesknaucjho, kterýž prstem tlačený důlek za delšj čas podržj, obyčegně i nohy naběhlé gsau. Otok začasté giž w šestém, sedmém měsjci powstane, bolj a w chůzi překážj tak, že ženu k konci těhotnosti ležeti nutj. Malý otok porodu neobtěžuge ano gesstě rádi máme, když částky rodicj hned zprwu měknau, nabjhagj; welký otok bolestný porod působj; řjdko před porodem zagde. Bába k ulewenj bolestj ženu w posteli drž, a na otok budto wlažný, suchý, galowcem nakaúřený šat, neb pytljčky z heř=

mánku, s bezowým kwětem, mateřj=daussjkau; budto náčinky wlažné z spa=řených wonných bylinek přikládey, což zwlásstě po porodu pilně čiň. Při po=rodu bába bedliwě klapky opatrug, aby gich hlawa nepřitiskla. Když wssak otok weliký, bolestný snad i psotnjk působj, neb hlawu zadržuge, tedy rychle babiče powoley.

Zapálené klapky gsau suché, čerwené, horké, twrdé a welmi bolegj; zprudj gich časté ohledánj při welké gich citliwosti, dlauhý a těžký porod, zaražená hlawa, obyčegně posswa spo=lu trpj. Poněwadž klapky zapálené lehce zprantiwj, zapotřebj gest záhy babiče powolati. Trjwe wssak, nežli babič přigde, bába nech ženu tjsse le=žeti, newyssetřug, zapowěz gj bolesti wypracowati, podey žjžniwé wěci chla=djcj k pitj, gakož: limonadu, mandlo=wé mléko, a t. d.; klapky obkládey wlažným mlékem, wařeninau ze slezu zagečjho s olegem z lněného semene, napařug gich pozorně s podstawenau horkau wodau, aneb přikládey na lů=

no obkladek z teplé wody, která pára částky powolné činj; gakož i dělati máš, když těsné neb tuhé, nepowolné gsau, což se při pozdě wdáwagjcjch přihážj.

Naběhliny žil, měštky, neb křečné žjly nalezagj se na nohách, na břisse, na klapkách, ano i w posswě přicházegj. Gsau budto co brk tlusté roztažené žjly, krewnice, budto oteklinu z wyčj wlasského ořechu wykazugj. Slussj gich opatrowati, by se při porodu neprotrhly, čemuž opásánjm nohy fáčem neb punčochau, na klapkách wssak mjrným prstu tlačenjm a držením náležitě předegdeš. Kdyžby žila nicméně se protrhla, tedy na krwácegjcj mjsto haubu dubowau, klůcek omočený u wodě studené, w octě, w wjně přilož a babiče powoley. Což také učinjš časně, když kůže na hanbypysku krwj se podljwá a naběhlinu modrau činj, gakož i když klapky těsné, srostlé, wyrostliny na klapkách, průtrž w klapce, gizwa neb ssiroká hráze porodu zadržugj.

Gaké překážky nastanau od possiwy?

Z strany possiwy wynikagj překážky: zapálenina, wředowé, srostlost neb spogenj po obcowánj, nepřirozená těsnost, křeč, wyrostliny, suchost přjlissná, opona neb záklopa. Za přjčinau zdlauhawého porodu, silného namahánj, častého a hrubého wyssetřowánj wznikne w possiwě suchost, zapálenina, náramná bolest. Zde bába wlažné mléko s olegem, máslo, wařeninu z lněného semene, slezu wysokého, z krup do possiwy wstřikug. Totéž čiň, když wředowé u nakažených, hljzy žlábku roztahowati se zbraňugj za welikau bolestj gegich. Těsnost possiwy nastati může za přjčinau tuhosti gegj, neb když mozolowitá, srostlá gest. Tuhost powolnau učinjš, když haubu w mléce neb olegi omočenau wlažně do possiwy kladeš. Gestli srostlost, neb přjlissná těsnost, kteréž napařowánjm a náčinky wlažnými swrchu řečenými neodstranjš, rychle babiče powolati neopomiň; totéž učiň, když wyrostliny possiwu zu-

žugj, aneb když snad posswa se roztrhla.

Přihází se dosti často, že gedna neb druhá strana posswy wjce méně naběhlá mezi klapky tak přepadá, že branku gako zaklopj, ku které prstem gen po nazdwiženj žlábku předležjcjho přigjti možno; neduh ten záklopu, oponu, wýklop, zakrytý žiwot nazýwáme. Předpadá budto gen gedna strana neb celá posswa, w kterém způsobu co něgaké střewo z lůna čnj. Přjčiny záklopy gsau: prostranná pánwice, namahánj k porodu nepřjležitě, porod stoge neb w stolici konaný, rozenj časté, slabost žlábku, silný kassel, dáwenj, zdwjhánj, tlačenj, hlawa nepřjslussně wstupugjcj a t. d. Záklopa nečinj wždy těžkosti při porodu; widjwáme, že když i celá předpadla, nicméně při rozenj do wnitř se opět wtáhne a stratj. Ginda opona zase ssetrnosti bábiny žádá. Když toliko přednj, což obyčegně se přihází, strana branku zaklonuge, bába rodičku nech položiti řitj powýssenau, pak powlow=

ně s prsty tukem gakýmkoli natřenými wýklop nazdwihug a zadrž, ažby hlawa, oponu wjce wen netiſknauc), hlauběgi ſtaupila. Předpadáli celá poſſwa, tedy tukem natřenými prsty kolem hlawy tlačjcj nadržug. Geſtli poſſwa welmi oteklá neb zapálená, a bába sto negſi záklopu uložiti, babiče brzi powoley. W těhotenſtwj, neb i mimo těhotnoſt, když žena záklopu má, mnohá noſj s užitkem wěnečky, čjpky; giné hauba mořſká w čerweném wjně neb we wařenině z wěcj poſilíwých a ſwjrawých, gakož u snjženj a předpadnutj maternjku powědjno bylo, namočená a pentlj zewnitř upewněná, neduhu ulehčege. Zena záklopau obtjžená, wſſeho zdwjhánj, noſſenj, tlačenj k žiwotu, brzi po porodu wſtáwánj ſe warug.

Gaké překážky porodu naſtanau od hrdla?

Hrdlo neb zámek matečnj neſnáze půſobiti může, když welmi tluſté, zatwrdlé, na způſob chruſtačky zřjzené, zapálené, ſtažené geſt. Stáhne ſe zámek, když zatwrdloſti neb wyroſt=

liny neřádné na hrdle se usadily, neb když křeč geg swjrá. Prwnj neduh pomoci babičowé žádá a bába geg powoley. Druhý se odstraniti dá, když w klidu nemocné thé z heřmánku a melissy podáš a haubu u wlažné spařenině z heřmánku s olegem bljnowým až na branku položjš; wystřikowánj silné gesstě wjce sskádlj k stahowánj se, cjtjž geg tehdáž co drát natažený. Téhož potřebug, když hrdlo se zapálilo, naběhlé, suché, horké, welmi bolestné geg býti čiges. Zapálj geg ohledáwánj nemjrné, zlá nawyklost mnohé báby hrdlo roztahowati, nehtami sstjpati, neb přes hlawu tlačiti, těžký porod, předpadlá částka a t. d. Když zápal welký gest, babiče brzi powoley.

Gaké překážky z strany maternjka porod zadržugj?

Z strany maternjku rozličné překážky wzniknauti mohau; sem přináležj: nakloněnj neb nakřiwenj, zapálenost, roztrženj maternjka.

Když maternjk od rowné cesty w čase pozdněgssjm těhotnosti, neb giž

přiʒſedánj maternjku, brzi před porodem, dnem na gednu a brankau na druhau ſtranu ſe nakloňuge, naʒýwáme uchýlenj to nakloněnj neb nakřiwenj maternjku. Maternjk řádně k prawé ſtraně něco ležj, kteréž wſſak dokud přjliš nenj, za chybné položenj ſe nebeře. Nakloněnj maternjku ſtáti ſe může na gednu neb druhau ſtranu, pobočně, ku předu a do zadu.

Že maternjk na gednu neb druhau ſtranu nakřiwený ležj, proukáže: žiwot ſe pořádně nekulatj, gedna ſtrana prázdná měká geſt, kdežto naproti tégſſj twrdau a plnau býti nalezáš; žena w ſtehně z té ſtrany twrdoſti wſſeligaké neſnáze u p. naběhloſt nohy, boleſti, křeč trpj; branka dnu naprotěgſſj ſtaw pozoruge, wýſſe neb njžegi, dle dokonalegſſjho nakloněnj ſtogj; matečnj hrdlo z gedné ſtrany natažené z druhé ochablé ſe nalezá; wody budto dřjwe odcházegj, budto gen ſe ukrádagj; obyčegně hlawa ſpolu na ſtranu ſtogj. Za přjčinu pobočně na=

křiweného maternjku bere se chybné složenj pánwice, přjlissná rozložitost kyčelnjch kostj, ljhánj ženy toliko na gedné straně; konánj práce, při které se tělo k gedné straně nahnuté držj, a g. w.

Nakřiwenj maternjku w porodu těžkostj wždy neprowozuge, kteréž přj=padu tomu obecně připisugj; nicméně porod nakloněnjm zadržen býwá. K ulehčenj porodu a k uwedenj dna ma=tečnjho radj se ženě, hned ze začátku rozenj, položenj w posteli dáti na tu naprotěgssj stranu. Nakloňugeli se dno do prawého boku, žena tedy na lewau stranu lehni; lež naproti tomu na prawé straně, když dno k lewému boku nakřiwené ležj. Mimo polože=nj může bába gesstě, kromě bolesti, rukau do prostřednj cesty maternjk zpowolna tlačiti, a w čas bolesti w tom položenj držeti.

Gak se nakloněnj ku předu wygewj?

Nakloněnj maternjku ku předu, wisuté břicho, neb podbřissek wygewj se tjm: žiwot náramně přes

hanbykoſti wiſj, a ſedjcjm ženám až hluboko na ſtehna naléhá; pupek neobyčegně wyſtupuge a k hanbykoſtem ſe njžj; břiſſnj obálka u ſtydkého wrſſku ſe ſwraſkuge; boky gſau prázdné; žena pohybowánj djtěte gako kromě žiwota ku předu čige; hrdlo maternjku wyſoko zadu u předhořj ſtogj, a od něho toliko čáſtka přednj prſtem ſe doſáhne; poſſwa zadnj ſtranu ohnutě natazenau, přednj ſtrčenau má; hlawa djtěte budto těžce ku křjžowé koſti, budto nad hanbykoſtmi ſe namaká; ženu na moč žene; měchýř s wodami podlauhle wcházj; wláhy obyčegně brzi preyſſtjcj ſe ukrádagj; pupečnj ſſňůra, neb ruka ráda předpadá; obyčegně po porodu krwotok naſtane, a lůžko za hanbykoſtmi wězj. Podbřiſſek při náklaněnj wětſſjm pánwice, ſtrze prodlaužené práce tělem k předu nahnutým, od ſlaboſti břiſſnj obálky, za dráhnými porody, a z giných přjčin wznikne.

Bába hned w těhotnoſti o to ſe ſtarey, by ženě těžkoſti podbřiſſku, a chů-

zi ulehčila; což se tjm stane, když že-
ně podbřissek ssirokým ručnjkem pod-
pásati, aneb pás k cjli tomu wyhoto-
wen nositi poručj, který s pomocj ssi-
rokých pentlj přes ramena se upewnj;
po slehnutj opět pás ten žena nositi
může. Bába ženu s podbřisskem, k po-
rodu pracugjcj, ne w stolici, neb stogj-
cj, nýbrž w posteli ležjcj s powýssenym
hřbetem roditi nech, podbřissek pak wel-
ký mjrně rukama neb ssirokým ručnj-
kem nadzwihug, neb žena gen na stra-
ně skrčenýma nohama lež. Obyčegně
položenj samé zadosti činj, poněwadž
oč dno maternjku od cesty řádné se
uchyluge, o to geg protiwné položenj
w mjru uwodj. Branku do cesty pro-
střednj prstami popotahowati, hleď se
bába pilně warowati. Při wywedenj
lůžka střež se bába ssňůru odtrhnauti.

O nakřiwenj maternjku do zadu
bábě wěděti slussj, že gen zřjdka, toli-
ko u welmi hrbatých, u osob s hřbetem
wypuklým, u nepřirozeně složené pán-
wici býti může. Žena by na ruce
a nohy podepřená stahowánj se ma-

ternjku očekáwati, a tjm způsobem porod wykonati musila.

Jaké nazýwáme slabé bolesti?

K řádnému skončenj porodu potřebj gest slussné stahowánj se maternjku; kdykoli tedy bolesti neb swjránj nepořádně se děge, wždy porodu obtěžuge. Bolesti takowé nepřjslussné gsau: slabé. U přjtomnosti slabých bolestj žiwot méně stwrdne, nežli w řádném stahowánj se maternjku cjtjme; bolesti krátké gsauce brzi pomigegj; branka zdlauha se otwjrá; měchýř pozdě se stawj; hlawa welmi laudawě postupuge; odchod lůžka se zpozdjwá. Slabé bolesti býwagj následkem přessléh o krwotoku, dlauhé churawosti, sspatného zdrawj, saužení, přjlissného natažení maternjka od dwogčat, od dráhné wody, od welkého djtěte; mohau wssak začasté i báby slabost ženě přiwoditi tjm, když před časem pracowati, a namáhati se ženy nechagj. Slabost rodičky a maternjku nestatečné stahowánj se maternjku působj; obyčegně slabost maternjku s slabostj

celého těla se spoguge, wšsak ne wždycky, nebo býwá, že zmužilé hrubé ženy slabé bolesti magj; naproti tomu autlé ženy silnými bolestmi pracugj.

Oslablost, neb ulewenj bolestj nedrž bába hned za mdlobu nebezpečnau; mnoho na přjčině záležj. Bába opatrná gen poruč ženě sobě odpočinauti; zapowěz snážně wšse wypracowánj bolestj; žena možnoli na lewé straně lež a spi; slabá skutečně gsaucj wjnem, dobrau polewkau, s thém z melissy a máty, se posilni, a wyrážeg; někdy slabých bolestj mjrné procházenj zesjlj. Gestliže branka giž hodně otewřená, a bolesti slabé gsau, zesiluge gich také protrženj mázder, načež hlawa rychlegi postupuge; bába k drážděnj citliwosti a moci se ztahugjcj dno maternjku gen mjrně rukau potjrey, když giž hlawa w pánwici wězj, a bolesti se mocněgi nawrátj. Prostředků wšsak zápalných, dle obecného domněnj bolesti zbuzugjcjch, kaufenj, napařowánj, sštjpánj hrdla matečnjho neh=

ty užjwati se warug, kteréž wěci křeče w hrdle způsobj. Kdyžby snad nebezpečenstwj nastáwati mělo, k pomoci babiče požádey. Krewnatost někdy také slabost přetwařuge; uwodj gi bába, když w důmněnj ženu posilniti, gj prudkých wěcj posktytuge; neb také, když žena krwj paussstěnj nawiklá w těhotnosti toho prostředku nechala. Pozná přjpad ten bába, když žena čerwená w twáři taužj na záwrat, třesenj srdce, giskřenj před očima, zněnj w ussj, těžkost audů. Bába babiče k pomoci požádati má.

Co diwoké bolesti gménugeme?

Slabým bolestem na odpor gsau silné neb diwoké bolesti. Swjránj diwoké maternjku budto porodu překážj, budto geg welmi rychlý činj, zwlásst u welké pánwici, u powolné branky a possswě. Wznikuau od nastuzenj w těhotném stawu, u chybně složené pánwici, od welké hlawy, od pásu křečného, od chybného položenj djtěte, od náchylnosti k náružiwostem, od ostrých ljků, od třenj hrubého žiwota zewnitř ru=

kau a t. d. Bába bolesti diwoké pozná potom, že neustále ženu sužugj, žiwot twrdý gest obolený, rodicj audowé gsau suffj, horcj; wygewuge žena takowé bolesti s welkými žalostmi, stonánjm těžkým; zardělá w twáři tlačj až řičj.

By snad u diwoké bolesti, w prwnjm způsobu, maternjk se neroztrhl, nech bába ženu ležeti, zakaž gj bolesti wypracowati a pro babiče possli: dřjwe nežli on přigde, podey ženě k pitj mandlowé mléko, limonadu, a ženu ničjm nedrážďi. Když wssak porod rychlý u silných bolestj nastane, tedy wsse to čiň a pozorug, co u welké pánwici powědjno bude.

Nepořádné, nepřjslussné, křečné bolesti gménugeme, když maternjk nestegně, obyčegně na opak od branky ke dnu, křečně se stahuge, počjnage onde i onde w žiwotě a bez ulewenj baufj, žiwot gest twrdý a přitknutj welmi citliwý, někdy gako pásem přjčně žiwot stahugj, branka natažená, bolestná wysoko stogj; w bolesti se ge=

ſſtě wjce ſwjrá; někdy giž před ro=
zenjm ženu trápj, gindá teprw w ro=
zenj přigdau. Když bolesti tyto geſſtě
mocně nebaußegj, od naſtuzenj, lek=
nutj a giné náružiwosti, od wětrů na=
dýmánj neb od křeče pocházegj, bába
ženu do wlažné poſtele ulož, boleſti wy=
pracowati zapowěz, suchý kmjnem neb
koprem nakaußený ſſat gj na žiwot
polož; z heřmánku, z rauty neb z ko=
zljku wětſſjho uſtrog a podey kliſtér;
nápog z heřmánku s bezowým letkwa=
řem, s oſmy neb deſjti hoffmannſký=
mi kapkami dey užjwati. Paklize swj=
ránj a boleſti welké gſau, žiwot wel=
mi boleſtný, lůno ſuché geſt, ku po=
moci brzké lékaře neb babiče powolati
neopomiň.

Kdy nazýwáme chybnau pánwici?

Kdykoli pánwici řádná ſljčnoſt, ſluſſná wzdálenoſt, pewnoſt a přjſluſſ=
né položenj gednoduchých koſtj k celé=
mu tělu ſchází, takau nazýwáme chyb=
nau pánwici.

Pánwice na čtwerý způſob chyb=
nau býti může, totižto: když geſt wel=

ká neb nad mjru prostranná, těsná neb uzká, chybná we wazbě, a posléze wadná w naklaněnj.

Co gest welká pánwice, a co bába činiti má?

Když průměrowé nad slussnau mjru delssj gsau, nastane welká, ssiroká neb prostranná pánwice. Welkost ta dwogj gest, budto giž od přirozenj w složenj swém, budto z ohledu menssj hlawy djtěte. Poznáš pak welikost pánwice skrze wyssetřowánj. Nalezáš zewnitř welmi ssiroké kyčle, ssiroký křjž, rozložité stehnj kosti, ssirokau klenutost hanbykostj, u wnitř předhořj wysoko stogj; znamenáš wolnost prostrannau na negménowané linyi, stěnu křjžowé kosti prstem welmi těžce dosáhneš, oblauk hanbykostj gest rozložitý, sedacj kosti daleko od sebe ležj, okolo hlawy wykluzugjcj wolně prstem obgjti můžeš, a porod wždy rychlý přicházj.

Welká pánwice ne z ohledu porodu, který obyčegně welmi rychlý býwá, nýbrž z ohledu zlých a smutných následkůw chybná gest. Giž w těhoten=

stwj maternjk se snjžj do pánwice, neb docela někdy předpadne; při neopatrném, kwapném porodu hlawa z netrhnutými mázdrami z žiwota walem se tře; při odchodu trhá branku, hrázi, lomj hák; pupečnj ššňůra se přetrhne, ano když žena stogj neb chodj, i djtě na zemi wypadnauti může; maternjk se wyklopj, předpadá, wznikne oslablost maternjku a odtud strasslíwý krwotok, zawřenj lůžka a g. p.

Pomoc bábina při této okolčnosti k tomu směřug, by porod dlé možnosti prodlaužen byl. Gakž tedy mile žena prostrannau pánwicj bolesti pocjtuge, hleď bába gj wassně a wssecko nutkánj zakázati, kaž gj pokog a klid, deg položenj w posteli na straně neb naznak křjžem powýssenym, zabraň wssecko bolest množjcj pracowánj; dokawád gesstě mázdřičky měchýře nepukly, branka wssak náležitě otewřená gest, wláhu mimo bolesti pust, pilně hrázi, aby nepukla, ochraňug, zadržug i procházegjcj ramena, a hleď, by lůžko samo zdlauha při bolestech wy=

ſſlo; poſléze u ženy takowé wždy déle oſtaň, než u giné, kdyby pozděgi kr= wotok naſtal.

Co geſt těſná pánwice?

Pánwice nad mjru ſluſſnau men= ſſj, geſt těſná neb uzká. Těſnoſt ta budto w okrſſku celé pánwice, budto gen w gednom mjſtě ſe nalezá. Prw= nj těſnoſt zaſe budto z přirozenj, bud= to z ohledu hruboſti hlawy děcké bý= wá. Těſnoſt pánwice dále přihácj ſe w chodu, w hlubině a we wýchodu, kde přjležitě i hlawa wázne.

Aniž tak malá podſtata ženy, ga= kož gegj hrubſſj koſtnatoſt, beze wſſj giné pochromy, giž přjčinau těſno= ſti pánwičnj býwá. Přjčiny pak zto= čené, ſtiſſtěné pánwice mohau náſle= dugjcj býti; w dětinſtwj: anglická nemoc, kteráž koſti měké nabobtělé ohy= buge; těſné fačowánj neb powjgenj, ſezenj dlauhé na ſtolicjch twrdých, ne= pozorné chowánj, hrubé bitj, pád na řit, těſná obruba oděwu. W mla= doſti: neohybné ſſněrowačky, těžké ſukně, těſný oděw, páš průtržnj, wy=

socj sspaličkowé, křiwé těla držení při práci, wymknutj kostj. W dospělém wěku: těžký pád, wymknutj, zlomenj kosti, udeřenj mocně na páteř, dna, francká nemoc, kurděge, hljza, wředowé, měkost a nepřirozené kostj nabobtěnj a t. d.

Kde obyčegně býwá těsná pánwice?

Těsnost pánwice býwá we wchodu, když předhořj sspičatě, neb hlauběgi do pánwice neb na stranu čnj; když stydké kosti do wnitř prohnuté gsau. Při chybě té malý neb rowný průměr se krátj, a hlawu zadržuge. W hlubině swatá kost mělkau wydutostj hlawu tře, a twář děckau porussuge. We wýchodu wězenj hlawy powstáwá pro sspičatost laubj hanbykostj, krátký průměr kostj sedacjch k sobě se přjliš blížjcjch, nepohnutedlný hák, prohnuté hanbykosti do wnitř a t. d.

Wyssetřowánj pilné a powaha rozenj těsnost pánwičnj obyčegně wyzradj. Dosáhneš prstem předhořj wysedlé a hluboké; stěna swaté kosti měl-

ká nápodobně prstem snadno se namaká; cjtjš oblauk stydkých kostj těsným býti; sedadla gako k sobě ohnutá, hák nepowolný gest; hlawa w mjstě těsném wězjcj welmi opuchá a bábu tudy podwádj, gakoby postupowala; pánwici wyplňuge tak, že hlawu prstem gen těžce obgjti můžeš; porod dlauho trwá, ačkoli bolesti dosti silně přicházegj, hlawau předce zhola nic nehýbagj, neboť ona zaražená wězj.

Zkussenost doswědčuge, že ztočená neb stisstěná pánwice, zlý porod wždy nečinj; anobrž ženy takowé hrbaté snadně, i snadněgi mnohdykráte, porozugj, nežli giné s přirozeně sljčnau a řádně složenau pánwicj. Mnoho pak na ugmě mjry průměrů wssech záležj. Hlawa nepřjliš hmotná, těsnost pánwice znamenitau začasté přemůže tjm, že se prodlaužiti dá; neb zase gindá aspoň bolesti silné zemřelého djtěte hlawu splasklau pozděgi prorazj. Wězili wssak hlawa giž děle i u neysilněgssjch bolestech, bába swědomitá pomni rychle zawolati babiče, který dlé

nalezené potřeby porod možně skončj. Bába zatjm zakaž wypracowati bolesti, kaž pokognost, nech ženu ležeti, neohledáwey, by částky se nedráždily, nébrž částky rodicj owlažug, když suché neb zapálené budau, a chystey zatjm wěci, gich babič k udělánj lože, totiž přes přjč postele, zapotřebj mjwá.

Co nazýwáme chybnau wazbu kostj?

Kosti pánwice we wazbě dwognásobně wadné býti mohau, totiž: budto gménowané wazby přjliš tuhé, budto zase nad mjru slabé gsau. Kosti pánwičné nad mjru pewně spogeny gsauce předce při wycházenj hlawy gednak powolj. Pocitugj ženy w sedmém, osmém měsjci těžkosti we wazbě kostj pánwičnjch, gakoby djtěcj hlawa nalehala, kteréž těžkosti gedině od ssjřenj se a nabjhánj chrustaček pocházj. Ano giž w třetjm, čtwrtém měsjci, že žena se rozcházj, zwlásstě prwnička, prawjme, když na ssjřjcj se pozadu hledjme. Ssjřenj to, neb kostj z částky powolenj prozřetedlně

přirozenost ustanowila. Z ohledu powolnosti známo gest, že mladé ženy ohebná, autlá, měká; letité naproti tomu tuhá, twrdá, neustupná těla magj. Letité prwničky obyčegně, wšak ne obecně, tjžegi porozugj. Powolnost kostj s násiljm ustawičně srownánj držj; když násilj rychle prudce se děge, powolj i částky rychle a znamenitě; kteréž powolenj rozsedliny, wyklánj kostj, rychlý porod, oslabnutj, přjležitost ku stljčenj měkých částek, chromotu za aučinek má. Wazba tuhá, neustupná, gakž se i nalezá skostnatělá, naproti tomu těžký ano i přirozeně nemožný porod přinášj. Gestliže řitnj kůstka neohybná, tedy snadno při porodu se ulomj, z čeho weliké bolesti nastanau.

Co chybná náklonnost pánwice?

Náklonnost pánwice budto přjlišná, budto malá gest; tamto lůno welmi do zadu k řiti ležj, wysutý žiwot působj; nastane těžká chůze, zpruženj stehen, nepořádné postawenj djtěte, začasté w křjži bolenj, slabé bole=

ſti, tlačenj hlawy gindá na hanbyko=
ſti, gindá na předhořj, krwotokowé,
těžký porod, pozdnj odchod lůžka a t. d.
Žena k ulehčenj porodu křjžem powý=
ſſeným lež, a bába hrázi pilně opa=
trug. Při wyſoké neb malé náklon=
noſti lůno blj̃žegi k pupku ležj; oſobě,
obyčegně ſſtjplé, maternjk rauče ſe nj=
žj, konečnjk tlačj, přiwodj křečné žjly,
raučj porod, záklopu poſſwy, ſnjženj
dětince, hráz ráda puká. Takowé že=
ně bába w rozenj s njženým křjžem
neb hřbetem, by odpoluſeděla, po=
loženj dey. Když pánwice na ſtranu
nakloněna geſt, nalezá ſe tehdy kyčel
geden wyšſſj než druhý. Bába ženě
gen položenj na ſtranu řádně zřjze=
nau dey, která obyčegně doſti wolná
býwá, že djtě bez welké těžkoſti pro=
gjti může.

Gaké překážky půſobj měchýř močowý w čas porodu?

Že neduhowé přjležjcjch čáſtek, ga=
kož gſau: měchýř močowý, kámen, ko=
nečnjk, průtrže, porodu na odpor býti
mohau, zkuſſenoſt učj. Moč hned na

počátku těhotnosti řezáwá, kteréž wssak řezawce pitj sslemowitých prostředků ulehčj; gacj gsau: owesná krupice, rey̌že, lněné semeno, semenec, čerstwé mléko, heřmánkowé thé. Napomáhá i teplý ssat na žiwot položený, neb oleg z bljnu natřený. Když řezawka od podbřissku pocházj, owaž geg ssatem sssirokým a spomůžeš tak, gako u zpřjčenj maternjku naprawenjm. Měchýř od zadrženého moče napnutý překážj průchodu hlawy tjm, že bolesti činj, a chybné položenj djtěte působj. K wywarowánj následkůw od tlačeného, zapáleného měchýře powstáwagjcjch, bába pilně o to péči měg, aby moč wygjti mohl. Zadržugeli geg naléhagjcj hlawa, gakož se u snjženj maternjku přihážj, lehni žena na znak, a tjm samým giž moč odcházj; když wssak hlawa pewněgi trubici močowau tlačj, podzdwjhni bába hlawu natřenými dwěma prsty pozorně od předu do zadu, a moč se wywodj. Zřjdka kdy se přihážj, že nicméně bába i babiče powolati musj, který tru-

bičkau neb katéterem moč wypuſtj a porodu nápomůže.

Když bába w měchýři kámen namaká, který u ženy lehčegi k ohledánj geſt, nežli u muže, tedy ſe ſnažug, geg nad wchod pánwice uweſti a zadržeti, ažby hlawa řádně wchod wyplnila, a tudy potlačenj měkých čáſtek wywarowala. Když pak s to negſi kámen zadržeti, neb když hlawa giž ſtaupila, tedy čaſně babiče k pomoci powoley.

Gaká překážka od konečnjku?

Mnohá těhotnice hned od počátku těhotnoſti na zatwrdlý žiwot trpj, a gen pomocj kliſtéru žiwota wyčiſtj. Nashromážděné, zatwrdlé leyno maternjk z mjſta ſwého tlačj; odtud pocházj zpřjčenj maternjku, půſobj zlatau žjlu, činj, že hlawa při porodu progjti nemůže. Bába giž w prwnjm čaſe rozenj ženě takowé kliſtéru podey, a kdyby zapotřebj bylo, chuchwalce leyna pomocj prſtu ſkrze poſſwu wen wywod.

Zlatá žjla čaſto náſledkem zatwrdlého žiwota býwá; geſtli tekutá

a krew přjlissně odcházj, léčj se na způsob krwotoku; gestli gen naběhlost žjly neb slepá tak nazwaná, prodlužuge porod tjm, že žena bolesti wypracowati se bogj. Bába chraň se prstem gich protrhnauti. Užitečněgi bude ženu s mlékem, w němž bezowý neb diwiznowý kwět swařen byl, napařowati, neb záhřiwku ze zagečjho slezu s heřmánkem, s chmelem přikládati, a to gesstě po porodu za dlauhý čas činiti.

Gak průtrže porodu obtěžugj?

Přjtomné průtrže u porodu zagjti mohau; může wssak kljnek i přjležitost ku skljčenj dáti. Mjsta ku kewli nakloněné býwagj, prstýnek břissnj, kde střewo do welkého pyšku předpadá, a za swau naběhlostj se pozná; častěgi při stehně na gedné neb druhé straně, w pupku a posléze i w posswě, kteráž průtrž neynebezpečněgssj gest. Poznati gest průtrž po tom: oteklina při každém nucenj a kassli roste, za kůžj měká částka se naležá, která se uložiti nechá, při čemž začasté gakési

ſſkortánj čili baukánj ſlyſſeti geſt. U porodu průtrže od báby zwláſſtnj pozornoſti žádagj. Neumjli žena ſama průtrže uložiti, bába tedy ſſetrně gich ulož w položenj oſoby na znak, pak rukau neb čjm giným na mjſtě, kdež keyla wycházj, tak dlauho drž, neb držeti nech ſkrze maudrau oſobu, až hlawa progde, a nucenj přeſtane. Geſtli průtrž w poſſwě, a uložiti ſe nedá před hlawau wcházegjcj, tedy bába rychle radu babiče požádey, by porodu přiſpěti mohl, a čáſtek od nebezpečného přiſkřjpnutj zachránil.

Gaké nemoci porodu obtěžugj?

Známo geſt, že ne wždycky přjtomnoſt chybné pánwice neb neduhowé rodicjch čáſtek gedině porodu překážeti mohau, obtěžugj přjſluſſné rozenj i nemoci celého těla, ku kterým, když nadržugj, bába wždy lékaře powolati má.

Co bába činiti má u duſſnoſti?

Překážka nemalá při porodu wznikne od duſſnoſti, neb newolného dychánj, gakéž přicházj od ſauchotin, ka-

ſſle, od wolete neb naběhlého krku, od wodnotedlnoſti prſnj a břiſſnj, od chrkánj krwj, od hrbu a přjliſſné tučnoſti těla. Takowé ženy, ani ležeti ani hrubě boleſtem pomáhati mohau, w porodu zdlauhawém mnoho trpj, ano do nebezpečenſtwj zaduſſenj padagj. Bába rodičky duſſné w poſteli, s hlawau a prſy powýſſenými poloſedě ſlehnauti nech.

Co činiti má bába w dáwenj rodičky?

Mnohé rodičky ku konci těhotnoſti a při porodu tak dáwj, gako na počátku těhotenſtwj obyčegně zwraceti ge wjdáme. Na dáwenj, pokud mjrné geſt, nemnoho záležj, ano geſſtě žaludek wyčiſtj a maternjk k ſtahowánj ſe popudj; tjm ale wětſſj pozornoſti žádá, když nadržuge, po dlauhém namáhánj a unawenj, od průtrže uzawřené přicházj. W mjrném dáwenj bába ženě gen trochu wjna, dobré poléwky, ſſálek černého kafé, thé z meliſſy neb z heřmánku s wlčjm mákem podey. K walnému dáwenj rychle lékaře powoley.

Co při mdlobách?

Přihází se někdy, že k porodu pracugjcj ženu mdloba přepadne a porod prodlužuge. Lehký nápad mdloby odstranjš bába s mytjm čerstwau wodau, když ženě čerstwého wětru přiwěgeš, neb dobrého octa k woněnj podáš. Omdlenj nadržugjcj od náramné slabosti, po welké strátě krwe, po dlauhém porodu s silným namahánjm přicházj. Bába rodičce slabé po lžjci wjna, deset, dwanácte kapek hoffmanských w nápogi z melissy dáwey, ruce, nohy a židowiny s wjnem, octem, kořalkau omeywey, až lékař powolaný ku pomoci přigde.

Čeho u psotnjku počjti?

Dřjwe, než ženu rodjcj psotnjk, trhánj nerwůw napadá, těžce dychati počne, giskřj se gj mezi očima, oči w slaupu otáčj, wzjwá, pomateně mluwj, omdlj, z huby pěnj, má naběhlý krk a twář, na celém těle trne, pak chrápá spjcj, až dřjwe neb pozděgi nowý nápad třesenj wznikne. Trhánj nerwůw, když gindy žena naň trpjwá

brzi pomine; u prwniček báznj, užasem, strachem, bolestj podgatých, neb když poneyprw a walně přicházj, welmi nebezpečné gest. Gakž brzi psotnjk neb trhánj nerwůw wzniknauti bába pozoruge, rychle babiče powolati poruč; zatjm wšak ženu skrze silné dwě neb tři osoby, wšak ne mocně, nýbrž gen tolik držeti nech, aby z postele nespadla, žiwot s heřmánkem wlažně obkládey, klistér z heřmánku, z rauty a z kozljku wětšjho wpraw, do wnitř těžce čeho podati, poněwadž osoba w psotnjku polikati nemůže. Widjšli žiwot náramně od množstwj wody napnutý, tehdy protrhni mázdry. Když nicméně trhánj nadržuge a babič přjchozem meškká, snažug se djtě dlé možnosti obrátiti, gestliže giž čas rozenj, a branka náležitě otewřena gest, poněwadž zkussenost učj, že takowá žena i s djtětem brzi umjrá.

Co gménugeme krwotok?

Krwotokem nazýwáme každé hogněgšj preyštěnj krwe u ženy, w babenj obzwláštně z lůna. Krwotok

se rozwrhuge dlé času, w kterém při= chází, a dlé gakosti. Z strany času se stáwá w těhotnosti, w čas porodu, a po porodu; dlé gakosti swé gest: zewnitřnj a wnitřnj krwácenj. Zewnitřnj, zgewný neb zřegmý krwotok onen sluge, při kterém krew z lůna wen odbjhá; wnitřnj, když o= wšsem žena krwácj, krew wšsak wen ne= wytjká, nýbrž u wnitř se shromážduge.

Znamenj wnitřnjho krwotoku gsau: předcházegjcj zewnitřnj, genžto stawen býti se zdá, kdežto žiwot, kte= rýby opadati měl, wždy powyrostá; těžkosti, mdloby, bledost w twáři, stu= denost audů, zapadlé židowiny, sšpiča= tý nos, ustáwánj pulsu, těžké, newol= né dychánj, těsnost okolo prsůw, poslé= ze křeč, swjránj, psotnjk a smrt. Pře= cházjwá zewnitřnj do wnitřnjho ča= sto, a bábu podwádj, která se důwě= řuge, že snad krwotok zastawila za= mezenjm cesty, a ginými prostředky.

Gaký gest krwotok w těhotnosti?

Přihází se začasté, že w těhoten= stwj kwět, čmeyra, neb měsjč=

né u mnohých, zwláſſtě krewnatých žen, až do polowice nadržuge, zřjdka kdy geſſtě po polowici přicházj. Preyſſtěnj to wſſak gen ſkrowné, bledſſj geſt než gindá, několik hodin toliko trwá. Rozeznná geg bába po tom, že w čas určený, beze wſſj dané přjležitoſti, napřed ſſlemowitě, pak čerwené, bez truplů krewnjch přicházj, opět ſſlemowitě přeſtáwá, a žádné nepřjležitoſti ženě nepůſobj. Když wſſak krew hognégi ſe preyſſtj, kuſi zpečené krwe odcházegj, žena boleſti welké w křjži, w žiwotě, mrazenj a třeſenj těla čige, prawý giž krwotok naſtal, a pomoci lékařowé žádá, tak gak u odlaupnutj koláče, o čemž u potracenj powědjno.

Gaké přjčiny krwotoku při porodu?

Při porodu řádným způſobem wždy ſſlem nakrwawený ſe preyſſtj, z přjčiny té, že s ſtahowánjm ſe maternjku lůžko z čáſtky ſe odlupuge. Při odcházenj krwe této ſkrowné bába hned ſe neſtrachug, alebrž pilně rozwažug, zdali hognégſſj utjkánj krwe od giných přjčin nepřicházj. Takowé gſau:

naſedlý koláč, raučj odlaupenj lůžka, odtrženj neb přetrženj pupečnjho prowázku, roztrženj maternjku, krátká neb otočená pupečnj ſſňůra okolo krku. Ceho bába při každém přjpadě pozorowati má, na ſwém mjſtě powědjno bude.

Krwácenj z giných čáſtek, gakož: z noſu, chrkánj krwj, ze zlaté žjly, z křečné žjly na noze, neb z rány něgaké, porodu ſſkodj tjm, když nadržuge, a matka wjce a wjce zemdljwá. Mnohé krwácenj s porodem přeſtane, mnohé pomoci lékařowé žádá, geg bába powolati neopomiň.

Od čeho maternjk roztrhnauti ſe může?

Přihoditi ſe může, že u porodu krwotok naſtane, když maternjk pukne, neb ſe roztrhne. Přjčiny, kteréž roztrženj uweſti mohau, gſau: náſilj zewnitřnj, diwoké neb křečné boleſti, gakož býwá pás; ſlaboſt neb letitoſt přjliſſná, nucenj walné při těſné pánwici, neb zawřené brance, zapálenina maternjku, nepokognoſt rodičky, zatwrdloſti w maternjku, w brance, chybné položenj djtěte, nepozorné obrácenj,

zwláſſtě kdyžby wody byly dáwno od=prchly, mocné tlačenj do maternjka předpadnute čáſtky děcké, pſotnjk djtěte, pád, uhozenj, uſtrčenj do žiwota a t. d.

Pozná ſe ſmutný ten přjpad, kdy=koli přjčina takowá předcházj, mater=njk w boleſti nagednau pukne, žena w okamženj trženj toho náramnau palči=woſt čige; žena a přjſtogjcj trženj to ſlyſſj; žiwot ſe nadýmá krwj wylitau, žena bledne, omdljwá; wody ſe ſtrati=ly, aniž byly odprchly; naléhagjcj čáſt=ka cauſla, leda žeby byla zaražená; po odgjti wod, wſſak ne wždycky, krew ſe z lůna cedj. Trženj matky náſledkem má budto wklauznutj djtěte z čáſtky neb zcela do žiwota, budto ſtřewo do rány weſſlé ſewřeno býwá, a matku rychle krwotokem wnitřnjm ſmrtj. Bába předewſſjm pro babiče poſſli, ženu zaopatřiti dey, a zabraňug, aby žena ſnad wycházegjcjho ſtřewa newy=táhla; ſnažug ſe porod ſkončiti opatr=ným obrácenjm djtěte, když možno geſt. Ačkoli žel! w přjpadnoſti té po=moc obyčegně pozdě přicházj.

Gaký gest krwotok po porodu a která geho přjčina?

Neynebezpečněgssj krwotok gest po narozenj djtěte, který začasté ženu po neylehčjm porodu rychle usmrcuge. Přjčina geho hlawnj, skoro gedině, w oslablosti a ztrátě moci stahugjcj se maternjku ležj. Stahowánj onomu po porodu překážeti, a krwotok rozmnožiti mohau: těla bydljcj w maternjku u p. lůžko, zásnět, zbytek lůžka, chuchle sražené krwe, hauba, wředy w possjwě, slabost celého těla, obzwlássstně maternjku, skrze rychle wykonaný porod, drahné porody, wyklopenj, neb předpadnutj maternjku, horkost swětnice a t. d. Pozná bába slabost maternjku potom, že matka bez bolesti gest, necjtj nad hanbykostmi žádnau kauli, porod budto welmi zdlauhawý, budto rychlý byl, krew bez ustánj odcházj.

Bába k zastawenj krwotoku bolesti neb stahowánj maternjku uwesti se snažug, ku kterému cjli a konci wnitřnj a zewnitřnj prostředkowé slaužj. Bába ženu zrowna znak s njženau

hlawau a powýſſeným křjžem na madraci neb na hauni w poſteli ležjcj, ne přjliš teple přikreg; wſſecko čehožkoli u wnitř užjwáš, gjdlo a pitj, budiž chladné; horké, teplé wěci množegj krwotok. Předewſſjm těla a myſli pokognoſt poruč, a nežli lékař neb babič rychle požádaný přigde, náſledugjcjch proſtředkůw užjwey.

Zewnitřnj proſtředkowé, gichžto k ſtahowánj ſe maternjku a tudy k zamezenj krwotoku užjwati ſluſſj, gſau: potjránj rukau ſtudenau dna dětince; woda ſtudená na žiwot ſtřjkaná, obkladky ſtudenj z wody a octa na žiwot; ſnjh, led ztlučený na žiwot, na lůno, na křjž kladený, djtěte k prſu přikládánj; u welké ſlaboſti maternjku bába žiwot s ljhem ſalmiakowým, s kořalkau, s wjnem meyti nezapomeň. Geſtliže maternjk lůžko, chuchwalce krwe, druhé djtě a g. w. w ſobě zawjrá, ge rukau do lůna wprawenau wybrati neopuſť, a teprw ſtudenau wodu s octem ſmjſſenau do maternjka wyſtřikowati, nebo čjpky z plátná w ſtu=

dené wodě a octě namočené do lůna wſtrkati ſe přičiň. Noh a rukau přewazowati, aby krew docela neuſſla, bez platnoſti geſt; leda že tjm boleſt ženě ſe půſobj, kteráž maternjk k ſtahowánj ſe popudj. Krewný kámen do hrſti klaſti, totéž činj, a tjm gen pilný čas ſe zmařj. Pakliže křeč maternjk ſwjrá, tedy ſtudených wěcj, gakožto obkladků, zanech, a wlažných budto ſuchých pytljčků, budto wlhkých ſſatů potřebug, které w ſpařenině z heřmánku, z mateřjdauſſky, máty, lawendule a g. s wjnem aneb s kořalkau ſmáčeg a wyždjmané na žiwot přikládey.

U wnitř wýborně ſpomáhá: dobrá, ſilná poléwka, bud z wjna, bud z maſſa howězjho s žlaudkem; ſkořicowá tinktura dlé hogného krwácenj každau půl čtwrt hodiny, dwacet, třicet kapek, po ljžjčce malé w thé z meliſſy, z máty neb balſſamu, s wjnem, s wodau dáwaná; thé ſkořicowé; hoffmannſké kapky, oſm, deſet gich na cukru, neb w wodě, w wjně podey; ljh welmi pronikawý tak nazwaný ſyrný éthér neb nafta.

Když giž bolesti a kaule nad han=bykostmi nastaly, znamenjm gsau, že krwotok nápodobně přestane. Bába nemocné ženě za delssj čas stáwati nedopusť, aniž od nj odegdi; neboť krwotok pozděgi gesstě se nawrátiti, a ženu usmrtiti může. Po krwotoku náslseduge slabost, kteráž tjm wětssj bude, čjm hogněgssj onen byl. Žena pokoge zachowáwey a k posilněnj dobré strawy, wjna požjwey, djtěte nekog, dlé možnosti w čerstwém powětřj bydli.

Co při zemřenj rodičky bába činiti má?

Bogjli se bába, žeby žena w krwotoku, neb psotnjku, neb w giných takowých přjpadech zemřela, tedy rychle lékaře neb babiče powoley, ženu zaopatřiti dey, a zatjm osobu omdléwagjcj opatrug, to gest: studené tělo ohřjwey, ruce a nohy wlažným suknem potjrey, dobrý ocet, z gelenjho rohu ljh gi pod nos drž, srdečnj gamku wjnem teplým omeg, gen powlowně wsseho užjwey. Když branka giž otewřená gest, opatrným obrácenjm djtě wynjti můžes, kteráž pomoc i někdy

ženu w mdlobách ležjcj zkřjsi. Zřjdka kdy se přihází, že umjragjcj neb giž umrlá matka gesstě djtě wydá; obyčegně babič dlé přjležitosti porod skončiti, a djtě možnoli zachowati musj. Gak dlauho djtě po smrti matky w žiwotě žiwo býti může, powědomo a gisto nenj; stalo se, že i po dwanácte hodinách djtě gesstě žilo, pročež smrt matky rodjcj welké opatrnosti žádá, a protož bába wždy lékaře neb lazebnjka powoley.

Gaké překážky z strany djtěte wzniknau?

Překážky z strany djtěte při porodu rozděliti se mohau: 1) na překážky od chybně položené hlawy; 2) od předpadlých částek s hlawau; 3) od chybné powahy djtěte k. p. přjlissné hrubosti; 4) od chybného položenj djtěte; 5) z počtu dětj w žiwotě.

Gaký porod twářnj?

Hlawa někdy tak silně od cesty prawé se uchyluge, že zadkem neb až wazem, přjčně do pánwice wcházj, porod wazem, který wssak zřjdka se přihází; neb gindá zase, a to častěgi twářj do bránky naléhá a porod ten

porod twářnj sluge, gegž bába rozeznati pečug od porodu sspičkau hlawy, při kterém twář k hanbykostem obrácená ležj. Než mázdry puknau, twář naléhagjcj těžce se rozezná. Hned po odchodu wody prstem čelo, oči, nos, usta, bradu dobře rozeznati gest; pozděgi twář welmi opuchne, a snadno podwede tak, že gj bába za řit držeti může; poznáš gj předce, když prstem částky twáře, totiž: nos, usta, oči, dásně, ano i gazyk namakáš, gen se u wyssetřowánj pilně střez, bys oči prstem neporussila.

W porodu twářj hlawa ne sspičkau, gakož obyčegně se děge, nýbrž neyssjrssj plochau přicházj, pročež neytěžssj porod hlawy působj. Přirozenost wssak sama porod takowý skončjwá, ačkoli zdlauha a silněgssjmi bolestmi. Nicméně gisté potřebnosti k porodu tomu býti slussj, totiž: pánwice řádně zřjzená, dosti wolná, hlawa nepřjliš hrubá budiž, matka bolesti silné, měké částky powolné měg, hlawa na kosti kyčelnj nenalehey, aniž

bába nezpůsobně hlawu westi se snažug. Porod twářj rozdjlný gest dlé naléhagjcj částky, totiž: nosem, ljcj, ustami, bradau, čelem, kterýž wssak neytěžssj býwá.

U průchodu twářj skrze pánwici čelo obyčegně, což řádně gest, w gednom neb w druhém kautě podlé předhořj do wchodu wstupuge, až se pozděgi do hlubiny swaté kosti, dlé welkého průměru pánwičnjho, otočj. We wýchodu pánwice brada wždycky pod hanbylaubj se zakládá, a pak čelo, temeno a teyl posléze přes napnuté masso prostřednj wynikne.

Bába u průchodu tom též, co při řádném porodu činiti má, toliko u wynikagjcj hlawy w čtwrtém čase, pilně hráze ssetř, která w porodu tomto lehce puká. Stogjli hlawa čelem k hanbykostem, tedy přirozenost w položenj tom hlawu newytlačj, nýbrž gj w pánwici, někdy teprw až u samém wýchodě, slussně zatočj tak, že bradau pod hanbykosti ležeti přigde, a tak wynikne. U porodu twářj bá=

hy na zſinalau a opuchlau twář náčinky z wody ſtudené, pozděgi z wjna, z kořalky s wodau přikládey, toliko nos a huba ſwobodná oſtaňte, aby djtě dýchati mohlo; zſinaloſt za dwa neb tři dnj ſe ſtratj docela, gakož i nawikloſt djtěte hlawu do zadu držeti.

Geſtliže bába těſnau pánwici, hrubau hlawu, měké čáſtky tuhé, boleſti ſlabé nalezneš; geſtli čelo o předhořj neb o hanbykoſti ſe opjrá, čelo hlauběgi než brada ſtogj, neb když hned ze začátku neſluſſná nemoc, pſotnjk, krwotok a t. d. předcházela; namakáš-li prſtem krk, když porod nepřirozeně dlauho trwá; babiče powolati w brzce neopomiň, který, když bába sto nenj, djtě ſluſſně na ſwět uwede. To též učiň, geſtliže twář welmi opuchlá geſt, a djtěti ſnad i pſotnjk hrozj.

Co bába činiti má, když mimo hlawu geſſtě giné čáſtky do branky sſtupugj?

Mimo hlawu do branky k porodu sſtupowati mohau geſſtě ginj audowé djtěte; gakož: ruka gedna neb obě, ruka a noha poſpolu, noha a pupečnj

ſſňůra, a t. d. Předpadlá ruka s hlawau porod těžký neb nemožný wždy nepůſobj; přiházj ſe čaſtěgi, že naléhagjcj ruka w wchodu po wyprey=ſſtènj wody oſtane, a hlawa ſama do=legi sſtupuge; gindy opět ſe přiházj, že ruka na ſtraně hlawy, s hlawau ſtegně, bezewſſj znamenité neſnáze wy=cházj. Když bába ruku wedlé hlawy naléhati namaká, neylépe geſt gj za hlawu pozorně, s prſty tukem natře=nými, uweſti. Když wſſak ruka celá předpadne a ceſtu hlawě tudy zamezj, budto djtète obrátiti ſama ſe ſnažug, neb rychle babičowy pomoci požádey, ač i někdy w položenj tom procházj zároweň s hlawau newelkau; dřjwe wſſak, nežby babič přiſſel, polož ženu do poſtele, zakaž gj wſſecko namahá=nj; poſſwu několikráte wyſtřikug s gichau s heřmánku s olegem, by ſu=chá gſauc ſe nezapálila; ruky popo=tahowati warug ſe. Když nohy, pu=pečnj ſſňůra předpadáwá a porodu překážj, obrácenj ſe wykoná, gakž po=zděgi oznámeno bude.

Gaké překážky od chybné powahy djtěcj naſtati mohau?

Překážky přirozeného porodu z ſtrany chybné powahy djtěcj gſau obzwláſſtně: nepřjluſſná hruboſt těla, zwláſſtě pak hlawy, která s tělem giſtau mjru držj, ſſirokoſt ramen, hmotnoſt břicha. Nepřjluſſná welkoſt hlawy pocházj: buďto od hruboſti ſkutečné gegj, buďto od zkoſtnatěloſti žlabin a lupjnků; buďto opět od wodnotedlnoſti wnitřnj a zewnitřnj. Nepořádně welká hlawa geſt, když průměrowé gegj ze wſſech ſtran, přirozeně delſſj gſau, než gich zkuſſenoſt wůbec uſtanowila; z ohledu těſné pánwice hlawa řádně zřjzená giž welkau býti může. Welkau hlawu bába pozná po tom, ač málo kdy hruboſti gegj giſtotně uſtanowiti lze: hlawa řádně ſtogj, pánwice ſluſſně zřjzená geſt; žena ſilné boleſti čige; hlawa ſilne na čáſtky naléhagjc, otok a boleſt noh matčiných půſobj; branka zdlauha ſe otwjrá, mázdry málo wody magj; hlawa pánwici těſně wypl=

ňuge, zdlauha se probjrá, prstem lu-
pjnky daleko od sebe, a kosti pautečnj
ssiroké namakati lze, konečně zaraže-
ná w pánwici wězj.

Když hrubost hlawy, žiwého aneb
mrtwého djtěte, mjrněgssj toliko gest,
přirozenost gi prodlauženau nicméně
skrze pánwici, ačkoli welmi zdlauha
a bolestně, s welkým namáhánjm že-
ny wyhánj. Když ale znamenitě wět-
ssj gest, obyčegně pomoci babičowy
potřebuge. Bába w přjležitosti té,
ženu k namáhánj nenuť, by zaražená
hlawa částek měkých dlauho nepřiti-
skowala; raděgi ženu ulož, pro babi-
če possli, a nikdy djtěte obrátiti se ne-
snažug, kdykoli hlawu welkau býti
nalezneš, bys přjležitosti k utrženj
gegjmu nedala, kteréž utrženj wždy
opowážliwé nessikownosti báby přičj-
tati se musj.

Když hlawa zkostnatěla, žla-
biny a lupjnkowé w rozenj nepowole-
gj, nýbrž obtjžnost porodu tudy činj.
Bába prstem měchýř řádně naplněný
nalezá; po odchodu wláhy, kůže hla-

wy ſe nenabjrá, bába žlabin a lupjn=
ků necjtj, ačkoli hlawa dobře ſtogj;
boleſti ſilné gen ſlabě hlawu tiſknau.
Malá hlawa zkoſtnatělá porodu nepře=
kážj; wětſſj hlawa zdlauha a boleſtně
ſe probjrá, nicméně wſſak přirozenoſt
porod takowý ſkončj, toliko že hráz
mocně napjná a djtě začaſté mrtwé ſe
narodj. Když hlawa přjliš welká, a
pánwice při tom těſná geſt, porod gen
pomocj babiče dokonán býti může, kte=
rého bába brzi powolati hleď.

Wodnotedlnoſt hlawy rau=
čj neduh djtěte w žiwotě matky býwá.
Přjtomnoſt wodnotedlné hlawy wy=
gewj ſe po tom: koſti lebowé na prſt,
na dwa prſty ſſiroko ſe rozlehagj; kra=
gowé koſtj gſau měkčj, oſtřj; oteklina
hlawy, gakoby měchýř ſe ſtawěl, wy=
hljžj; hlawa welká zdlauha welmi po=
ſtupuge, začaſté wodu na hlawě ſſplech=
tati ucjtjš.

Když woda drahně w hlawě ſe na=
shromáždila, přirozenoſt hlawu wel=
mi prodlauženau prožene. Někdy ſe
přihážj, že hlawa pukne, woda ſkrze

usta, ussi, nos, oči odběhne, a hlawa ztisstěná wynikne; gindy progjti za hrubostj swau nemohauc wázne, a pomoci babičowy žádá, gehož bába brzi powolati neopomjgeg.

Že neslussná ssirokost ramen gest, toho domnjwati se lze: když hlawa řádně skrze pánwici prossla, wssak welká gest; když pupečnj prowázek okolo krku otočen býti se nenalezá; bolesti dosti silné ramenau wytlačiti nemohau. Bába žádným způsobem za hlawu djtě wytáhnauti se neopowažug; lepe gest, kdy žádného babiče při ruce nenj, prstem gednjm na způsob háku pod páždjm ramene k řitnj kůstce wězjcjho djtě chopiti a nápomoci, po kterém popotáhnutj obyčegně hned i rameno druhé se probjrá.

Stáwá se někdy, že i gátra neb giný drob w těle djtěte zweličegj a porodu odpjragj, kteráž wssak měká gsauce stisknauti se dagj; totéž působj woda w břisse shromážděná. Žiwot wodnotedlný se zpjčiti a porodu zadržeti může, dokawádž woda budto se newy-

cedj, budto s powlownym pomáhá=njm ztlačená wen se nedobude.

Gaké může chybné položenj djtěte býti?

Řádné postawenj a přjslussný porod djtěte nahoře přednessено bylo. Gakž brzi djtě ginau čásťkau do branky, nežli sspičkau hlawy wstupuge wjce neb méně těžký, nepřirozený porod nastane, geg wždycky přirozenost swau mocj dokonati nemůže, poněwadž tělo od řádné cesty tak daleko se uchyluge, že tělo křiwého neb dokonce přjčnjho položenj nabýwá. Nenj na celém prostranstwj těla děckého mjstečka, kterýmžby do branky k porodu wcházeti djtě nemohlo, a podlé přjchodu čásťky i způsob porodu gmenugeme. Z ohledu toho nastane porod: krkem, prsy, břichem, s lopatkami, ssjgj, hřbetem, bokem, kyčlem, zadkem neb řitj, ramenem, rukau, kolenem, nohami. Známost čásťek těch a gegich powahy častěgssj ohledáwánj djtěte w kaupeli, cwičenj napřed na masſině dobře zřjzené, pak na rodjcjch, a wtip báby k uwážení gistého položenj djtěte welmi spomáhá.

Odkud přicházi, že djtě chybně k porodu se ukazuge, známo gistě nenj. Obecně postawenj chybné následugjcjm přjčinám se připisuge: nezpůsobná, giž chybná podstata ženy, welké nakřiwenj pánwice, těsná pánwice, nepřjslussné nahnutj aneb chybné položenj maternjka, přjlissné pohybowánj matky, těsné opásánj žiwota ssněrowačkami, pásem a t. d. dráhné wody, zwyk ženy na gedné toliko straně léhati, silný kassel w těhotnosti; krátká, otočená neb i dlauhá pupečnj ssňůra, silné pohybowánj djtěte, dwogčata, hrubé, neumělé wyssetřowánj, bludné usazenj koláče, malé aneb i welké djtě, předpadlé částky djtěte.

Z čeho bába pozná, že nepřirozený porod bude?

Že djtě nepřjslussně k porodu se stawj, neb že nepořádný porod bude, poznati může bába z toho: žiwot stegně roztažený nenj, nýbrž ssirokým, hrbolowatým se býti naleză; pohybowánj djtěte matka nečige w řádném mjstě, nýbrž onde i onde;

rozenj obyčegně záhy počjná, neobyčegně dlauho nadržuge; žena bolesti nepořádné čige, brzi slabé, brzi opět welmi silné; hrdlo wysoko ležj, a branka welmi zdlauha a nestegně se rozwjgj; klenutost, gakau u hlawy řádně stogjcj nalezáme, schážj; hlawa k gedné, nohy k druhé straně ležj, měchýř wodami podlauhlý, ocháblý, někdy i na stranu stogj; wláhy budto gednjmkrátem odprchnau, budto se gen ukrádagj; wyssetřugjcj prst pak posléze částky naléhagjcj, a tudy celého položenj djtěte doswědčj.

Z čeho krk se pozná?

Krk, gestliže nastupowati může k porodu, čtyry strany má, z nichž každá wlastnjm swým složenjm se rozeznáwá; předek hrdla neb podhrdlek wyzradj se skrze oblau swau způsobu, skrze wůbec tak nazwaný ohryzek; w sausedstwu z gedné strany ležj sáně neb brada pookrauhlá, twrdá částka, z druhé strany makati lze klj̈čnj a prsnj kost; na té straně nohy, na oné hlawa ležj. Pobočnj strana krku gest

oblá, maššitá čáſtka w ſauſedſtwu s uchem a ramenem ležj; zadnj ſtrana, ſſige, podobj ſe dwaum wálcům ſpogeným, mezi njmiž brázda s ſſpičkami hrdelnjch článků ležj, z gedné ſtrany teyl s wlaſy obroſtlý, z druhé lopatky wědomé gſau.

Gak bába ſezná, že djtě s prſy ſe ukazuge?

Že prſi djtěte na brance k porodu ležj, bába po tom ſezná: prſi málo maſité gſau, z každé ſtrany na kůži bradawička ſe wygewj, prſtem nalezáš prſnj, kljčnj koſti a žebra, ſrdečnj gamku, s měkým břichem, kteréž wygewj, kam nohy měřj. Od zad ſe rozeznáwagj prſi ſtrze nepřjtomnoſt ſſpiček páteře.

Co wygewj přjtomnoſt břicha?

Přjtomnoſt břicha na brance wygewj ſſiroké, welké, ochablé mázdry, naléhagjcj pupečnj ſſňůra, která po odprchnutj wody předpadá; břicho geſt měké, u proſtřed ležj pupek; přjležjcj čáſtky gſau: ſrdečnj gamka, krátká žebra, rodicj audowé, kterež položenj celého djtěte k uſudku wyzradj.

Gak se pozná hřbet?

Zadnj stranu těla neb **hřbet**, pozná bába po tom: žiwot gest ssiroký, branka welmi roztažená wysoko stogj; poznáš geg dále po ostrých sspičkách článků páteřnjch, s kterými spogená gsau žebra, zwlássтě pak po ostrém kragi třjhraných lopatek, gegichžto rohowé stále k řiti čelj a tudy položenj noh wygewj. Hřbetu dolegssj částku čili **bedra**, gegj nestegná powaha od přjhbj páteře, přjležjcj kyčel, slabizna z obau stran auplně doswědčj.

Gak se pozná položenj djtěte bokem přicházegjcj?

Postranice těla, čili **bok** naléhagjcj, pozná bába po hrubssjm oblauku žeber, a zapadlých žlábků mezi njmi; žebra prawá gsau delssj nežli neprawá, tato mezugj s bokem wlastně tak nazwaným; páždj a lopatky wyzradj s pomocj kyčelnjch kostj kam nohy, kam hlawa ležj, prawýli neb lewý bok naléhá, a kam hřbetem ku předu, čili do zadu djtě obráceno ležj.

Gak seznáš kyčle?

U kyčle prstem nalezáme hřeben

kyčelnj kosti, obřitné ljce z gedné strany, z druhé rodicj částky; pak slabizny a žebra neprawá neb krátká; z položenj částek postawenj djtěte se ustanowj, zdali prawým neb lewým kyčlem naléhá.

Gak bába pozná, že djtě ramenem neb plecem naléhá?

Že djtě ramenem neb plecem k porodu do branky naléhá, bába z powahy ramene poznati může: před odchodem wody těžce k rozeznánj gest, po odprchnutj ale předstawuge rameno twrdau kulatost, která silně opuchlá hlawau býti se zdá, a tudy často podwede, gen že menssj, než hlawa, bez wlasů a žlabin, a wětssj než koleno gest; prst wyssetřugjcj nalezne lopatku, páždj, kljčnj kost, rámě hořegssj; z gedné strany krk, který k hlawě, z druhé strany žebra a prsi, která k nohám wedau, ležj. Dlé položenj hřbetu ku předu neb do zadu, nalezneš nohy buďto na lewé, buďto na prawé straně, z čehož mnohonásobné položenj ramene widěti gest.

Rámě hořegssj welmi začaste do

branky se stawj, zwlásstě wenku, a rá=
mě lewé obyčegněgi než prawé; kte=
réž naléhánj následkem sstupowánj dj=
těte k porodu býti se zdá. Nalezáme
někdy gen rámě hořegssj; gindy obě
s loktem w brance; loket kulatost
ostřegssj dělá, nežli koleno, gest bez če=
pičky, dolegssj rámě bez tlustého
leytka; ruka s prsty snadno od nohy
k rozeznánj gest, proto že dlaň gegj
okrauhlá, chodidlo u nohy podlauhlé
gest; prstowé u ruky gsau delssj než u
nohy, palec docela o samotě gest, u no=
hy zárowen s druhými, leč že wětssj gest,
ležj; ruka nemá paty, nemá tak zna=
menitých kotnjků a wůbec djtě ruku w
pěst zawjrá, gen že bába pilně rozeznati
musj, prawáli, či lewá ruka naléhá.

Naléháli rámě, tedy plece we wcho=
du ležj, kteréž w silném namahánj a
zanedbalé pomoci, hluboko do pánwi=
ce se tiskne, a ruka předpadlá z lůna
čnj, a walně opuchá. Nepozorné bá=
by gesstě tjm wjce nebezpečenstwj, za=
raženj, zapálenost a oteklost rodicjch
částek množj, když sprostě budto sa=

ma bába, buď to s několika pomocnicemi za ruku zmužile tahá, w té hlaupé naděgi, porodu tjm způsobem přispěti, který w položenj tom nepořádném nikoli následowati nemůže. Přjkladowé gsau, že mocj báby a přjpřežj pomocnic ruka wytržena byla, kteraužto nezbednost tjm wymlauwawsse, že djtě w matce přirostlo, gistily. Bába opuchlau, zsinalau ruku raděgi s ssatem w spařenině z heřmánku s wjnem omočeným wlažně obkládey a babiče powoley. Ležjli oba loktowé hned ze začátku rozenj w brance, tedy obyčegně prsi do wchodu se tlačj, které položenj zanedbalé těžkosti náramné působj, a matku i djtě do nebezpečenstwj welkého uwaluge. Pomoc gedině w obrácenj náležitém pozůstáwá.

Z čeho bába pozná, že djtě řitj naléhá?

Že djtě zadečkem neb řitj nastupuge, neb že dwogitý porod gest, gak geg mnozj nazýwagj, před odchodem wody gistě bába neustanowj; může geg snadno za porod hlawau držeti. Rozeznáš geg wssak pilným wyssetřo=

wánjm po tom: žiwot se řádně nesnj-
žil, branka otewřená stogj wysoko;
řit kulatě nastupuge, nenj wssak tuhá,
twrdá gakož hlawa; aniž žlabin a lu-
pjnků namakati lze; hlawu začasté
zewnitř žiwota namakáš; dno posswy
ssjrssj gest, než u hlawy naléhagjcj;
s wodau smola děcká smjssená přichá-
zj, která prstu wyssetřugjcjho kálj; na
řiti namakati gest žlábek s sspičkami
swaté kosti; prst nalezá dosti zgewně
nároky u pacholat, lůno u děwčat, ga-
kož i stehna djtěte; porod sám welmi
se zpozdjwá. Nohy u naléhagjcj řiti
budto w stehnách ohnuté křjžem, neb
wedle těla natažené ležj, budto opět
w kolenách přehnuté podlé řiti k na-
lezenj gsau.

W těhotnosti a na počátku rozenj,
než gesstě řit do wchodu pánwice stau-
pj, staw gegj rozličný býti může. Gakž
mile wssak rozenj počalo obyčegně ná-
sledugjcjm způsobem do pánwice wchá-
zj: hřbetem djtě gest obráceno budto
ku předu něco w prawo neb w lewo,
kde twář, prsi, břicho wždy na té na-

protěgšj straně leží; budto gest hřbetem do zadu k lewé neb prawé straně poobráceno; zde twář, prsi, břicho ku předu ssikmo, dlé lože hřbetu položenj swé magj.

Porod řitj obyčegně přirozenost sama beze wssj giné pomoci, beze sskody djtěte i matky dokoná; rozenj arci déle trwá, a tjžegi se děge, wssak se začasté stáwá, že když řit ssiroká částky roztáhla, hlawa rychle těla následuge. By řitj porod lehčegi skončiti se mohl, obecně se žádá: by pánwice netěsná, djtě nehrubé byly; by rodička zdrawá, silné bolesti měla; by giž aspoň byla porodila; by žádná přjčina nenastala, kterábyby brzké skončenj porodu žádala. Nech ať řit gak chce do wchodu pánwice wstupuge, otočj se nicméně w čase třetjm rozenj neb w hlubině tak, že geden kyčel k hanbykostem, druhý k swaté kosti přigde, a tak i u wýchodu, neyobyčegněgi lewým kyčlem k hanbykostem a prawým přes hráz welmi napnutau wen se probere.

Nechť djtě toliko gednau chyssťau

obyčegně lewau, aneb oběma naléhá, kdež w druhém stawu naběhlé rodicj částky djtěte wůbec předcházegj, w řádném porodu řitj djtě wždy ku konci hřbetem ku předu, a teylem pod hanbykosti se wložj. Hlawa přjslussně těla následuge.

Bába u porodu řitj nech ženu budto w posteli, budto přes přjč postele ležeti, a napnuté hráze pilně opatrug, by se puknutj gegjmu wywarowalo. Wycházegicjho djtěte aniž potahug, aniž geho nohy wydobýwey a otáčenj překážeg, raděgi narozené částky do plenky wlažné zaobal, a při každé bolesti gen málo nadzdwihug, až djtě celé wen wynikne. Na zsinalé naběhlé lůno djtěte wlažný obkladek z wjna polož. Takowé djtě za delssj čas nohy k tělu přitahuge, což wssak pozděgi také činiti přestane.

Dokawáde řit gesstě nad wchodem stogj a bolesti ustáwagj, neb řit za dlauhý čas postupowati nechce, a porodu přispěti zapotřebj gest; bába přjslussně rukau do žiwota wegdi, řiti

něco nazdwjhni, a djtě náležitě po nohau wywed. Totéž učiň, kdykoli přjčiny brzkého skončenj porodu žádagj. Wězjli wšak giž řit w pánwici hlaubègi a bába porodu přispěti má, tedy prstem na způsob háku do slabiny neb přjhbj stehnjho wloženým hled řiti dolegi popotahowati; při tom wšak oběma rukama střjdati se slussj, až celé řiti wymůžeš; neb když se těžkosti nametau, gich bába se strachuge, rychle k pomoci babiče požádey.

Gak se poznagj kolena?

Že djtě kolenama do branky wstupuge, giž w těhotnosti se z částky prozradj; nalezne bába žiwot méně kulatý, hlawu twrdau k pupku obrácenau, žena čige bolesti pohybugjcjho se djtěte wjce dolů k lůnu; w čas porodu mádry nikdy se tak, gak u hlawy nenapjnagj; w měchýři prstem kulatost kolen cjtiti které wšak i u loktů se wynalezá; po odchodu wody rozezná přjtomného kolena čjšška neb čepička, geho podkolenj, stehno přjležjcj, hnát a hruběgšj leytko než rámě

dolegssj. Naléhá w brance budto gen gedno, budto obě kolena; tělo hřbetem rozličné položenj mjti může. Obyčegně kolenem porod gen ze začátku gest, pozděgi předpadssi porod nohama činj, a beze wssj pomoci přirozeně procházj, gakž powědjno bude.

Když wssak porodu z přjčiny nastalých obtjžnostj přispěti potřeba gest, bába pilně wyssetři, ležjli kolena gesstě nad wchodem, čili giž do pánwice staupily. Gestliže gesstě w wchodu gsau, ssetrně rukau do žiwota wztaženau, kolena k tělu nazdwjhni, a nohy polehaučku wyweď; ležjli wssak giž w pánwici hluboko, tedy prstem na způsob háku gich zachyť w podkolenj a zpowlowna, střjdagjc s oběma koleny stegně, z lůna wywleč.

Gak se pozná nastupugjcj noha?

Že djtě n o h a m i k porodu se chystá, těhotná domnjwati se giž w těhotnosti může: když pohybowánj djtěte hluboko k lůnu cjtj, hlawu tam, kde gindá nohy nad pupkem namaká; žiwot náležité kulatosti nemá, bolesti

žena čige silněgšj než přirozeně gsau, mázdry se málo napjnagj, měchýř na způsob gelita podlauhlý z bran= ky wisj; woda raučegi obyčegně a gednjmkrátem odcházj, po odprchnu= tj wláhy prstem gednu neb obě no= hy namakáš, kterých lehce ostřegšj hnát, pata, podlauhlé chodidlo na způsob motičky, nárt nohy, kotnj= kowé wětšj, prstowé kratšj, než u ruky wygewj.

Naléhagjcj nohy postawenj těla celého gistě ukázati nemohau, leč že giž až do kyčle z lůna wyšly. Před rozenjm djtě hřbetem do zadu, ku pře= du neb pobočně ležeti může. Gakž ale nohy ze žiwota se probjragj, oby= čegně přirozenost djtě tak tlačj, že we wchodě kyčli gednomu k lewé, druhé= mu k prawé straně; w hlubině a we wýchodě wšak gednomu k hanbyko= stem, druhému ku křjži, wždy dlé wět= šjho průměru pánwičnjho, ležeti při= gde; tutož cestu šikmau i ramena be= rau. Hlawa swým průměrem wel= kým nápodobně šjršj cestu zachowá=

wagjc budto do prawého, budto do lewého kauta twářj obrácená do pánwice sstupuge, a s nj se w hlubině neywjce k swaté kosti obracj. Ruce gindá k hlawě z obau stran přilnau, gindá k prsům přitisklé ležj a tuto tělem, tamto zároweň hlawau wycházegj. U wycházenj hlawy z lůna, gi takto položenau nalezáme: teylem se o laubj založj, bradau k prsům přitlačenau wyniká twářj, čelem, a posléze temenem přes prostřednj masso. Někdy wssak nesaussněgi tjžegi, twářj pod hanbylaubj hlawě ležeti přicházj, w kterém položenj teylem přes hrás dřjwe wynikne.

Tento gest průchod djtěte nohama napřed, kterýž dosti řádně a lehce se děge: když nohy bez giné částky těla nastupugj; když pánwice řádně zřjzená, rodička zdrawá, při sjle gest; když aspoň giž byla porodila; když djtě hrubostj swau nepřekážj, neb nègaké giné nebezpečné překážky u p. krwotok na odpor nestogj. Rozenj to neypřjležitěgi se w posteli koná. Nalehálі

gen gednau nohau djtě, přirozenost způsobně porodu skončiti může, když noha druhá newězj, aneb někde o kost se neopjrá. Když wssak těžkosti porodu lehkemu, řádnému odporugj, gakéž gsau: krwotok, mdloby, psotnjk, předpadlá ssňůra, welké djtě a t. d. bába sama budto obrácenjm djtě wywed, budto babiče porodu skončiti poŕádey.

Gak se pozná mnohopočetná těhotnost?

Když žena dwě, tři, čtyři děti gednjmkrátem počne, nazýwáme takowau těhotnost mnohopočetnau, (bljženau) gakož máme dwogčata, neb bljžňata, trogčata, čtwerčata a t. d. Bljženců těhotenstwj wždy tjže poznati gest, nežli plodu gednoho. Domnjwáme se, žeby s dwogčaty žena autěžkem byla: když nedužiwé přjpadnosti gednoduché těhotnosti walněgi a záhy přicházegj; žiwot na dwé, wssak stegně skrze dolů běžjcj brázdu rozdělen se býti zdá; pupek gest pobočně roztažený, žena hnutj plodu častěgi a na rozdjlných mj=

stech nagednau pocinuge, břicho před porodem zhola nic, neb gen o poznánj se sázj; hlawa neb nalehagjcj částka, až práwě k začátku rozenj wysoko ostáwá; porod obyčegně raučj býwá. Nicméně wšak silné djtě, hlawa neb celé djtě chybně ležjcj, hogné wody, těsná pánwice znamenjmi danými zmýliti mohau. Gistěgšj znamenj teprw se při porodu wyskytugj: ačkoli žiwot welký byl, po narozenj prwnjho djtěte nesplesklý, plný, twrdý ostáwá; odešlo málo wody, djtě narozené gest malé; wstupuge nowá mázdra w branku, w njž částky druhého djtěte cjtiti gest; nastane nowý porod. Při trogčatech wšecka tá znamenj se opakugj. Položenj dwogčat rozdjlné se býti nalezá; obyčegně djtě gedno w přirozeném stawu, na hoře wypsaném ležj, druhé neywjce nohami k brance obráceno, řjdka hlawau dolů, se nacházj.

Co bába při porodu dwogčat činiti má?

Porod s dwogčaty, s trogčaty žádné obzwláštnj pomoci nežádá; přirozenost zde nápodobně zápasj, gakož

u gednoho djtěte, toliko že co gednjmkrátem zde se děge, tamto dwakráte, třikráte se opakuge; aniž proto těžšj porod býwá, poněwadž tjm autlegšj býwagj, čjm wjce dětj w matce se počalo.

Gakž brzi bába pozná, že gesstě gedno djtě w žiwotě gest, přewaž pupečnj ssňůru z strany matky, a tkaničku ginau k přewázánj druhé pupečnj ssňůry přichystey. Když žádné nebezpečenstwj matce ani djtěti nehrozj k. p. krwotok, mdloby a g. bába s porodem druhého djtěte nekwap, nýbrž zakaž wssecko nutkánj, matce přjtomnost druhého djtěte maudře oznam; kaž pokog a očekáwey přjslussné porodu druhého. Hned po narozenj prwnjho djtěte, obrácenjm druhé wzjti, prawidlo sskodliwé gest, a nebezpečné by bylo. Bába ssetrně ohledey položenj druhého djtěte; stogjli řádně hlawau, neb přjslussně řitj, wsseho přirozenému běhu zanech. Za ssňůru netahey, by lůžko před časem neodlaupla. Nalezáli wssak djtě nepřjslussnau část-

kau, ramenem, prsama, tedy obrácenjm se wyňme. Když bába widj, že giž prwnj djtě obrátit potřeba, wykoná obrácenj se wšj pozornostj, by snad kožky owčj druhého djtěte, která wždy každému wlastnj gest, neprotrhla, neb částky obau dětj do branky nagednau neuwedla.

Kdy druhé djtě po narozenj prwnjho odcházeti má, ustanoweno býti nemůže. Užitečné gest, když porod druhého djtěte teprw po nabytj nowé sjly, po odpočinutj matky, nastane. Odcházj někdy za několik minut, za půl hodiny, za hodinu, za den, a ještě pozděgi. Žeby teprw po několika měsjcjch odešlo, k wjře podobno nenj. Odchod lůžka až po narozenj druhého djtěte se stane. Zřjdka kdy se přiházj, že oddělené lůžko prwnjho djtěte giž před porodem druhého odcházj; to bábu nemyl, gakoby snad porod giž dokonán byl. K wywedenj lůžka gednoho, obau dětj, bába šetrně popotahug, ne za obě šňůry na gednau, nýbrž střjdagjc se, za prwnjho djtěte napřed, pak

za druhau, až lůžko wen wywedeno známým způsobem bude. U trogčat, u čtwerčat, bába též, co při dwogčatech a gednom porodu pozorowati bude.

W gakém způsobu djtě narozeno býti může?

Djtě w trognásobném způsobu žiwobytj naroditi se může, totiž: žiwé, mrtwé a bezžiwotné, (omráčené).

Bába rozsudkem žiwobytj djtěte před narozenj geho se nepřekwap, kdykoli požádaná budeš, teskliwé matce žiwobytj neb smrt plodu gegjho, powěditi; poněwadž mnoho na powaze těhotnosti, na trwalosti rozenj, na zřjzenj rodicjch částek, na wynaložené pomoci záležj. Domnjwati se můžeš o žiwobytj plodu před porodem: když matka w těhotnosti wždy zdrawá byla, a autěžkem bywssi žádného zewnitřnjho násilj netrpěla, kterézby djtěti sskoditi mohlo; djtě při zewnitřnjm tknutj žiwota matčina rukau rychle sebau hýbe; wždy teplý žiwot; prsi tuhé, gadrné ostanau; žena těžkého břemena w žiwotě necjtj.

W čas rozenj žiwobytj djtète prozradj: dobré geho položenj k porodu; hlawa w korunowánj wjce a wjce opuchá; oteklina gest tuhá; wody čisté, náležitě nezapáchagj; puls tlučjcj neb tepánj žjly w temýnku naléhagjcj hlawy; předpadlá částka k. p. ruka, noha, gest přirozené barwy, pak modrá, wjce méně oteká, a kůže se tak brzi neodlupuge. Po porodu wolné dychánj a pláč djtěte žiwobytj geho dosti zgewně činj.

Gak smrt djtěte poznati?

Djtě giž před porodem, w rozenj neb až po porodu zemřjti může; pročež i dlé trogj té přjhody rozličná znamenj máme. Že djtě před porodem zemřelo gistých znamenj nemagjce, toliko o bezžiwobytj geho saudjme: když máteř zewnitřnj násilj trpj, když upadne, stlačj se, neb zbige, neb urazj se, když sobě těhotná taužj, že břemeno wážné k hlubině břicha pocituge; když žiwot, gak brzi matka na tu neb onu stranu lehne, nápodobně přepadá; když žiwot stu=

deněgſſj býti ſe nalezá; když pohybowánj djtěte, ani od matky, ani od báby ſkrze něgaký čas pozorowáno nebylo; když prſi ſpleſtlé, ochablé nalezáš, z nichž čaſto mleziwa ſe preyſſtj. Čáſtka nalėhagjcj k. p. hlawa, ruka neopuchá, pupečnj ſſňůra geſt ſtudená, bledá, nebarewná, tenká; oſſklebugjcj ſe koſti lebowé dagj ſe přes ſebe ſtrkati; woda ſmrdutá, zelená, krwj ſmjſſená odchází; leyno čili ſmola děcká s wodau odchází; kožka ſwrchnj těla odlupugjcj ſe a odcházegjcj mrtwolu wygewuge; narozené čáſtky barwa bud nezměněná bledá, bud ſnědá, tmawá geſt; puch a ſmrad z lůna wyčichá.

Umřeloli djtě teprw w porodu, prozrazugj: náſilj, kteréž trpělo, gakož gſau: položenj chybné, dlauhý, těžký porod; zaklinowaná hlawa w těſné pánwici wězjcj; walnj krwotokowé při porodu wzniklj; ſſtrcenj hrdla djtěcjho od ſſňůry, od matečnjho hrdla neb zámku; ſſňůra pupečnj předpadlá, přitiſklá od hlawy; poruſſená

hlawa od náſtrogů při pomoci porodnj; otok hlawy ſe tratj, puls tepagjcj uſtáwá, ſmola pozděgi po odprchnutj wod odcházj; djtě narozené modřiny zſinalé na hlawě, neb na těle přináſſj.

Že djtě žiwé narozené dýchalo, a teprw zemřelo, neb ſwéwolně uſmrceno bylo, při práwnj otázce bába aſpoň domněle wěděti a ſaudci znamenj na ruku dáti máš, který gen dlé nalezenj a wyřknutj babicjch oſob rozſudek ſwůg wynáſſj. Dýchaloli djtě po narozenj z ohledánj pljc obecně ſe znamenj berau, které w celoſti i po kuſu u wodě ke dnu padagj, když djtě nedýchalo, ſplýwagj na wodě, když dýchalo; ačkoliw ſmrt djtěte s potápenj pljc plně a gedině giſtiti ſe nemůže. Babič ze wſſech čáſtek zewnitřnjch i wnitřnjch znamenj dá, kde bába sto negſi, rozumná ſe wždy na geho radu odwoley. Způſob uſmrcenj djtěte pozná bába z pilného ohledánj těla, zdali uduſſeno, zalehlé, utopeno, uſſkrceno, náſtrogi ze ſwěta zhlazeno bylo; znamenj ob=

zwláſſtnj a wlaſtnj každé té ſmrti powahu ukáže.

Umrlé djtě w těhotnoſti žena ſotwa do určitého čaſu doneſe; obyčegně porod newčaſný býwá, gehož wſſak žádným způſobem uſtanowiti nelze. Gindy djtě délegi, gindy kračegi w žiwotě pobyde. Blaudj wſſak bába welmi, kteráž ſe domnjwá, žeby djtě ſſeſtého neb dewátého dne po ſwém zemřenj giſtě odcházeti muſilo. Přiházj ſe, že i za dlauhý čas, když mázdry poruſſené nebyly, djtě bez znamenité zhniloſti odegde.

Djtě mrtwé, zwláſſtě doſpělé, wždy zdlauhawěgi ſe rodj, buď že ono hlawau neb nohami naléhá; omylně wſſak mnozj porod mrtwého djtěte za těžký držegj proto, že ſebau nehýbe, a ſobě pomoci nemůže. Djtě ſamo při porodu za wlas neſpomáhá; mrtwé i žiwé od ſtahugjcjho ſe maternjku gednjm způſobem wywrženo býwá, pokud ſe žádné giné neſnáze nenametau. Začaſté djtě umjrá za přjčinau těžkého porodu, a pak těžký porod ſmrti

djtěte připisugj. Mnjm, že porod mrtwého djtěte zdlauhawěgi proto se děge, že w bezžiwotj djtěte matka následowně sjlu řádnau stáhnauti se pozbyla. Přirozenost tedy sama o to péči wede, aby djtě žiwé nebo mrtwé na swět wydala. Když bába z daných znamenj djtě mrtwé, wssak dobře se stawěti nalezne, odchodu geho přjslussně tak, gako žiwého očekáwey. Přihodjli se, že hlawa nahnilého djtěte se stawj, at se nemeylj bába, gakoby po odchodu wláhy gesstě wody stály, nebo měká hlawa takowá někdy i pukne, a částka mozku wytjká. Naléháli djtě ginau těla částkau, pomoc tauž sſetrnostj se wykoná, gako u žiwého djtěte se stáwá. Gen řjdko se děge, že matka po dlauhém namahánj zadečkem samo obráceným nedosslé mrtwé djtě wytiskne.

Co bába s djtětem bezžiwotným počjti má?

Bezžiwotným neb polomrtwým nowozencům táž pomoc gest, kteráž utopeným, udussenym, zasstrceným neb oběssenym přinesti nás po-

winnost nabjzj; totiž abychom dýchánj zadržené oswoboditi, a swobodné obbjhánj krwe celému tèlu nawrátiti hledèli. Djtě dosti dlauho w bezžiwotj setrwati může, pročež bába djtěte narozeného, gakž brzi nedýchá, hned gako mrtwolu odstraniti nesmj, nýbrž geg toliko za bezžiwotné drž.

Ditě z dwogj přjčiny bezžiwotné po narozenj býti může: gednau pro mdlobu swau, po druhé skrze mrtwici podobný způsob.

Prawidla, gichž bába při wzkřjssenj djtěte bezžiwotného pozorowati má, gsau obecně tato: bába prostředky k tomu konci slaužjcj s wssj pilnostj wynalož; mnoho gich gednjmkrátem aneb kwapně neužjwey, nýbrž gistý pořádek pozorug; u wynaloženj každého prostředku wyssetř, zdali znamenj něgaké žiwobytj se nawracugj; podrž trpěliwosti a stálosti w pomáhánj, třebaby hodinu, dwě neb wjce bezžiwotj trwalo; při wzkřjssenj djtěte na matku nezapomeň, která beztoho nad bezžiwotném djtětem se rmautj, neboť slussj ge=

dnomu pomoci, druhého wſſak neo=
pauſſtěti; poſléze ſe nehanbi, když
lékaře doſahnauti můžeš, s njm o to
radu wzjti, zatjm wſſak pomoc přj=
ſluſſnau wynaložiti neodkládey.

Prwnj co činiti máš u mdlého, ble=
dého, bezžiwotného djtěte geſt: po=
kudby ſkutečně djtě dýchati nepočalo,
geg od matky neodděłowati; obbjhánj
krwe z lůžka w nepřewázané ſſňůře ku
wzkřjſſenj mnoho napomáhá. Kdykoli
djtě naproti tomu ſilné dobře žiwené
geſt, twář geho, neb celé tělo zſinalé,
modré wyhljžj od ſſkrcenj krku, od ſſňů=
ry, gakož i u porodu twářj ſe přiházj,
radj ſe z přeſtřjhnuté ſſňůry přede=
wſſjm lžjci neb dwě krwe ucediti, a te=
prw s proſtředky ku zkřjſſenj djtěte
dále pokračowati. Bába djtěti u lů=
na matky w poſteli, neb na kljně ſwém,
w ſtolici, když žena ſlehla, ležjcjmu pr=
ſtem z uſt ſſlem wezmi; můžeš prſt i
čiſtým klůckem obaliti, což tjm geſſtě
wjce zpomáhá, že w chřtáně k dáwenj
poňauká; klepáli ſrdce, potjrey prſa,
zadek, ſpody noh ſſatem, ſuknem ſu=

chým, neb w kořalce, w wjně omočeným; pokrop neb postřjkni náhle a zdálj wodau studenau prsa, srdečnj gamku; tlač powlowně a ssetrně po bocjch prsa, a gich opět náhle pusť; sskádli pýrkem w chřjpjch ku kýchánj; meg židowiny octem dobrým, neb salmiakowým ljhem; pusť několik kapek wjna neb čeho giného do ust, na gazyk; drž pod nos hoffmannské kapky, ocet a giné wonné wěci; faukánj do huby, neb do řiti, nenj wždy gisté, aniž mnoho spomáhá, lépeby bylo do ust malým měchem čerstwého wětru ssetrně nadýmati.

Gestli djtě nicméně bledé, tehdy přewaž a přestřjhni ssňůru pupečnj, a djtě do lázně wlažné polož, kterau gesstě přidaným wjnem, kořalkau zesjljš, potjrey cibulj, suknem, kartáčem spody noh a dlaně rukau; wynalož ostré klistéry s heřmánku, aneb gen z wody, w které geg kaupeš, kteřj klistérowé mdlau citedlnost djtěte začasté wzbuzugj. Naděgi nassj wzbuditi a snážnost ustáwagjcj obnowiti mohau zna=

menj: když ssedlá krew w lázni wlažné z pupečnj ssňůry nepřewázané preystiti se počne; pozorugemeli pohybowánj prsůw, křečnj dýchánj; když oči se pootwjragj, a djtě sebe temněgssj hlas wydáwá. Djtě takowé do wlažných plen zaobal a na teplé mjsto, neylépe k matce do postele polož, aniž geg za dlauhý čas powjgeg neb kačug, nýbrž gen teplými plenkami přikrýwey.

Že prostředkůw nadarmo wynaložjme, znamenj gsau: slabé, bledé pysky, brada oslablá kleslá, oči zawřené, djtě žádného hlasu neb dýchánj nedáwá, aniž gakau částkau hýbe, tělo zwadlé mrtwému tělu se zcela podobj, konečnjk moc se stahowati stratil. Umrlé djtě gako žiwé bába obstarey, umyg, přikrey wlažnými plenkami a na wlažné mjsto polož, a gesstě častěgi dohljdni, zdaliby něgaká znamenj wracugjcjho se žiwobytj se newykazowala.

Gaké těžkosti z strany částek djtěti přjležjcjch?

Obtjžnosti porodu z strany wody dwognásobné býti mohau: když gsau

drahné a ſkrowné, aneb brzi odeſſlé. Množſtwj wody w těhotném maternjku giž w těhotenſtwj obtjžné geſt; napjná náramně žiwot, porod boleſtný, křeče, pſotnjk půſobj; řádnému ſtahowánj ſe maternjku odporuge; přjſluſſnému ſtawenj ſe hlawy začaſté překážj, a rychlým wypreyſſtěnjm ſnadno ženu a maternjk do mdlob uwádj. K ulehčenj obtjžnoſti té radj ſe wody před čaſem puſtiti, neb aſpoň položenjm naznak aneb na ſtranu boleſtem ulehčiti.

Nedoſtatek, gakož i raučj ztráta wody, porod obyčegně prodlužugj, který wždy boleſtný w té přjpadnoſti býwá. Wody dřjwe, než ſluſſno geſt, odegdau za přjčinau neſtegného ſtahowánj ſe matky, chybného poſtawenj djtěte; raučjho nucenj k boleſtem, od ſilného kaſſle, dáwenj, náſilj zewnitřnjho, hrubého wyſſetřowánj, u ſlaboſti kožek. Odprchnau wody prawé začaſté dlauhý čas před porodem beze wſſj zkázy matčiny; porod toliko zdlauhawě ſe děge. Bába odchod galowých

wod za wypreyſſtěnj prawých nedrž. Geſtli lůno ſuché, za dáwným odchodem wláhy, tedy bába ztrátu wody ſſlemem někakým, tukem, olegem, bjlkem nahraditi hleď. Totéž čiň dřjwe, než když pro chybné položenj djtěte obraceti počneš, gſauli ſuché čáſtky rodicj.

Gaké překážky z ſtrany mázder naſtáwagj?

Překážky z ſtrany mázder při porodu trogj býti mohau, totiž: když přjliš tuhé, přjliš tenké, a chybně ſgednocené gſau.

Přjliſſná tuhoſt čili pewnoſt mázder porod zpozdjwá ſwým pozdnjm pukánjm. W přirozeném běhu rozenj mázdry řádně ku konci druhého čaſu porodnjho ſe trhagj. Stáwá ſe wſſak, že w čaſe tom gich protrhnauti ſe poraučj. Dowoluge ano poraučj ſe mázdry protrhnauti w náſledugjcjch přjpadnoſtech: 1. když pewné, tuhé, tluſté až před hanbu ſkoro ſe wypjnagj, a netrhnau; 2. u přjtomnoſti dráhné wody; 3. u welké neb proſtranné pánwice; 4. při nedokonalém puknu=

tj mázder; 5. kdykoli djtě za přjčinau chybného položenj se obrátiti musj; 6. u přjtomnostj nebezpečných přjpadnostj k. p. krwotoku, božce, dokonale nasedlého koláče; 7. při slabých bolestech a dosti již roztažené brance.

Kožky budto mimo bolest, budto w čas bolesti natrhnauti přjslussj, dlé potřebné okoličnosti. Mimo bolest, když porodu ulehčiti neb geg prodlaužiti bába mjnj; w čas bolesti, když porodu rychle přispěti slussj. Způsob protrhnutj mázdry rozličný gest. Puknau někdy, když prstem w čas bolesti bába bauli nepozorně, aneb swéwolně tlačj; neb když ge zwlásstě tuhé cukrem, neb gen suchými prsty mimo bolest tře, neb nehtami prosstjpne. Gindy opět ostrého nástroge k. p. gehly, sspendljku, nůžek, k protrhnutj mázder zapotřebj. Při užjwánj sspičatého nástroge bába ssetrně pracug, bys ani djtěti, ani matce neublјžila. Z ohledu toho wždy s prstami dwěma nástrog do wnitř uwed, a mázdry mělce prosskrábni neb prossttjpni.

Když mázdry přjliš tenké, ſlabé gſau, dřjwe než branku náležitě rozſſjřj, puknau, raučj odchod wody, a tudy zdlauhawý, začaſté boleſtný, těžký porod půſobj. Kožky zwláſſtě kožnj, ſlabě s koláčem ſpogený gſauce, ſe odlaupnau, a koláč w matce oſtane; někdy kožnj mázdra s wnitřnj ſtranau matky nepřjſluſſně pewně ſe ſpogj, přiroſte. Přjpad ten obyčegně náſledkem předeſſlé zapáleniny za zewnitřnjm náſiljm geſt. Žena tehdáž giž w těhotnoſti boleſt w mjſtě onom čige; při porodu wznikne krwotok, a lůžka odchod ſe zpozdjwá.

Gaké obtjžnoſti při porodu z ſtrany prowázku naſtanau?

Prowázek pupečnj při porodu obtjžnoſti půſobj, když geſt krátký, otočený, když předpadne, neb ſe přetrhne. Krátká pupečnj ſſňůra před porodem gen těžce ſe pozná. Krátká může ſama od ſebe býti, aneb že ſe okolo čáſtek djtěte otočj; w prwnjm ſtawu obyčegně porod nedoſſlý činj. Poznáš gi, když djtě

sotwa se narodilo, a ssňůra se giž napjná. Giná znamenj podwodná gsau. Bába tehdáž djtě narozené netahey, bys ssňůru nepřetrhla, nýbrž geg podrž blјže lůna, ssňůru řádně přewaž a k lůžku delssј tkaničku dey, bys za nj prowázek popotahowati mohla, když on něco do possiwy causl.

Obyčegně otočená ssňůra krátká býwá; otáčј se gednau, dwakráte, ano i čtyrykráte okolo krku, okolo ruky a těla, někdy se i do rozkroku smekne, což, že djtě na ssňůře gede, nazýwáme. Domnjwá se bába, že ssňůra okolo krku otočená gest: když hlawa wysoko stogj, branka se zdlauhawě otwjrá; ku konci třetjho času něco krwe utjká; matka bolest w žiwotě od natahugjcjho se prowázku čige; bolesti gsau krátké, hlawa po každém ulewenj bolesti causá, a z cesty se uchyluge; porod wůbec se prodlužuge. Pozná bába otočenau ssňůru gistě, když giž hlawa se narodila a bába prstem prowázek na krku namaká.

Třebaby bába skutečně otočenj ssňůry poznala, nežby hlawa se byla narodila, ničeho předce počjti nemůže. Otočenj ssňůry řjdko kdy welké nebezpečenstwj činj. Otočj se toliko dlauhá ssňůra, kteráž wždy dosti dlauhá gesstě ostane, aby porodu nepřekážela, porod gen laudawý činj. Když hlawa se narodila, a bába ssňůru gednau otočenau okolo krku nalezne, nesmekug gi přes hlawu, nýbrž skrze roztáhnutau při lůně nech djtě progjti; kdyžby natažená wjckráte otočená djtě zadržowala, buďto gj dwakráte přewaž, a mezi wazbau ssetrně přestřjhni, načež tělo brzi následuge, aneb gj nepřewázanau přestřjhni, a djtě wyweď, an zatjm něco krwe djtěti uběhne, kteréž gestli zsinalé ztrátu malau krwe potřebuge. Otočená ssňůra okolo ruky, okolo stehna w porodu se swlekne a tjm méně těžkosti působj. Máli djtě ssňůru w rozkrocjch, gi bába ssetrně wyplet, by se nepřetrhla.

Kdy ſſňůra ſe přetrhnauti může, a co bába činiti má?

Sſňůra pupečnj odtrhnauti, neb přetrhnauti ſe může: když přjliš tenká, ſlabá geſt; když uzly krewnj, roſolowaté má; neobyčegně krátká, otočená, zwláſſtě w rychlém porodu; ſtaumánj předpadlau ſſňůru uložiti, neb otočenau oſwoboditi; gakož i při nepozornem wywedenj noh, když ſſnůra w rozkrocjch wězj; upuſtěnj djtěte, narozeného. Čjm bljžegi u pupku ſſňůra ſe přetrhne, tjm nebezpečněgſſj býwá. Když ſſnůra ſe přetrhla dřjwe než djtě ſe narodj, a bába to pozná, tedy ſluſſj djtě obrácenjm wyweſti, k čemuž i babiče rychle powolati můžeš. Geſtli ſſňůra při ſamém těle ſe wytrhla, bába dubowau haubu, traud, pawučinu, klůcek w kořalce, neb u wodě čerſtwé omočený na pupek polož a opáſeg; čjmž krew zaſtawjš. Odtrhlali ſe ſſňůra bljzko lůžka, tedy geg popotahowati nemohauc, wýchodu geho očekáwey, a geho odchodu dwěma prſtami napomáhey.

Co bába činiti má, když ſſňůra předpadne?

Pupečnj ſſňůra při porodu břichem wždy předpadne; předpadá druhdy ráda: když geſt dlauhá, když mnoho wod geſt, welká a malá pánwice; když hlawa brzi nenaſtupuge, při nakloněnj maternjku; když hlawa ſſikmo ſtogj, při nepozorném ohledánj. Než woda odegde, namaká bába ſſňůru gako něgaký oblý, měký, co na dwé přeložený prowaz, w kterémž žjla žiwotnj, za žiwobytj djtěte, tepe. Předpadlá ſſňůra wždy nebezpečenſtwjm djtěti hrozj, budto že od hlawy tlačená býwá, budto že naſtydne, a tudy objhánj krwe zaſtawj, a djtě uſmrtj. Řjdko kdy předpadnutj beze wſſeho náſledku oſtane, což ſe gen při welké pánwici děge, neb když za hlawau hlauběgi ſe probjragjcj oſtane.

Když ſſňůra s čáſtkau djtěte předpadne, která bez toho obrácenj poraučj, k. p. břichem, hřbetem, prſama a t. d. bába bez meſſkánj hleď djtě obrátiti, neb rychle babiče k pomoci požádati. Předpadlali ſſňůra s řitj neb

nohami, k porodu naléhagicjmi, porodu přispěti slussj. Když ssňůra s hlawau přicházj, mnoho na tom záležj wěděti, žiwéli neb mrtwé djtě gest; a ku které straně pánwice ssňůra předpadlá ležj. Předpadnutj ssňůry u mrtwého djtěte, běhu přjslussného nemnj, aniž gaké nebezpečenstwj působj; pročež bába wssehe přirozenosti zanech. Když wssak bába djtě žiwé býti pozná, pilně wyssetři, možnéli gest ssňůru za hlawu dáti, kteráž budaucjmu předpadnutj sstupowánjm swým zabraňuge. Gestli welká pánwice, neb když hlawa giž do hlubiny sstaupila, a porod dále pokračuge, pupečnj ssňůra mnoho netrpj, když gen w kautě pánwice, neb dlé židowin hlawy ležj, kde méně tlačená bude. Přihodjli se, že ssňůra až před lůno předpadá, bába gj wlažnými obkladky z heřmánku neb wlažné wody zahřjwey, a babiče o pomoc požádey, kterýž, když bába s to nenj, dlé položenj djtěte a skutečné potřebnosti budto obrácenjm, budto klesstěmi djtě, k za-

chowánj geho, wyprawj. Bába ſſňů=ru ſlabého djtěte pokřti.

Gak lůžko při porodu překážeti může?

Koláč budto giž při porodu djtěte, budto až po narozenj geho, těžkoſti činiti může. Při porodu: když naſedá na branku; a když před čaſem ſe odlaupne. Po porodu: když déle nežli přjſluſſno geſt, w žiwotě oſtane; což ſe ſtáwá z přjčiny: nedoſtatku boleſtj z ſtrany matky; geho přjliſſného ſpogenj s maternjkem; geho hruboſti; když branka křečně ztažená geg zadržuge; když geſt uzawřený koláč; když bába neuměle pomáhá; když w podbřiſſku ležj?

Gak ſe pozná naſedlý koláč?

Koláč budto z čáſtky, nedokonale, budto celý na proſto, dokonale, branku zaſtjrá; a tjm způſobem porodu překážj, což naſedlý koláč gmenugeme. Bába pozná naſedlý koláč po tom: giž w oſmém, dewátém měſjci ženu krwotok lewný přepadne, kteréž krwácenj od čaſu k čaſu ſe obnowuge; branka wyſoko ſtogj, málo ſe otwjrá; w brance

prſtem bába nenamaká kluzké mázdry, a čáſtky djtěte, nýbrž neſtegnoſt gakauſi k haubě podobnau, neboliž, gakobys na hláwku karfyolu ſahala; wznikþnau ſlabé boleſti, a každau boleſtj krwe čerwené wjce ubjhá, kteráž od roztahowánj branky a odlupugjcjho tudy ſe koláče naſtáwá; wyſſetřugjcj prſt wždy krwawý geſt, a tlačenj té hubné powahy krwotok rozmáhá, čáſtku naléhagjcj ſtrze dno poſſwy nelze namakati. Když koláč branku gen z čáſtky, nedokonale, kryge, prſt z gedné ſtrany koláč, z druhé mázdry wyſſetřj. Začaſté ſe přiházj, že těhotná před polowicj těhotnoſti, gak brzi branka ſe uwnitř roztahowati počjná, giž krwácj, a i potracuge.

Když bába pilně o tom ſe přeſwědčj, že koláč nedokonale branku kryge, ničehož dělati nemá; neb hlawa naléhagjcj čáſtku koláče naſedlau na ſtranu tiſkne, a řádně ſkrze pánwici ſe bezewſſj těžkoſti probere, aniž krwotok tak ſilný geſt, gakož při dokonale naſedlém. Toliko, žeby krwotok welký byl, žena ſlabá, zapotřebj bude ženě poſil=

ňugjcjch wěcj dáwati, a gakož u doko=
nale nasedlém koláči, lékaře powolati.

Dokonale nasedlý koláč wždy ne=
bezpečný gest; pročež bába nikdy ne=
messkey k pomoci babiče rychle powo=
lati. Dřjwe wssak nežli powolaný
přigde, bába ženu znak ulož s powý=
ssenným křjžem a gj bolesti wypraco=
wati přjsně zakaž; k ulewenj krwo=
toku haubu mořskau neb giný čjpek z
plátna u wodě namočený a máslem na=
třený do posswy, až na branku wlož;
načež krwotok obyčegně ulewj; stude=
ného obkladku na žiwot k stahowánj se
maternjka w té přjpadnosti užjwati se
warug. Nadržugeli nicméně krwotok,
a bába patrně widj, žeby djtě, gakž
obyčegně se přiházj, zahynulo, neb že=
by giž matka umdljwala, a snad i ze=
mřjti mohla, nežby babič přissel, po=
rod skončiti s obrácenjm musj. Po=
ložiwssi tehdáž ženu k obrácenj, pilně
wyskaumeg, kdeby koláč méně ztuha
nalehal, aneb kde od měchýře tlačený
wjce nadutý gest; býwá to neywjce
prawý kaut matky, tam roztahssi sse=

trně s prſtami lewé ruky branku, koláč odlaupni, wſſedſſi rukau celau do matky mázdry protrhni, geſtliže nynj boleſti naſtanau a hlawa hlauběgi do ruky ſe tlačj: přirozenoſt porod ten ſkončj; ležjli djtě nepořádně, aneb nenaſtanauli boleſti, tedy djtě, nechť gak chce naléhá, dlé daných prawidel obrať. Koláč dřjwe protrhnauti neb geg odlaupnauti, než k djtěti přigdeš, welmi nebezpečné a ſſkodliwé geſt. Gen tenkráte koláč ſe wyňme dřjwe než djtě, kdyžby geg boleſti giž odlaupnutého do poſſwy byly wyprawily. Lůžko ſamo od ſebe po porodu brzi wycházjwá, a kdyžby krwotok nadržowal, rukau geg wyndey.

Z čeho poznáš, že lůžko před čaſem ſe odlauplo?

Stáwá ſe začaſté že giž při porodu djtěte i lůžko ſe odlupuge, a hned po djtěti wycházj, odkud i lehké krwácenj wznikne, kdež wſſak žena málo krwácj proto, že maternjk w neuſtálém ſtahowánj ſe geſt. Přiházj ſe wſſak i někdy, že lůžko před čaſem ſe odlaupne a žena krwácj. Odlupugj lůžko před ča=

sem : geho slabé spogenj s maternjkem, drahnost wod, namáhánj se před časem, nepokognost w čas rozenj, krewnatost, přjlissné tèla pohybowánj, tanec, stok, otřesenj těla neobyčegné užasem, strachem, zlostj, radostj ; krátká, otočená pupečnj ssňůra, tlačenj neb třenj maternjku zewnitř, když žena přjliš smilnost prowodj. Krwotok při odlaupenj lůžka před časem, dřjwe přicházj, než hlawa k wygitj přigde, který wždy tjm silněgssj bývá, čjm wětssj podjl koláče se odlaupil.

Bába hleď porodu přispěti ; to učinjš, když slabé ženě dobré poléwky dáwáš, když u dosti roztažené branky mázdry trhneš, a maternjk třenjm žiwota poňaukáš. Gestliže porod nicméně se zpozdjwá, a krwotok nadržuge, tedy pomoc w umělém přispěnj porodu pozůstáwá, kteréž dlé položenj djtěte se koná, k čemuž bába rychle babiče powoley, neboť těžce krwotoku oddolati, pokuď djtě w žiwotě matky gest, poněwadž maternjk se stáhnauti nemůže.

Proč lůžko odchodem prodljwá?

Když lůžko po narozenj djtěte pomocj babinau neodcházj, nýbrž déle w žiwotě ostane, nech bába ženu w posteli odpočinauti, zakaž gj wssemožně namáhánj, a přjčinu zadrženého odcházenj wyspytowati pilně hleď. Když žádný krwotok, neb giné nebezpečenstwj ženě nehrozj, bába odcházenj lůžka tisse očekáwey. Pakliže giž dlauho čekáš, hodinu, několik hodin, a žena nicméně bez bolestj w slabosti ležj, žádné kaule nad hanbykostmi necjtjš, krew wždy pomalu ubjhá, lůžko odcházenjm prodljwá proto, že maternjk nestatečný, gako umrtwený geg wyhnati nemůže. Přiházj se slabost ta u žen zemdlených, po rychlém neb po těžkém rozenj a t. d. W přjpadu tom, když maternjk třenjm žiwota k stahowánj poňaukán byl, a lůžko nicméně neodcházj, bába buďto babiče powoley tjm rychlegi, čjm hogněgi krew utjká; buďto, když déle čekati nelze, sama koláč odlaupni a wen wyber, počemž sama k za=

stawenj krwotoku s wětſſjm užitkem proſtředků wynaložjš.

Gak koláč přiroſtlý ſe pozná?

Že lůžko odchodem prodléwá proto, že s maternjkem nepřj luſſně ſpogeno, neb přiroſtlé geſt a odděliti ſe nechtělo, domnjwagj ſe čaſto báby, gakž déle, než ſluſſno geſt, w žiwotě oſtane. Přiházj ſe přjpad ten welmi řjdko, a toliko malau čáſtkau ſe přichytá, zwláſſtě když těhotná náſilj zewnitřnj něgaké trpěla, když ſe urazj, neb zbige, neb ſe uſtrčj, a t. d. Žena giž w těhotnoſti boleſti w žiwotě na gednom wždy mjſtě čige, na témž, na kterém by byl koláč přiroſtlý; porod býwá zdlauhawý, boleſtný; po narozenj djtěte, maternjk ſe ſtahuge, lůžko wſſak u wynaložené pomoci babiny neodcházj, a žena při potahowánj za ſſňůru w mjſtě onom boleſti cjtj, bez uſtánj wjce neb méně krwácj; prſt wyſſetřugjcj budto nic, budto gen málo od koláče nalezá.

Co geſt zawřený koláč?

Když křeč branku uzawře, ceſtu koláči zamezj. Branka tehdáž tu-

há, welmi čitedlná, natažená, nepowolná wysoko stogj; bolesti w křjži nadržugj; žiwot nestegný gako sspičatý wyhljžj, čitedlný gest. Trpèlali žena giž při porodu na křeče, neb gestli k njm náchylná, tjm dřjwe křeč wzniknauti může. Bába k ulewenj té překážky thé z heřmánku s desjti neb patnácti kapkami hoffmannského ljhu k pitj dey, a klistér heřmankowý podey. Žiwot lewně potjrey, neb wlažné obkladky z heřmánku, z wonných bylin užjwey, až křeč ulewila, a lůžko odegde.

Někdy křeč na způsob pásu čili okolku maternjk u prostřed sewře, a koláč budto z částky sstrtj, budto docela zawjrá, který přjpad zawřený koláč sluge. Že maternjk kolem se sewře, přicházj od rychlého porodu, od newčasného a silného třenj žiwota; od přjlissného napnutj maternjku; od nakřiwenj geho a t. d. Zgewuge se následugjcjmi znamenjmi: porod rychle odcházj, neb giž křeče přjtomné byly; kaule qindá nad hanbykostmi, nynj u pupku se ohledá, dolem maternjk měký

gest; pupečnj ſſňůra powytáhnutá opět causá, branka oslablá otewřená stogj, gakoby zcházela; wegdeſſli rukau podlé ſſňůry do žiwota, nalezneš, ana ſſňůra do maternjku se wkořeňuge, gakoby maternjk děrawý byl, a lůžko w břiſſe leželo; w přjpadě tom často potřeba bude lůžko rukau wybrati.

Když pupečnj ſſňůra z nepozornosti babiny, neb za ginau přjčinau se utrhla, tedy ruka nemá wůdce. Tu u wnitř rukau se domakáš, kdeby malá gamka wchod k zawřenému koláči wygewila.

Welký koláč poněkud hrubostj swau odchodem prodljwá; pozná se po swé welké, měké powaze w brance. K wywedenj geho bába za ſſňůru tahati nesmj, lépe bude hleděti, aby koláč kragem do branky ſſetrně uwedla, a dwěma prstami geg a ſſňůrau lewně potahowala. Totéž se stane, když koláč plně prostředkem do branky stupuge, a s odchodem se zpozdjwá.

Zpozdjwá se někdy koláč i z té přjčiny, když w podbřiſſku za hanbykost-

mi wězeti ostane. Přispjssj bába odcházenj geho tjm, že dá ženě naznak lehnauti a rukau žiwot wysutý pozdwihowati, bába sama k wywedenj lehčjmu, dwěma prstami u kořene sšňůry do zadu k swaté kosti wjce potlačug.

Bába začasté sama přjčinau býwá, že lůžko pozděgi odcházj, když mocně hned po narozenj djtěte za sšňůru tahá; když nepřjslussně odchodu koláče napomáhá, wsseligakých sskodliwých prostředků užjwá, neb do konce maternjk wytáhne, gak obecně prawjme, maternjk wyklopj. Pakliže w přjpadnosti té babič rychle k dosaženj nenj, bába nemesskey koláč ssetrně odlaupnauti a maternjk, gakž učeno bude, uložiti.

Gak se lůžko wzýti má?

Koláč w maternjku za gakaukoli přjčinau prodléwagjcj, následugjcjm způsobem se wybere: napřed ženu s powýssenym křjžem polož, pak gednau rukau maternjk nad hanbykostmi zadrž, aneb lépe skrze pomocnici držeti nech, by wyklati se nemohl; druhau ruku, gegjž dlaň wždy ku koláči obráce-

ná budiž, tukem natřenau známým způsobem do posswy, do branky a po ssnůře až ku koláči wztáhni. Nad to krag odlaupnauti hledey, ne wssak sskrabánjm nehtami, alebrž lewným tlačenjm koláče od plochy matečnj, gen máternjku dlé možnosti ssanug. Odlaupené a swinuté lůžko wyndey. Nynj bolesti zbuditi a krew zastawiti dychti, což třenjm žiwota a obkladky studenými dowedeš. Lůžko gesstě gednau prohljdni, celéli gest neb nenj, a k přjsstj lékařowu w nádobě prozřetedlně schowey.

Když lůžko přilehlé neb přirostlé gest, tedy odlaupni rukau co můžeš; ostaneli gesstě co na stěně přichyceno, pozdĕgi to maternjk sám wywrže, zwlásstě když s wystřikowánjm do žiwota s wlažnau wodau, s gjchau z heřmánku napomůžeš. Kdyby, což welmi řjdko se přiházj, částka ta přirostlá zapáchala, a ženu párau stupugjcj zchwácela, posilňugjcjch wěcj ženě poskytni, a do wnitř wonné bylinky spařené a procezené s wjnem neb s kořalkau wystřikug, a neduhu spomůžeš.

Když křeč koláč uzawře, tedy rukau do žiwota wegdi k mjstu ztaženému, zde wycházegjcj ssňůru sem a tam prstami tlač neb wykley, chraň se wssak prstem mocj wrtati. Wedrawssi se do swjragjcjho mjsta gednjm i druhý prst wtisknauti hleď, pak třetj, čtwrtý uweď, a ztaženj rozssiřug, gakbys branku otwjrala, až célau ruku do zawřenj uwedeš. Koláč často giž odlaupený nagdeš, a tenkráte wždy žena hogněgi z lůna krwácj. Gestli gesstě přichycený, tak geg odlaupni polehaučku, a prstami do dolegssj polowice maternjku prázdného wystrč; ruku wssak rozpiatau w prázdnosti nech, a maternjk k stahowánj se polektey, což i zewnitř třenjm wykonáš, až se maternjk zmenssil a ruku wen wytiskl; w okamženj tom i koláč sebau wen wezmi. Gestliže křeč weliká, a bába cjtjš nemožnost rukau skrze sewřené mjsto progjti, chraň se mocj tam chtjti se wedrati, raděgi čekey, až křeč ulewj, aneb rychle babiče powoley.

Gak bába přjčinau nepořádného porodu býti může?

Posléze i bába porod gindy řádný, nepřjslussným činiti může, skrze nedbanliwost, aneb neuměloſt, nezpůsobnost swau. Ginačjš bába porod, ano obtjžnosti kladeš: když často wyssetřugeš, a částky zprudjš; když ženu přjliš brzi a silně namáhati se necháš; když ženu hned od počinku rozenj w stálé nepohnutedlné postawě nepřjslussně držjš; když ženu nastuditi se necháš; když bez potřeby záhy mázdry protrhneš; neb při porodu hlawy nezpůsobně a opowá liwě branku za hlawu tlačjš; hráze nedržjš, neb oháněnjm prstu protrhnutj uwedeš, kůstku řitnj zlomjš, djtě hned za hlawu, gakž brzi ona wynikne, chopjš a mocj wen taháš; když před časem swéwolně lůžko bereš, ssňůru odtrhneš neb maternjk wytáhneš, a t. d.

Co slowe obrátiti djtě?

Djtě obrátiti slowe wesměs: schopnau a cwičenau rukau djtě w žiwotě matky tak wzjti, že ne po hlawě, gakž přirozeně, nýbrž po nohách na swět uwedeno býwá. Od porodu po

nohách se rozeznáwá po tom, že tuto giž nohy samy k porodu nastupugj, tamto gich bába teprw do branky a ze žiwota wywodj.

Ponèwadž obraceti djtě, sjly welké wynaloženj žádá, gemuž se bába za přjčinau slabosti neb wetchosti swé podrobiti nemůže; ano ponèwadž mnohé řjdko kdy potřebnost obraceti se namjtá, a tudy bába w stálém cwičenj obracowánj nenj: přjslussně bude wždy, bys babiče zkussenébo k wykonánj té těžké práce powolala, gen, kdyžby babič k dostánj nebyl, a náhlá potřeba welmi snážně k obrácenj nutila, bába se o obrácenj pokus, neb ginau bábu w saussedstwj na pomoc gesstě požádey, bys snad od namáhánj welkého zemdliwssi porodu začatého nezanechala.

Obrácenj gest prostředek w babenj welmi přjhodný a užitečný k zachowánj matky i djtěte, ačkoli i swé obtjžnosti má; z ohledu gich ustanowené gsau gisté přjpadnosti, w nichž se obrácenj djtěte budto poraučj, aneb zapowjdá.

Kdy se poraučj obraceti?

Ukazuge se potřeba obrácenj bábě, která s to gest, a babiče rychle při ruce nenj:

W každém nepřirozeném porodu, w němž gakákoli částka djtěte, kromě hlawy neb noh před branku přicházj; k. p. krk, rameno, prsi, hřbet, kyčel, břicho, bok.

Když s hlawau neb s řitj audowé nalehagj, kteřj uložiti se nedagj a porodu překážegj k. p. ruce, nohy, ssňůra.

Při nalehagjcj řiti, gjž za gakaukoli přjčinau matka zmoci nemůže.

Když strassliwý krwotok při porodu znikne, který matce i djtěti náhlau smrtj hrozj, k. p. při odlaupeném koláči před časem, když ssňůra pupečnj přetržená neb odtržená bude, při nasedlém koláči, a t. d.

Při psotnjku, trhánj nerwůw, dáwenj nadržugjcjm, genž se ljkami odstraniti nedá; při zawřené průtrži; w nemocech těžkých prsů a nastalém tudy nebezpečenstwj se zadussenj.

Když u dwogčat po narozenj prwnjho djtěte lůžko spogené i druhého odchází, aneb giná potřeba nastala djtě obrátiti.

Kdy se djtě obraceti zapowjdá?

Obraceti se naproti tomu bábě zrazuge: Když hlawa přjliš welká, neb wodnotedlná, neb když pánwice welmi těsná gest, by hlawa mocj odtrhnutá zpět wězeti neostala.

Když hlawa tuze zaklinowaná wězj, neb giž hluboko w pánwici stogj, kterážby bez roztrženj, neb ublјženj násilného maternjku do matky opět wprawiti se nemohla; totéž o řiti rozuměg.

Při potracenj, neb w porodu newčasném až do ssestého měsjce.

Obrácenj někdy lehké, někdy opět nebezpečné býwá, dlé okolnostj rozdjlných. Lehčj, bezpečněgssj gest obrácenj: čjm blјže nohy k brance ležj; když wody budto gesstě stogj, budto nedáwno odprchly; když pánwice řádně zřjzena gest; žena giž byla porodila, a při sjle gest; když žádná křeč přjtomná nenj, když djtě náležitě dozrálo; a žá=

dným audem hluboko k porodu nestaupilo, když druhé djtě dwogčat gest. **Nebezpečné** gest obraceti naproti tomu: čjm silněgi bolesti nadržugj, u prwniček, když pánwice těsněgssj gest, když částky rodicj suché neb opuchlé gsau, čjm bljže branky hlawa ležj, čjm dáwněgi wody odprchly; když djtě krkem, břichem naléhá, když částka něgaká předpadla, ruka, ssňůra; když přjležitosti náhlé rychlého skončenj porodu žádagj, k. p. krwotok, průtrž, psotnjk; když nasedlý koláč gest; když branka teprw prstami otewřena býti musj, u nahnilého djtěte, a t. d.

Čeho před obrácenjm pozorowati zapotřebj?

Dřjwe než bába obraceti počne, na mnohé potřebnosti gesstě pozorowati má, gakož gsau: důkladné wyssetřenj, pilné odstraněnj překážek, potřebné přjprawy, přjslussné položenj, náležitý čas obrácenj, řádná ruka.

Bába předewssjm ginym pilně **wyssetři**, a tudy potřebu obrácenj ustanow; wyskaumey položenj djtěte, a z nalezeného položenj nalehagjcj část=

ky na poſtawenj celého těla uſudek možně beř, byſ w obrácenj přjſluſſně gednala.

Překážky, které obrácenj obtěžugj neb nemožné činj, bába dřjwe, než gednati počne, odſtraniti hleď, takowé gſau: ſhromážděnj leyna zaſtaralého w konečnjku a moče w měchýři, oděw překážegjcj, množſtwj lidu nepotřebného, přjtomnoſt dobytka, křeč, oteklina, zpruzenj rodicjch čáſtek, gjm s napařenjm, pomocj obkladkůw z heřmánku a bezowého kwětu ulehčjš, horkoſt ſwětnice, taženj wětru a t. d.

Nářádj, gehož bába před obrácenjm potřebně připrawiti muſj, geſt: maſtnota, nůžky, ſtřjkačka, kalaun na oko, teplá a ſtudená woda, ručnjk neb giný ſſat, wonné wěci, řeřawé uhlj, kaupelky, oſoby k drženj noh, byſ w okamženj potřeby ſkutečně wſſecko bába při ruce měla.

Když bába obraceti muſjš, ženě k porodu pracugjcj takowé položenj dey, by rodička, a ty ſama práci wydržela; rodička lež s powýſſenau hlawau

a prſy, bába u hledánj noh kleč, oſtatně ſtogjc pracug, ačkoli položenj začaſté dlé rozličné přjležitoſti změniti ſlussj. Po-loženj k rodicjm čáſtkám ſwobodného přjſtupu nezabraňug. Neypohodlněg-ssj geſt položenj přes přjč poſtele. Po-mocnice z každé ſtrany gedna nohu drž.

Bába obraceti wždy neſmj, aniž, kdyby chtěla, může, nýbrž přjſlussného čaſu wždy pozorowati ſlussj. Geſt pak přjſlussný čas tenkráte, když bran-ka budto docela giž roztažená, budto tak měká a powolná geſt, že ſe rozssj-řiti beze zkázy nechá; a pak když pra-wé boleſti, to geſt: obecné ſtahowánj ſe maternjku naſtalo. Křečné, diwo-ké boleſti napřed odſtraniti ſlussj, leda žeby náhlé přjpadnoſti k ſpěssnému obrácenj radily.

Když giž wsſecko k obrácenj připra-weno máš, táže ſe: kterau rukau obraceti počneš? Z ohledn toho pra-widlem býti ſlussj: bys dlanj k tělu djtěte, wrsſkem ruky k matce položenau wždy pracowala, a wjce k djtěti tlači-la; přes křjž pracugjcj ruka ſnadně

ustáwá; pročež prawá ruka gen w lewém boku ženy, lewá w prawém přjslussně užjwati se může. W položenj přj..ném djtěte pokaždé tu ruku přičiň, kteráž přjmo k hlawě wede, poněwadž tudy neylépe po předku těla děckého k nohám se dostaneš; někdy naopak přjmo k nohám rukau gdeme. Nalehá-li djtě hlawau, a geg obrátiti přjslussj, wztáhni do žiwota napřed tu cwičeněgssj; při nalehagjcj řiti, a potřebné pomoci, ruku dlé wůle wywol, kterauž bys nohy lépe wypletla. Při tom wždy wjce prstami než celau rukau pracug.

Obrácenj samé z těchto hlawnjch djlů pozůstáwá: z nalezenj noh a gegich wywedenj, z powytáhnutj těla, wyndánj ruk, a wynětj hlawy.

Gak dosáhneš nohy?

Bába náležitau, obnaženau ruku, po wrchu tukem, olegem, neb máslem nowým (butrau morawsky) natřenau, a wlažnau na způsob kljnu složenau, to gest: gakobys sstipku dělala, poznenáhla skrze zewnitřnj částky do posswy wneš; což se neypřjležitěgi w čas bo=

leſti wykoná. W poſſjwě ruku tak otoč, by wrchem do dutoſti ſwaté koſti ležeti přiſſla. Stogjli geſſtě wody, a porodu na ſpěch nenj, tedy čekey až ſe napnau, gich potom nehtami proſſtjpni, a hned ruku do žiwota ſkrze branku uweď, by tudy odprchnutj wod wſſech ruka bránila. Když branka geſſtě uzawřena geſt, a přjpadnoſti rychlé obrácenj ſnážně ukazugj, bába tehdáž prſtami poznenáhla branku otewři, a ruku do žiwota dále wneſ, což ſe mimo boleſti neylépe ſtane. Při uwedenj ruky do wnitř pilně ſe warůg branku přjliš ſſkádliti, neb ſſňůru pupečnj, břicho djtěte, twář tlačiti. Nahodjli ſe gaký aud k. p. pleće, prſi, řit, neb hřbet, který uwaděnj ruky do žiwota překážj, tedy geg ſſetrně a ſtegně nadzdwjhni k té ſtraně, ku které hlawa ležj, kterýmž způſobem wolnoſti w wchodu zýſkáš, a ſnadněgi ruku ſwau k noze djtěte připrawjš. Napomůže někdy nadzdwjhowánj tomu i položenj matce na ſtranu dané; totéž pozorug, když nohy ku předu w podbřiſſku ležj, kte=

rých tobě také pomocnice zewnitř přitlačowati může.

Nalehá-li hlawa a bába obraceti musj, rukau hlawu ssetrně nadzdwjhni, a gi ku kyčelnj kosti zkypra otoč. Předpadlau ssňůru pupečnj wždy napřed do maternjka ulož, by gi ruka o branku netřela; neulož wssak ruku, když předpadne, by se nezlomila; ruku djtěte dlanj obetkni, a tak podlé nj k tělu djtěte a k noze gdi; přjhodné bude začasté ruku předpadlau pletkau z pentle upewniti, kteréž gednánj budaucjmu dobýwánj ruky usporj. Při cwičenj sskolnjm gednánj to neylépe se na massině (strogi) ukáže.

Zeně w pracowánj pokog přikaž, a bolesti wypracowati zaporuč; pakliže bolesti wzniknau, ruku poroztáhssi posečkey pokogně, gakž gsi, ažby ulewily, by snad pěst k djtěti přitlačena nebyla tak, žeby ruka ze žiwota wyňata býti nemohla.

Ležjli nohy obě bljže branky, chop se bába obau tak nad kotnjkami, aby prostřednj prst mezi nohy přissel, dru=

hé prsty pak po straně gich polož. Gen se bába snažně warug ruky na mjsto nohy záchytiti, a w possiwu uwesti. Pročež gi djwe nepotahug, podkud se auplně neugistjš, že nohu a ne ruku držjš. Nohy přitom wždy k tělu, ku předu ohybey, nikdy do zadu, byš gich newylomila. Dosáhnešli gen gednu nohu, tak gi wezmi a do possiwy wywed. Nenj wssak gedno, kterau nohu zachytjš; bába wždy onu wezmi, kterážby djtěti přirozené položenj, totiž prsama do zadu, dala.

Nohy rozdjlně ležeti mohau, dlé ohybů gegich: skrčené podlé břicha, patau u řiti; natažené w kolenách, podlé těla, neb přes křjž proti prsům; a ohnuté w kolenách do zadu. W dobýwánj noh bába klaubů powahu wždy pozorug, byš z nessetrnosti hnátů djtěti nepolámala. Ohnutau w koleně nohu do zadu, napřed w stehně k tělu přehni, a teprw wywed; gestli natažená podlé těla, tedy palcem w podkolenj založeným, ostatnjmi prsty nohu w koleně ohni, a gi wezmi. Ležjli křjžem, we=

zmi tu spodněgssj. Wezmeš gi wssak neypohodlněgi nad kotnjkem mezi dwa prsty, palcem na osslapj založeným a nápodobně gj až do posswy wtáhni po cestě k swaté kosti. Nohu powytaženau před lůno budto tauž, kteraus gj wytáhla, rukau zadrž, neb okem z neostré pentle upewni, když gesstě w posswě wisj, by gj djtě do žiwota opět newtáhlo, aneb by druhé ruce, ruka nohu držjcj, do žiwota wgjti nepřekážela.

Po upewněnj neb zadrženj nohy dobyté wegdeš opět rukau do žiwota, dlanj wssak wždy ke wnitřnj straně wytažené nohy obrácenau, tauž neb druhau rukau, až k rodicjm částkám; zde předewssjm wyssetři, zdali pupečnj ssňůra w rozkrocjch ležj neb neležj, kterauž sice wolnau učiň, a přes ohnuté koleno přewleč. Od rozkroků snadno po stehně k druhé noze se dostaneš, a tjm gistoty nabudeš, žes u dwogčat nohu druhého djtěte neuchopila. Za gednu nohu djtě ze žiwota tahati welmi nebezpečné gest, a gen tenkráte se radj, když po dáwném odchodu wod mater=

njk ſuchý, ſtažený, neb djtě mrtwé geſt, kde když ſtehno až k řiti wyſſlo, prſtem do ſlabiny zaſazeným k wygitj druhé nohy zdlauha napomahey.

Když giž obě nohy nade kůtky wywedené gſau, obau ſtegně a powlowně powytahug tjm způſobem: wlož proſtředni prſt mezi kotnjky, s druhými prſty nohy obě obetkni a lewně táhni. Widjšli paty obrácené do zadu a prſty k hanbykoſtem, tedy každau nohu pro ſebe wezmi a potahug pozorně tam, kamž wjce djtě ſe naklonjwá, by twářj do zadu přiſſlo. Když djtě břichem do zadu ležj, otáčeti geg wjce nenj třeba; cožby ſe s proſpěchem konati muſilo, když giž bába, wždy mimo boleſti, oběma rukama djtě za kyčle a ſtehna chopiti může; kteréž ne tahánjm, alebrž otáčenjm na tu ſtranu wykoná, na kterau břicho djtěte ſe nawažowati chce. Nohy powytažené až nad kolena w ručnjk, neb plenku wlažnau zaobal, a wždy, čjm hlauběgi z lůna gich táhneš, tjm wýſſe gich wezmi. Po wytáhnutj djtěte až k řiti, bába

pupečnj ſſňůru wyſſetři, a lehce dwě=
ma prſtama powytáhni; geſtli w roz=
krocjch, tedy koleno ohni a ſſňůru wol=
nau přewleč, geſtli krátká a tuze nata=
žená pupek napjná, tak žeby w dálſſjm
wedenj djtěte ſe odtrhnauti mohla, gj
přewaž, přeſtřjhni a wynětjm djtěte
poſpěš. K dálſſjmu wytaženj djtěte,
zwláſſtě geho těla, bába kyčle w plen=
ku teplau obal, potom palce na páteř
djtěte wlož, prſtami geg obetkni po
ſtraně, bez tlačenj žiwota, a ſem a tam
powlowně wyklagjcj, wytahug až k
lopatkám. Po narozenj břicha a prſů,
těžſſj práce, totiž: wyndánj rukau a
hlawy naſtane, když gich matka ſama
newytlačj.

Gak ſe ruce wyndagj?

Položenj rukau trognáſobné býti
může, totiž: přirozené, když ruce w
loktjch k boku přitlačené podlé prſj le=
žj; natažená ruka podlé hlawy;
přehnutá za teyl, který způſob při
otáčenj djtěte na břicho ſnadně naſtá=
wá. Wyndánj rukau dlé způſobu toho
trognáſobného ſe řjdj. Wyndáš ney=

snáze ruku onu, která w přirozeném položenj gest; třetj způsob neytěžšj býwá. Bába wždy napřed tu ruku wyweď, kteráž wolná gest; když hlawa obě tlačj, tedy lépe bude dřjwe tu wyswoboditi a wzjti, která k swaté kosti ležj. Při wywáděnj rukau, gako při nohách, klaubů a přjhbj pozorowati slušj. Chceš li bába prawau ruku djtěte wyndati, wezmi tedy djtě na lewau ruku a geg něco k prawému stehnu nahni, nato rukau ploskau, neb gen dwěma prstami, ukazatelem a prostřednjm prawé ruky, wysoko přes lopatku až k wazu sáhni, odtud přes rameno k loktu, dosáhnutého lokte šetrně k swaté kosti a k prsům djtěte tiskni, opatrná gsaucj, bys ramene nepřelomila neb newyjmknula, a tak ruku přes prsy wen wywedeš. K wyprawenj lewé ruky djtěte wezmi geg na prawau ruku, a s lewau nápodobně čiň, gakož s prawau gsi konala. Ležjli obě ruce za teylem, wywedeš napřed tu spodněgšj známým způsobem. Pakližes bába djtě břichem do zadu obrátiti zapoměla,

práci sobě welkau způsobjš. W položenj tom ruce od zadu k předu k hanbykostem se westi musj, při čemž řjdko kdy přelomenj rukau wywaruješ.

Gak bába hlawu wymůže?

Když wsse se auplně wykonalo, zbýwá gesstě wywedenj hlawy, neyhlawněgssj gednánj w obrácenj. Wyprawene ruce bába nápodobně do wlažné plenky zaobal, a warug se djtě za tělo táhnauti, sice hlawa utržená lehce naspět ostane, neb aspoň djtě dogista usmrtjš. Warug se nápodobně k wywedenj hlawy prsty do ust djtěte zasaditi, byš sáně neb čelist dolegssj nezlomila, neb částky w ustech neporussila. Lépe gest hlawu následugjcjm způsobem wywesti. Položiwssi bába djtě na ruku gednu neb na druhau, dwěma prstami též ruky, na kteréž djtě ležj, přes bradu na hořegssj čelisti z obau stran nosu založ, a twář dlé možnosti do zadu bradau k prsům tisni; s dwěma prstami druhé ruky po ssjgi na teyl uweď a založ, což wydlice wynaložiti gmenugeme. Držjc bába hlawu

takto, weď gi tak daleko, ažby rodicj částky napjnati se počali, tu zpowlowna hlawu bez sskubánj wymáhey neb wytoč, wjce k laubj pánwice hlawu teylem přitlačug, by se puknutj hráze wywarowalo, gj i někdy pomocnice zwlásstně nadržowati může.

Při obrácenj bába potřebnosti při ruce měg, které ku wzkřjssenj bezžiwotného djtěte se hodj. Sskodliwé gest mjněnj mnohých bab, gakoby djtě obraceno k žiwotu přiwedeno býti nemohlo. Bába gen pozorug žiwobytj djtěte; z ohledu toho hned ssňůru nepřestřihug, alebrž čekey, až auplně djtě dychá, bezžiwotné djtě podrž bába na kljně neb u lůna matky, a wssemožné prostředky wynalož geg wzkřjsiti. Lůžko docela přirozenému wypuzenj zanech.

Co bába z strany nedužiwých přjpadnostj w kautě wěděti má?

Mnohá bába nedočkawá po narozenj djtěte hned rukau do žiwota sahá, a lužko wybjrá; mnohá zase tak zmužile za ssňůru tahá, že negenom koláč, nýbrž sám maternjk wytáhne, což wý=

klop na rub obrácenj maternjku gménugeme. Může wſſak maternjk ſe wyklopiti i za ginau přjčinau k. p. u tlačenj zewnitř náſilneho, při rychlém porodu, u křečného ſe ſwjránj přjčnj bránice a obálky břiſſnj. Obrácenj geſt nedokonale a dokonalé.

Nedokonalé, když dno maternjku na branku naléhá; dokonalé, když wnitřnj ſtrana dnem ſtrze branku až před lůno ſe obrátj neb wyklopj. Bába wyſſetřenjm o wýklopu ſe přeſwědčj. Při dokonalém wýklopu nad hanbykoſtmi prázdnoſt naſtane; z lůna krwawé, kulaté tělo čnj, na němž ſlzawé průduchy krewnj, někdy geſſtě i koláč přichycený, znamenati; později po porodu nalezáme na něm bělawý ſſlem, a drahné, počernalé puntjky; branka docela zmizela. Nedokonalý wýklop poznáš po krwotoku nadržugjcjm; kaule nad hanbykoſtmi zcházj; prſtem w brance wnitřnj plochu maternjku omakáš.

Bába předewſſjm o to radu ſ babičem wezmi; paklіže w rychloſti k doſazenj nenj, ſama k pomoci poſpěš. K

cjli tomu ženu s pozdwjženým křjžem na znak ulož, tukem neb olegem natřenau rukau koláč odlaupni, když gesstě s maternjkem spogen gest, oběma rukama maternjk do posswy wpraw, wprawený z wětssjho djlu maternjk do posswy, zwlásstě dno geho, prstami w sstipku složenými strze branku wyzdwjhni dokud možno; ruku wssak w žiwotě nech, ažby se maternjk auplně sstáhl. Nadto kaž ženě poklid, zakaž wssecko nucenj, a když žena potřebu cjtj, podlož gj mjsu; při tom wssem ale nezapomeň při čase wzhlednauti, zdali znowu maternjk nepředpadl. Nedokonalý wýklop se uložj malým nadzwjženjm, a sskádlenjm maternjku k stahowánj se, při čemž žena wždy s powýssenym křjžem na posteli lež.

Gaké těžkosti mohau bradawičky působiti?

Nemalé a rozličné těžkosti a bolesti, zwlásstě u prwniček nezkussených, kautnici působiti mohau prsi. Mnohá matka kogiti nemůže proto, že kožka wrchnj bradawiček ztwrdne, a kůru působj, která průchody mljčné zalepj.

Owlaženjm a lewným omywánjm mydlinami neduh ten odstranjš.

U mnohé zase bradawičky čili cecjkowé njzké, zapadlé, neb welmi měkké gsau tak, že djtě gich nemůže zachytiti. Žena kogjcj bradawičku gen prstem nasliněným lewně potři, a hned k durmánj schopné powstanau. Když zapadlých djtě nicméně chopiti nemůže, bába gich sklami powytahug; přjhodněgi bude skrze osobu zdrawau, skrze staršj djtě, neb fayfkami, nežli flasskau w teplé wodě omočenau, to učiniti, a pomocj klapek neb náprstkůw po durmánj w stawu swém zadržeti. Bába wšak hleď toho učiniti, dokud prs mlékem nalitý bradawičku neroztáhne. Přjliš dlauhá bradawička se celá do ust djtěti nedá, by se nezadusilo.

Máli žena bradawičky bolawé rozpukané, nehogj gich lépe, gakož, studená woda a pak častěgšj mytj s weystřelkami, w nichž cukr rozpusstěn byl, neb kořalka sprostá, čehož bába ženě w těhotnosti giž dělati porad; před kogenjm žena prs pilně wyčisť, a po

kágenj opět ssat s kořalkau přilož. Z prwu prostředek ten owssem sstjpe, sstjpánj wssak brzi pomine, a žena čistý prs dostane. Mazánj mastmi wjce sskodj, než zpomahá. Když pak bradawičky se zgitřj, tedy žena lékaře powoley.

Gakým neduhům prs podrobený býwá?

Gestli prs naběhlý toliko od dráhného mléka, proto že žena přikágeti se bála, a bolj za přjčinau welkého napnutj, tedy přiloženj djtěte hladowého, zdrženj se od gjdla a pitj žiwného, drženj nad párau z wařeného heřmánku, potjránj prsu naběhlého wlážným ssmolcem bolesti ulewj, a mléko ku toku přiwodj.

Prs plný začasté od hněwu, leknutj, nemjrné radosti, od uraženj, uhozenj, od taženj chladného wětru, od nastuzenj se zprudj a zapálj; čemuž ženy, kteréž nekogj, zwlásstně podrobeny býwagj. Zapálenj to obyčegně růže býwá; pročež bába nidky mokré wěci na čerwenost tu neklad, alebrž prs ssatem, bawlnau nakauřenau kafrem, kadidlem, páleným cukrem přikreg, a na-

běhlý ručnjkem podpáſey, by těžký gſa, dolů newiſel a boleſti nemnožil.

Naſtanauli zatwrdloſti w prſnjch žlázjch, gimžto odolati nelze, přiházj ſe, když mrazenj, boleſt wětſſj a zarděloſt ſe přirazj, že prs ztálowatj, podebere ſe. Podbjránj a gitřenj tomu zpomůžeš, když na mjſto wywýſſené a boleſtné kaſſičku z měkčugjcjch proſtředkůw teplau kladeš; gacj gſau: lněné ſemeno, ſléz njzký a wyſoký, heřmánek, komonice, ſeno řecké, s přidánjm něco bljnu; flaſtr dyachylowý; což wſſe tak dlauho užjwáš, ažby ſe prs prowalil, změkl, a zahogil. Na prowal klad toliko dwakrát za den cupowánj máſlem natřené, a ránu s wlažnau wodau čiſſť. Pakliže bába widj, žeby co nepořádného naſtáwalo, kteréž ženě budaucně ſſkoditi může, zběhlého lazebnjka k pomoci požádey, a zatjm wſſech flaſtrů, maſtj a t. d. užjwati přjſně zakaž.

Čeho bába pozorowati má z ohledu powinnoſti cjrkewnj k matce a djtěti?

Oſoby babjcj hlawnj powinnoſt geſt, wyſſetřiti w čas rozenj, mdléli dj=

tě gest neb čerstwé, by se mdlému po=
třebného křtu uděliti mohlo. Gak brzi
bába při porodu znamená, že djtě z roz=
ličných přjčin w nebezpečenstwj žiwota
se nacházj, geg u katoljků a giných spo=
lečnjků wyznánj křesťanské wjry, po=
křti. Křesťanská bába k židowce k po=
rodu pracugjcj powolána, se wssak wa=
rug, a neopowažug djtěte gegjho křtj=
ti, třeba se tobě i potřeba toho býti
widěla; poněwadž toho činiti bez wůle
a wědomosti rodičů, bábě pod trestem
gednoho tisjce dukátů, neb půlletnjho
žaláře, a wychowánj djtěte práwo přj=
sně zapowjdá. (1787. 24. Dubna.)

Když bába zapotřebj býti widj, by
djtě w rozenj se pokřtilo, pilně wysse=
tři, zdali částka djtěte gaká nalehá, neb
zdali gesstě wláha stogj; tu částku kte=
raukoli, byť i ssňůra pupečnj to byla,
w žiwotě wlažnau wodau pokřti; po=
něwadž dlé wůle cjrkewnj woda křtj=
cj na částku djtěte přigjti musj. Při
tom ta slowa řjkey: gá tě, dlé obyče=
ge křesťanského, djtě křtjm we gménu
otce, i syna, i ducha swatého. Pakli=

že pochybuges, žeby djtě žiwo bylo, a podobenstwj člowěčj mělo, tedy slowa ta dolož: gestli žiwo gsi, a křtu hodno. Předpadlali ruka, noha, neb giný aud djtěte, tedy bába ten wlažnau wodau známým způsobem pokřti. U narozeného djtěte a potřebného křtu obyčegně hlawa se křtj. Křest pak djtěte w kostele kněžj bába přjslussně oznam.

Čerstwého djtěte, dlé přjležitosti toho, druhého, neb až třetjho dne obyčegně w kostele křest se koná. W zimě, w slotě nebezpečno gest djtě přes pole nesti a studenau wodau w kostele křtjti, takowých dětj křečný kassel mnoho zachwátj. Lépe gest gich bud w domě, bud gakž nařjzeno (1822. 27. Prof.) w zakrystyi s wlažnau wodau křtjti.

Totéž se rozumj o kautnici, která brzi po omlazenj k uwodu do kostela w zlém powětřj běžj; mnohá od takowého nastuzenj těžce se roznemohla, ano i zemřela. Přjhodně tedy gest, ženu budto w domě při křtu djtěte i hned, budto teprw w letě za čtyry, w zimě za ssest neděl w kostele uwoditi.

Co bába w práwnjch přjpadnostech činiti má?

W práwnjch přjpadnostech, k. p. při otázce schopnosti k početj a rozenj; při tagném těhotenstwj padlých osob; w saukromných porodech; u zatagených neb podezřelých nedužiwostech rodicjch částek, u zprzněnj; při nalezenj odložených žiwých i mrtwých dětj a t. d.; bába maudrá a swědomitá nedůstatek známosti u wěcj raděgi wygew a na babiče se odwoley, než abys swým negistým sauzenjm, přjčinu neprawému rozsudku dala.

Co bába strany klistéru wěděti má?

Bába netoliko při porodu, w nemocech ženám, nýbrž i dětem začasté klistér dáti powolána bywá; pročež gj wěděti slussj: gakým nářadjm se klistéruge; co do klistéru se beře; mnoholi wlhkosti do žiwota připrawiti; a gakým způsobem klistérowati má.

Nástrog k podánj klistéru dwogi gest, totiž: měchýř a střjkačka cjnowá. Měchýř, orudj méně schopné, práwě gen w čas nauze slaužj; nebo měchýřem wždy wjtr do žiwota se wtlačj, aniž

tak wysoko připrawenau gjchu do konečnjka uwodj, gakož střjkačka; měchýř wyschlý napřed u wlažné wodě rozměknauti musj, začasté i pukne, a toliko několikráte k potřebě se hodj. Užitečněgssj dogista gest řádně zřjzená střjkačka cjnowá s trubičkau kostěnau čtyři palce dlauhau, neostrau, kteráž toliko k nasazenj a nikoliw k sstraubowánj budiž.

Powaha wlhkosti ku klistéru dlé žádaného užitku rozličná gest. Užjwáš klistérů za rozdjlnau potřebau, totiž: k obměkčenj a wywedenj leyna z konečnjku; k zamezenj gistých neduhůw k. p. křeče; k drážděnj přjležjcjch částek maternjka; u welkého plynutj žiwota, a když člowěk poljkati nemůže pokrmné wěci. K wyčisstěnj žiwota klistér z wlažné wody, z wařeniny z otrub psseničných, owesné krupice, slézu zagečjho, z lněného ztlučeného semene, z pařeniny heřmánkowé a t. d. zadosti učinj. Pakliže zastaralegssj gest stolice, přidey k gmenowané procezené břečce neb gisse lžjci neb dwě olege, másla,

medu neb cukru, až půl lžjčky menſſj ſoli, kauſek mýdla; kteřj přjdawkowé wſſak obyčegně před odchodem ſtolice malé hryzenj půſobj. Gménowáni proſtředkowé ſlaužj nápodobně k drážděnj čáſtek přjlehjcjch. K ukrocenj křečnjch nápadů potřebug zpařeninu ze rmenku, z kozljku wětſſjho, z rauty; buď pro ſebe, neb přidánjm několika kapek ljhu z gelenjho rohu, bobrowého ſtroge, a t. d. Při náramném plynutj žiwota k zaſtawenj ſtolic, užjwey dlé nařjzenj lékařſkého mléko, wodu z wařených krup, poléwky howězj s žlaudkem, s ſſkrobem. Sſkrobu pro wyroſtlé oſoby wrchowatau lžjčku malau, pro děti shánčnau wezmi. Gjchu neb mjſſeninu ku kliſtéru wždy ſkrze klůcek proceď, aby ſnad hrubé wěci, pléwy, wopiſſky trubičku nezacpaly.

Množſtwj čili gakotnoſt mjſſeniny neb gjchy ku kliſtéru rozličné býwá: dlé oſobného wěku neb ſtářj; dlé žádaného užitku. Kdykoli kliſtér brzi zaſe odgjti má k. p. k přiwedenj ſtolice, u wětſſj mnohoſti ſe podá. Tak obyčeg=

ně u wyroſtlých s žegdljk, u dětj půl neb s čtwrt žegdljka potřebug. Pakli-že kliſtér k odwrácenj boleſtj, k žiwno-ſti a g. p. ſlaužj, a w konečnjku déle zadržen býti neb docela oſtati má, teh-dy mnohoſt menſſj budiž k. p. toliko po-lowička, ano i gen čtwrtina swrchu oznámeného. Užitku budto gednjm kli-ſtérem doſáhneš, budto gich wjce po malé lhutě wprawjš. U dětj a těhot-nic k uwedenj ſtolice bába někdy gen čjpek z meydla, z medu a cukru, neb z máſla podlož, a zadoſti učinjš.

Miſſenina připrawená předewſſjm náležitě wychladni tak, aby toliko přj-gemnau teplotu klapky očj ſneſly. Řid-ko kdy, a to gen z nařjzenj lékaře, bába ſtudený kliſtér připrawj. Mi-ſſeninu budto naleg, budto do ſtřj-kačky nabigákem wtáhni, a pak na-bigák tak hluboko wtlač, k odſtraně-nj wětru, až giž ſkrze trubičku gjcha wytjkati počjná.

Oſoba na ſtranu, přjležitěgi na prawau, prohnutě lehni. Děti neylépe na kljně pomocnice držené kliſtérowati

budeš. Trubičku másslem neb olegem natřenau opatrně, dlé ohybu řitnj kosti do konečnjku ne hluboko wtekni, pak střjkačku nasad, a gi pewně držjc, wjce stegným točenjm, nežli násilným tlačenjm nabigák docela wkrautjš. Po wyprázdněnj střjkačky trubičku pozorně wiňmi, a osobu na straně klidně ležeti nech. Bradawice, fjky od zlaté žjly na konečnjku ssetrnosti zwlásstnj potřebugj, by snad gich trubička neprotrhla. Trubičku při podezřelých nemocech potřebowanau odstraň k wywarowánj nakaženj wsseho u zdrawých.

Gakého nástroge bábě k wystřikowánj zapotřebj?

K wystřikowánj do posswy, do maternjku nápodobně cjnowá střjkačka slaužj, kteráž owssem menssj býti může nežli ona ku klistýru, wssak bez potřeby; gen když ten rozdjl má, že mjsto kostěnné trubičky cjnowá, dlé pánwičnjho běhu, čili prostřednj linie, nakřiwená, na konci s drahnými děrami opatřená trubka gest. K čemuž se i wětssj střjkačka hodj, když gen trubička náležitě k nj se připrawj.

Mjssenina, neb gjcha k wystřikowánj trognásobné powahy gest: 1. budto k zamezenj křečůw, k obwlaženj tuhosti, k odnětj přjkrosti neb ostrosti k. p. očisstowánj, a g. ku kterému cjli slaužj: wařenina z lněného semene, slézu, owesné krupice, z krupek, ze rmenku, wlažná woda, mléko, oleg, a g. d.; 2. budto opět ku sskádlenj rychlého swjránj se maternjku, gakož: chladná woda, woda čerstwá s octem, s wjnem, kořalkau smjssená. Kořalky wezmi osmý, wjna čtwrtý podjl. Budto posléze 3. k posilněnj maternjku, k čemuž obyčegně wařenina z dubowé kůry, ze žaludů, ssesselin žaludowých, z dubowého listj, z nátržnjku s čerweným wjnem, s kamencem rozpusstěným, s kořalkau a t. d. užjwey.

Mjru teplosti k wystřikowánj přjhodné gjchy ustanowj žádaný aučinek. K obwlaženj, k ulehčenj od křeče, užjwey wlažné gjchy na způsob mléka; k posilněnj, popuzenj aučinliwosti matečnj nápodobně wlažné, toliko při krwotocjch walných, gakožto w nebezpe=

čenſtwj náhlém, proſtředku toho chla=
dného, ano třeba i ſtudeného potřebug.
Před wyſtřikowánjm oſoba na moč
gdi, a pak na znak obwegſſně zadkem
lehni. Wyſtřikowánj do poſſwy zdlau=
ha ſe ſtaň, by proſtředek potřebowaný
aučinek náležitý wydal. Z ohledu to=
ho i po ſkončeném wyſtřikowánj geſſtě
žena položenj daného přiwinutými ſte=
hnami něgaký čas zachowey. Dřjwe
pak, nežli do maternjka wyſtřikowati
počneš, trubičku křiwau podlé dwau
prſtůw, až do ſamého zámku náležitě
uwoď, by ſnad maně do lůna daná,
žlábek aneb ſſjgi matečnj neporuſſila,
a pak aby wyſtřikowánj dna a ploch
matečnjch w ſkutku doſáhlo. W ſlabo=
ſti wlaſſenj matečnjho, wyſtřikowánj
hbitě ſe ſtaň, to geſt: držadlo do ſtřj=
kačky mocněgi a čerſtwěgi wtlač, než
u kliſtéru čjnjš, aby praud ſjlau na
dno maternjku dorážege, geg k aučin=
liwoſti popudil. Pod lůno neboliž pod
křjž cjnowau, neb plechowau neměl=
kau mjſu podložiti nezapomeň.

Nařjzenj pro báby roku 1809.

1. Báby kragskému auřadu, mjstným wrchnostem a kragským lékařům neprostředlně podrobeny gsau.

2. Toliko ony báby, které nadánjm aneb dyplomem od c. k. sskol. wysokého uměnj, aneb některého c. k. Lyceum (ustawu) wyhotoweným zaopatřeny gsau, mohau w c. k. zemjch swé uměnj w pomahánj ku porodu pracugjcjm prowozowati.

3. Obydlj bab má tabulkau neboliž sstjtem znamenáno býti.

4. Báby magj počestné, sslechetné a střjzliwé žiwobytj wésti, mlčeliwé býti, a we dne i w noci ku porodu pracugjcjm, které gegich pomoci potřebugj, swau nápomocj ochotně a s neywětssj pilnostj přispěti.

5. W přjhodách těžkého a nebezpečného porodu, a kdeby pomoci s nástrogemi zapotřebj býti mohlo, gsau báby pod těžkým odpowjdánjm zawázány časně porodnjho pomocnjka (babiře) a lékaře powolat dáti.

6. Gestliže žiwobytj djtěte w skutečném nebezpečenstwj gest, tedy nemagj nikdy opominauti djtěti křtu potřebného uděliti.

7. Při donossených na pohled mrtwých dětech, které patrná znamenj shnilotiny na sobě nemagj, wynaložegj pilně a skrze náležitý prodlaužilý čas wssech potřebných prostředků, ge k žiwobytj přiwesti.

8. Žádná bába nesmj po porodu ssestinedělku dřjwe opustiti, dokud tato před snadno následugjcjm krwotokem gistá nenj.

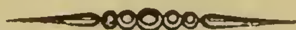
9. Bábám geſt pod pokutau zapowědjno ženám aneb dětem ljků, mimo obyčegných ſſtáw pro nowozené děti, a mimo wětſſj potřebu, dáwati, aneb předpiſowati; gakož i dětem gazyk podřezáwati, nýbrž magj, kdyby podřezánj gazyka zapotřebj bylo, k tomu wždy ranhogiče powolati.

10. Ona bába těžkým přeſtaupenjm a ſkutečnau wraždau ſe učinj winnau, která k wyhnánj plodu radu dá, aneb k tomu napomocná geſt.

11. Nápodobně gſau báby powinny ony ženſké oſoby, které ge k tomu neſſlechetnému aučinku namlauwagj, a k wyhnánj plodu ſlaužjcj proſtředky od nich žádagj, auřadu polycie, aneb mjſtné wrchnoſti oznámiti.

12. Budeli některá bába od wrchnoſti aneb od některého práwnjho au=

řadu k něgakému wyſſetřenj potřebowána, tedy podlé ſwého neylepſſjho wědomj wrchnoſti aneb práwnjmu auřadu dokonale a zpráwně wygewj a udá, co wyſſetřenjm wynalezla.

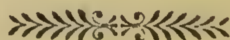

Obsah.

Strana

Rozwrženj druhé.

Strana

W Praze, wytiſſtěné u Tom. Tábora, č. 948.

